

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ, MUHAKEME VE İNFAZ

Yüksek Lisans Tezi

Ekrem UZUN

Ankara-2023

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ, MUHAKEME
VE İNFAZ**

Yüksek Lisans Tezi

Ekrem UZUN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin KÖPRÜLÜ

Ankara-2023

KABUL VE ONAY

Ekrem UZUN tarafından hazırlanan “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Muhakeme ve İnfaz” başlıklı bu çalışma, 01/06/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kamu Hukuku Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Türkan YALÇIN (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin KÖPRÜLÜ (Danışman)

Doç. Dr. D. Çiğdem SEVER (ye)

Doç. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

01/06/2023

Ekrem UZUN

ÖZ

UZUN, Ekrem. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri Muhakeme ve İnfaz, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Toplumsal yaşamın devamı amacıyla gerçekleştirilen suçlulukla mücadelenin, en önemli alanlarının başında hiç şüphesiz çocuk suçluluğu ile mücadele gelmektedir. Geleceğimizin teminatı çocuklarımızın suç ile ilişkileri yetişkin suçluluğundan farklı ve çok yönlü olarak ele alınmalıdır. Kusur yeteneği olmayan çocukların suçluluğunda, suçun önlenmesi ve bu suretle gerek çocukların gerekse toplumsal düzenin korunması amacıyla 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında kabul edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirleri çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Bu anlamda çocuk kavramı ve çocuk suçluluğunun nedenleri ile ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından kabul edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin niteliği, çeşitleri, amacı, uygulanma şartları, uygulama usulü ve infazına ilişkin Türk hukukunda yer alan düzenlemeler incelenerek, güvenlik tedbirlerinin çocuk suçluluğunu önlemede ve toplumsal düzenin korunmasında etkili olabilmesi amacıyla tespit edilen hususlar ve öneriler çalışmamızda ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: çocuk, çocukların ceza sorumluluğu, çocuk suçluluğu, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, güvenlik tedbirleri

ABSTRACT

UZUN, Ekrem. Security Measures for Juveniles Proceedings and Execution, Master's Thesis, Ankara, 2023.

One of the most important area of the fight against criminality, which is carried out for the continuation of social life, is undoubtedly the fight against juvenile delinquency. Our children's relationship with crime should be approached differently from adult criminality and in a multifaceted way, as they are the guarantee of our future. The subject of our study is the security measures for juveniles recognized under the Turkish Penal Code No. 5237 and the Child Protection Law No. 5395 in order to prevent the crime and thus to protect both the children and the social order in the delinquency of non-culpable juveniles.

In this sense, the concept of child and the reasons for juvenile delinquency and the nature, types, purpose, implementation conditions, implementation procedure and execution of security measures for juveniles accepted as those without criminal responsibility are examining by the regulations in Turkish law, identified issues and recommendations in order for security measures to be effective to prevent juvenile delinquency and maintain social order are discussed in our study.

Keywords: child, criminal responsibility of juveniles, juvenile delinquency, security measures for juveniles, security measures

TEŞEKKÜR

Çalışma süreci boyunca hiçbir emeği esirgemeyerek, çalışmanın çerçevesi ve içeriğine ilişkin bilgi ve görüşlerini paylaşan ve öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyacağım saygı değer hocam Sayın Dr. Timuçin Köprülü'ye, yapıcı eleştirileriyle çalışmaya yön veren değerli jüri üyeleri saygı değer hocalarım Prof. Dr. Türkân Yalçın ve Doç. Dr. D. Çiğdem Sever'e, kıymetli vakitlerini esirgemeyerek çalışma sürecinde verdiği destek ve yardımları için saygı değer hocam Sayın Arş. Gör. Fatmanur Yağcı Çetin'e, süreç boyunca yapmış oldukları fedakârlık ile zor anlarımda bana verdikleri moral ve güç için kıymetli eşim Fatma Zehra Uzun'a ve canım oğlum Davut Uzun'a, çalışma sırasında karşılaştığım zorluklar ve belirsizliklerle başa çıkarken verdiği dostane tavsiyeleri ve yardımları için kıymetli arkadaşım Koray Adıgüzel'e teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ÇOCUK KAVRAMI, ÇOCUK SUÇLULUĞU VE ÇOCUKLARIN CEZA SORUMLULUĞU.....	3
1.1 Çocuk Kavramı.....	3
1.1.1 Genel olarak.....	3
1.1.2 Hukukta çocuk	6
1.1.2.1 Uluslararası hukukta çocuk	6
1.1.2.2 Türk hukukunda çocuk.....	10
1.2 Çocuk Suçluluğu.....	14
1.2.1 Genel olarak.....	14
1.2.2 Bireysel nedenler	17
1.2.2.1 Biyolojik nedenler.....	17
1.2.2.2 Psikolojik nedenler.....	19
1.2.3 Çevresel nedenler.....	23
1.2.3.1 Aile.....	23
1.2.3.2 Okul ve sosyal çevre	26
1.2.3.3 Göç ve kentleşme	28
1.2.3.4 Kitle iletişim araçları.....	29
1.2.4 Türkiye’de çocuk suçluluğu verileri	31
1.3 Çocukların Cezai Sorumluluğu.....	33
1.3.1 Genel olarak.....	33
1.3.2 Ceza hukukunda yaş küçüklüğü	34
1.3.2.1 Türk ceza hukukunda yaş küçüklüğü.....	39

1.3.2.1.1 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar.....	39
1.3.2.1.2 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar	42
1.3.2.1.3 Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar.....	46
1.3.3 Yaş tespiti	49
1.3.3.1 Soruşturma aşamasında yaş tespiti.....	51
1.3.3.2 Kovuşturma aşamasında yaş tespiti	52
BÖLÜM 2: GÜVENLİK TEDBİRLERİ VE ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ.....	54
2.1 Güvenlik Tedbirleri.....	54
2.1.1 Güvenlik tedbirlerinin kavramsal olarak ortaya çıkışı.....	54
2.1.2 Tanım ve hukuki mahiyeti	56
2.1.3 Güvenlik tedbirlerinin uygulanma şartları	58
2.1.3.1 Tehlikeli halin bulunması.....	58
2.1.3.2 İşlenmiş bir suçun varlığı	59
2.1.3.3 Kanunilik.....	60
2.1.3.4 Orantılılık	60
2.1.3.5 Muhakeme sonucunda mahkeme tarafından hükmedilme.....	61
2.1.4 Türk ceza kanununda düzenlenen güvenlik tedbirleri	61
2.1.4.1 Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma	62
2.1.4.2 Müsadere	62
2.1.4.3 Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri.....	63
2.1.4.5 Suçta tekerrür ve mükerrirlere özgü güvenlik tedbirleri	64
2.1.4.6 Sınır dışı edilme	65
2.1.4.7 Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri	66
2.1.5 Güvenlik tedbirlerinin infazı.....	67
2.2 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri.....	69
2.2.1 Genel olarak	69
2.2.2 Çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanabilecek çocuklar.....	72
2.2.2.1 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar	73
2.2.2.2 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar	74

2.2.2.3 Sağır ve dilsiz çocuklar	75
2.2.2.4 Akıl hastası çocuklar	77
2.2.2.5 Ceza sorumluluğu bulunan çocuklar	78
2.2.3 Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin çeşitleri	81
2.2.3.1 Danışmanlık tedbiri	82
2.2.3.2 Eğitim tedbiri	84
2.2.3.3 Bakım tedbiri	86
2.2.3.4 Sağlık tedbiri	87
2.2.3.5 Barınma tedbiri	88
BÖLÜM 3: MUHAKEME VE İNFAZ	89
3.1 Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar Hakkında Muhakeme	89
3.1.1 Soruşturma	93
3.1.1.1 Soruşturma İşlemleri	95
3.1.1.2 Koruma tedbirleri	102
3.1.1.2.1 Yakalama ve gözaltı	102
3.1.1.2.2 Tutuklama	106
3.1.1.2.3 Adli kontrol	109
3.1.1.3 Soruşturmanın sona ermesi	110
3.1.2 Kovuşturma	111
3.1.2.1 Genel olarak	111
3.1.2.2 Çocuk mahkemeleri	111
3.1.2.3 Çocuk yargılamalarına hakim olan ilkeler	116
3.1.2.4 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında kovuşturma	120
3.1.2.5 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında kovuşturma	125
3.1.2.6 Sosyal İnceleme	126
3.2 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı	131
3.2.1 Genel olarak	131
3.2.2 Tedbir kararlarının uygulanması	132
3.2.3 Tedbirlerin takibi ve denetimi	136
3.2.4 Tedbir kararlarının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması	139
3.2.5 Tedbir kararlarının kaldırılması ve sona ermesi	139

SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	145
TURNİTİN RAPORU.....	152
ÖZGEÇMİŞ.....	164

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Ülkelere Göre Ceza Sorumluluğu Yaşı.....	38
--	-----------

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1:Ceza Mahkemelerinde Yaş Grubu ve Cinsiyetine Göre Sanıklar 32

Şekil 2:Ceza Mahkemelerinde Yaş Grubuna Göre Son 5 Yılda Sanıklar 32

KISALTMALAR DİZİNİ

ADMHY	:Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği
AİHS	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Akt.	:Aktaran
AY	:Anayasa
Bkz.	:Bakınız
BMÇHS	:Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
CD.	:Ceza Dairesi
CGTİHK	:Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CGK.	:Ceza Genel Kurulu
CMK	:Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	:Çeviren
ÇKK	:Çocuk Koruma Kanunu
ÇKKUY	:Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
ÇKKTY	:Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
E.	:Esas
E.T.	:Erişim Tarihi
Havana Kuralları	:Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları
HD.	:Hukuk Dairesi
K.	:Karar
NHK	:Nüfus Hizmetleri Kanunu
Pekin Kuralları	:Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları
RTÜK	:Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TBB	:Türkiye Barolar Birliği
TCK	:Türk Ceza Kanunu
TMK	:Türk Medeni Kanunu
UYAP	:Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
YGİY	:Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği

GİRİŞ

Kusur sorumluluğunun benimsendiği Türk ceza hukukunda yaş küçüklüğü kusur yeteneğine etkisi nedeniyle ceza sorumluluğunu azaltan veya kaldıran neden olarak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinde kabul edilmektedir. Kusur yeteneğinin yokluğu nedeniyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmemiş olan çocuklara yönelik, işlediği suçla ortaya çıkan tehlikeli hal karşısında, gerek çocukları gerekse toplumu korumak amacıyla TCK'nın 56. maddesine göre bir yaptırım türü olan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilmektedir.

Çalışmamızın konusu suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında çocukları ve toplumu korumak amacıyla kabul edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirleridir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri TCK'nın 56. maddesinde bir yaptırım olarak düzenlenmesine rağmen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. maddesine göre korunma ihtiyacı olan çocuklar için öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbirlere yapılan atıf nedeniyle, Türk ceza hukukunda kabul edilen diğer güvenlik tedbirlerinden ayrılmaktadır. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olarak koruyucu ve destekleyici tedbirlerin kabul edilmesi doktrinde ve uygulamada kavram kargaşasına neden olmaktadır. Bu kargaşa çocukların ceza sorumluluğundan, yapılacak güvenlik tedbiri muhakemesine, hatta hükmedilen tedbirlerin infazına kadar tüm durumlarda kendini göstermektedir. Oysaki atfın atfı olabilecek şekilde düzenlenmeye çalışılan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri çocuk suçluluğuyla mücadelenin en önemli alanıdır. Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ele alındığı bu çalışma kapsamında söz konusu karışıklığın neden olduğu sonuçlar ilgili başlıklarda ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu yönüyle güvenlik tedbirlerinden ayrılan ancak çocuk suçluluğuyla mücadele edebilmek amacıyla kabul edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin niteliğinin, amacının, uygulanma şartlarının, uygulama usulünün ve infazının ele alındığı çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde çocuk kavramı ve tarihsel gelişimi, çocuk suçluluğunun nedenleri ve çocukların ceza sorumluluğu kavramları üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ceza hukukunda yetişkinlere göre farklı değerlendirilmesi gereken çocukların kavramsal ve hukuksal olarak farklılaştığı hususlar, çocuk-suç ilişkisinin

yetişkinlerden farklı olarak özgür iradenin bir tercihi olmaktan ziyade bireysel ve çevresel nedenlere bağlı olması ve son olarak suça sürüklenen çocukların ceza sorumlulukları ele alınmıştır.

İkinci bölümde TCK'ya göre cezalardan farklı bir yaptırım türü olan güvenlik tedbirleri ile çocuklara özgü güvenlik tedbirleri incelenmektedir. Bu bölümde güvenlik tedbiri kavramının ortaya çıkışı, niteliği, amacı ve TCK kapsamında kabul edilen güvenlik tedbirleri ile çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin niteliği, amacı ve çeşitleri ele alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında suç işlediği iddiası üzerine yapılan çocuklara özgü muhakeme usulü ve muhakeme sonucunda verilen güvenlik tedbirlerinin infazı ele alınmıştır.

BÖLÜM 1: ÇOCUK KAVRAMI, ÇOCUK SUÇLULUĞU VE ÇOCUKLARIN CEZA SORUMLULUĞU

1.1 Çocuk Kavramı

1.1.1 Genel olarak

Klasik bir deyişle insan doğar, büyür ve ölür. İnsanın bu vazgeçilmez yaşam süreci doğal olarak farklı evreleri içerisinde barındırır. İnsanın yaşam sürecindeki bu evreleri biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal süreçlerin karşılıklı etkileşimiyle ortaya çıkar¹. Çocukluk evresi ise insanın bu doğal yaşam süreci içerisindeki en masum ve korunmaya muhtaç olduğu halidir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde, “*bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız*”² olarak tanımlanan çocuk kavramının aslında tam anlamıyla tanımını yapmak oldukça güçtür. Çünkü yaşam sürecinin vazgeçilmez evresi olan çocukluk, değişik toplumlarda, tarihin farklı evrelerinde hatta aynı toplumun farklı kesimlerinde dahi değişik anlamlar taşır. Bununla beraber çocukluk kavramı bilimsel disiplinlerce de farklı anlamlar ifade eder. Bu bağlamda çocukluk kavramı masumiyetten bilişsel yapıya, cinsellikten fiziksel gelişime dayanan çeşitli açıklamalarla tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak çocukluk kavramı birbirinden çok farklı şekilde tanımlansa da tüm tanımların ortak noktası çocukluk dönemini yetişkinlik döneminden ayırmaya çalışmaktadır³. Bilimsel disiplinler çocukluğun başlangıcının doğum olduğu konusunda hemfikirdir ancak çocukluk sürecinin ne olduğu, çocukluk sürecinin ayırt edici özelliklerinin neler olduğu ve çocukluk sürecinin bitişi konusunda ayrılmaktadırlar. Çünkü çocukluk doğal bir gerçeklikten ziyade sosyo-kültürel bir kavram olması nedeniyle öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre görecelidir⁴.

Çocuk kavramı tarihsel süreç içerisinde farklı anlamlar ifade etmiştir. İlkel tarih öncesi avcı toplayıcı insan topluluklarında çocuk; kırılgan ve korunmaya muhtaç olmasından dolayı değil geleceğin yetişkini olduğu için bir anlam ifade etmekteydi. Bu dönemde doğa koşullarının ve vahşi yaşamın insan için oldukça zor olması

¹ John W. Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi*, çev. Galip Yüksel (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014), 16.

² <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 10.06.2022

³ Mine Tan, “Çağlar Boyunca Çocukluk,” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.22, S.1, (1989): 71.

⁴ Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması* (Ankara: Pagem Akademi, 2010), 85.

nedeniyle zorlu yaşam koşullarına uyum sağlayamayan çocukların ölüme terk edilmesinde olduğu gibi, çocuklar yaşamın sürekliliği için bir anlam ifade etmekte, çocuk olmalarından dolayı gereken önem verilmemektedir⁵.

İlk Çağda ise tarım devrimi ile birlikte insan toplulukları yerleşik hayata geçerek hayatta kalma mücadelesinde büyük bir kazanım elde ettiler. Tarım ve yerleşik hayat insanı zorlu doğa koşullarına karşı koruyor olsa da yaşam süreci halen insan toplulukları için zorluklarla doluydu. Bu nedenle ilk Çağda genel olarak çocuk ve çocukluk dönemine gereken önem verilmemektedir. Çocuk bu dönemde de yaşamın sürekliliğini sağlayan, sosyo-ekonomik hayatta yardımcı bir varlık olarak kabul edilmekteydi. Bu dönemde çocuk bir hakkın süjesi olmaktan ziyade Hammurabi Kanunları ve Roma'da olduğu gibi aile reisi babanın tasarrufundaydı. Baba ödeme veya borçları için çocuğunu teminat olarak gösterebilir, çocuğunu köle olarak satabilir hatta ağır cezalar verebilirdi⁶.

Tarımsal üretime dayalı ekonominin ve siyasi anlamda feodalitenin yaşandığı Orta Çağda da çocuk kavramı modern anlamdaki gibi değildir. Orta Çağda çocuk üretim faaliyetlerinde yetişkinlere yardımcı konumdaydı. Çocukluğun geçirmiş olduğu evreler konusunda önemli ve öncü çalışma olan “Eski Devirlerde Çocuk ve Aile Yaşantısı” eserinde Fransız nüfus bilimci ve sosyal tarihçi Aries, çocukluğun bu çağda bağımlılıkla eş anlamlı olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. Buna göre çocuk, ana babasının sürekli gözetimi olmaksızın yaşayabildiği yani bağımlılıktan kurtulduğu yaklaşık 5-7 yaşlarında yetişkin topluluğuna katılmaktadır. Bu nedenle Orta Çağda çocukları yetişkinlerle aynı hatta küçük yetişkinler olarak gören bir anlayış hâkimdir. Bu görüş dönemin sanat eserlerindeki tablolarla çocukların yetişkin kıyafetleri giyinmiş bir halde, yetişkinlere ait yüz ifadeleri ve bazen de yetişkin beden oranlarıyla çizilmeleri nedeniyle ifade edilmektedir. Ayrıca Aries'e göre 15. ve 16. yüzyıl öncesi çocukları tanımlayacak ayrı sözcükler dahi yoktur⁷.

Ancak Aries'e göre çocuk sevgisiyle çocukluk kavramının karıştırılmaması gerekir. Orta Çağ toplumlarında eksik olan çocuk sevgisi değildir. Eksik olan çocukların kendilerine has özelliklerinin bulunduğu ve bu özellikler nedeniyle

⁵ Zeynep Erkut, Serap Balcı, ve Suzan Yıldız, “ Tarihsel Süreç İçinde Çocuk,” *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C.2, S.3, (2017): 19.

⁶ Erkut, Balcı, ve Yıldız, “ Tarihsel Süreç İçinde Çocuk,” 19-21.

⁷ Tan, “Çağlar Boyunca Çocukluk,” 76-78.

yetişkinlerden ayrılmaları gerektiği bilincidir⁸. Orta Çağda Türk-İslam toplumlarında ise çocuk üzerinde ailenin özellikle de babanın belirgin bir otoritesi bulunmaktaydı. Ancak çocuk ve çocukluk kavramları daha çok gelişim ve eğitim boyutları yönünden ele alınmıştır⁹.

Reform ve Rönesans hareketlerinin etkisindeki Aydınlanma Çağı çocukluk kavramının ortaya çıktığı ve gelişim gösterdiği bir dönemdir. Aydınlanma Çağı filozoflarının çocukluk kavramına dair fikirleri gittikçe gelişen kendine özgü bir çocukluk anlayışını ortaya çıkarmıştır. *John Locke*'un çocuğun zihnini boş bir levhaya benzetmesi ve bu boş levhanın, aile, öğretmen ve devlet tarafından şekillendirilmesi gerektiği fikri, yine *Rousseau*'nun kendi kararlarını alabilen, uygulayabilen ve kendini ifade edebilen, öz saygısı yüksek, karşılaştığı problemleri çözebilen, davranışlarını yönlendirebilen ve kendi doğalarıyla uyumlu çocukların yetiştirilmesi üzerine görüşleri ve Aydınlanma Çağının diğer düşünürlerinin de çocuğu önemseyen ve değer veren anlayışla dile getirdiği fikirler zamanla birbirini etkilemiş ve çocukluk anlayışının gelişmesine neden olmuştur¹⁰. Ayrıca düşünce aşamasında yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra o dönemde Sanayi Devriminin gerçekleşmesi nedeniyle ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, aile yapısının ve rolünün değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması ve boş zamanların artması gibi sosyo-ekonomik değişimlerin yaşanması da çocukluk anlayışının değişmesinin ve gelişmesinin bir başka nedenidir¹¹.

Çocukluk anlayışının tarihsel süreç içerisinde zamana ve toplumsal yapıya göre farklılaştığını ve gelişim gösterdiğini söyleyebiliriz. Ancak insan haklarının gelişmesine paralel olarak çocukluk ve çocuk hakları kavramları bugün için genel olarak tüm toplumlarda kabul görmektedir. Nitekim uluslararası hukukta çocuk haklarına dair temel hukuki düzenleme olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. BMÇHS'ye bugün için 196 devlet taraftır ve 20 Kasım her yıl tüm ülkelerde Dünya Çocuk Günü olarak kutlanmaktadır. BMÇHS 14 Eylül 1990'da Türkiye tarafından imzalanmış ve 9 Aralık 1994 tarihli ve 4058 sayılı uygun

⁸ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 87.

⁹ Mehmet Sağlam ve Neriman Aral, "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları," *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C.1, S.2, (2016): 53.

¹⁰ Sağlam ve Aral, "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları," 50.

¹¹ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 87.

bulunduğuna ilişkin kanunun, 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir¹².

1.1.2 Hukukta çocuk

Hukukta çocuk kavramı, çocukları yetişkinlerden ayırmak ve çocuğun ana babasına karşı soybağını belirtmek için kullanılmaktadır. Hukukta çocukluk dönemi ile yetişkinlik döneminin sınırları diğer disiplinlerden farklı olarak belirli kıstaslara göre net bir şekilde tespit edilmelidir. Bu bağlamda çocukluk döneminin biterek yetişkinlik döneminin başlangıcı Roma ve İslam hukukunda cinsel olgunlukla açıklanmaktayken bugün için modern hukuka göre çocukluk ve yetişkinlik dönemleri fikinsel olgunluğa ulaşmakla açıklanmaktadır¹³. Bu nedenle hukukta belirliliği sağlamak amacıyla fikinsel olgunluğun geliştiği kabul edilen belirli yaştaki çocuklar olarak kabul edilmektedir.

1.1.2.1 Uluslararası hukukta çocuk

Çocuk, tarihsel süreç içerisinde bir hak sahibi olmaktan çok, bir hakkın konusu konumundayken insan haklarının gelişimine paralel olarak gelişen çocuk hakları düşüncesiyle beraber artık hak sahibi konumundadır. Çocukların hak sahibi oldukları ve korunmaları gerektiği düşüncesi, ilk olarak ortaya çıktığı 20. yüzyıldan günümüze kadar olumlu yönde gelişmiştir. Uluslararası hukukta çocuk haklarına dair dar kapsamlı çalışmalarla başlayan bu süreçte¹⁴ 1920 yılında Cenevre’de “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” adında özel bir örgüt kurulmuş ve bu örgüt tarafından 1924 yılında ilk evrensel çocuk hakları metni olarak nitelendirilebilecek Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi yayımlanmıştır. Devam eden süreçte Birleşmiş Milletler Örgütü, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisini İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ndeki esaslara göre geliştirerek 20 Kasım 1959 tarihinde Çocuk Hakları Bildirisi olarak genel kurulunca kabul etmiştir. Bu Bildiri çocuk hakları konusundaki evrensel ikinci metin niteliğindedir. Ancak her iki Bildiri de bağlayıcı olmadığından çocuk haklarının gelişimi üzerinde istenilen etkiyi yaratamamıştır. Bunun üzerine çocukların ve çocuk haklarının, bağlayıcı nitelikte olan sözleşme ile güvence altına alınması düşüncesi

¹² Türkiye, sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerine Anayasa ve Lozan Anlaşması’nın hükümleri çerçevesinde çekince koymuştur.

¹³ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 93.

¹⁴ Ayrıntı için bkz. Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 35-36.

ortaya çıkmış ve bu kapsamda çalışmalar yapılmıştır¹⁵. Uluslararası hukukta yaşanan bu gelişmeler sonrası çocuk haklarına dair temel hukuki düzenleme olan BMÇHS 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu Sözleşme çocuk haklarına dair evrensel ölçü ve ilkeleri düzenleyen bağlayıcı temel yasal düzenlemedir. BMÇHS, kabul edilmesinden sonraki süreçte temel kabul edilerek uluslararası ve ulusal düzeyde çocuk haklarına dair birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Çalışmamızın kapsamı nedeniyle bu çalışmalar incelenmeyecek olup uluslararası hukukta çocuk kavramının tanımına dair açıklamalara yer verilecektir.

Uluslararası hukukta çocuk kavramına evrensel bir nitelik kazandırılması ve çocuk haklarının ulusal ve uluslararası alanda daha etkin bir şekilde korunabilmesi amacıyla çocuk kavramı “yaş” kıstası üzerinden tanımlanmaktadır¹⁶. Bu kapsamda BMÇHS’nin 1. maddesi çocuğu “*Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*” şeklinde tanımlamaktadır. Bu düzenlemeye göre on sekiz yaşını tamamlamamış ve iç hukuka göre daha erken yaşta reşit olmamışsa herkes çocuktur ve sözleşme kapsamındaki çocuk haklarına sahiptir. Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Kanuna Dair Lahey Sözleşmesi’nin 1. maddesi¹⁷ ve Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Lahey Sözleşmesi’nin 1. maddesi¹⁸ yirmi bir yaşını doldurmamış kişiyi çocuk olarak tanımlamaktadır. Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi’nin 1. maddesi¹⁹ ise çocuğu on altı yaşını tamamlamamış kişi olarak tanımlamıştır.

29 Kasım 1985 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 40/33 sayılı Karar ile kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları’nın (Pekin Kuralları) 2. maddesinde ise çocuk,

¹⁵ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 36-38.

¹⁶ Feriha Bilge Tanrıbilir, *Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2011), 50.

¹⁷ “Çocuk tâbirinden, bu sözleşme mucibince, nesebi sahih, nesebi gayrisahih veya evlât edinilmiş, evli olmayan ve 21 yaşını doldurmamış bütün çocuklar anlaşılır.”

¹⁸ “İşbu Sözleşmenin amacı, evlenmemiş ve 21 yaşını doldurmamış olan nesebi sahih ve gayri sahih veyahut evlât edinilmiş bir çocuğun, uluslararası veya ulusal nitelikteki talebi üzerine verilen kararların Âkit Devletler tarafından karşılıklı olarak tanınması ve tenfizinin sağlanmasıdır.”

¹⁹ “Bu Sözleşme bakımından: Çocuk on altı yaşın altında olup mutad meskenin bulunduğu yerin kanununa göre, kendi meskenini, tabi olduğu yasayı veya muhtap Devletin iç yasasını seçme hakkına sahip olmayan herhangi bir millete mensup şahıstır.”

“mevcut hukuk sisteminde işleyebileceği bir suçtan dolayı kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişi” olarak tanımlanmıştır.

Çocuk hakları ile ilgili olarak 7 Eylül 1990 yılında kabul edilen Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunması için Birleşmiş Milletler Kuralları’na (Havana Kuralları) göre *“on sekiz yaşın altındaki herkes çocuktur”*. Ancak sözleşmeye göre taraf devletler çocuklar için özgürlükten yoksun bırakma kararı verilemeyecek daha düşük bir yaş sınırını kanunla tespit edebilirler.

Çocuk kavramının ele alındığı bu bölümde çocuk haklarının gelişmesine neden olan ve çocuk adalet sisteminin var olma sebebi diyebileceğimiz, çocuğun yüksek yararı kavramını ayrıca ele almakta fayda vardır.

Çocuğun yüksek yararı

Çocuğun yüksek yararı, çocuk adalet sisteminin en temel ilkesidir. Hatta çocuk adalet sisteminin var olmasının nedenidir. Çocuğun yüksek yararı BMÇHS’ye göre çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde temel düşüncedir²⁰. Çocuğun yararı kavramıyla çocuğun kısa vadeli dar ve bencil çıkarı kastedilmez. Bu kavramla uzun vadeli geniş kapsamlı gelecekteki ve toplumsal çevre içindeki çocuk yararı kastedilmiştir. Çocuğa yönelik yapılacak faaliyetlerde sınırlayıcı olmaması amacıyla çocuğun yüksek yararı kavramı, kanuni düzenlemelerde tanımlanmış değildir. Ancak doktrinde çocuğun yüksek yararı kavramı, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyo-kültürel, ahlaki, hukuki ve ekonomik bakımlardan sağlıklı dengeli ve özgür biçimde geliştirilmesi ve korunması olarak ifade edilmiştir²¹. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi 14. No’lu Genel Yorum’un da BMÇHS’nin 3. maddesinde ifade edilen çocuğun yüksek yararının asıl bir hak, temel yorumlara ışık tutacak bir hukuk ilkesi ve bir usul kuralı olmak üzere üç yönlü bir kavram olduğunu ifade etmektedir.

Çocuğun yüksek yararı kavramı uluslararası ve ulusal birçok düzenlemede bulunmaktadır. Ancak çocuklar hakkındaki tüm düzenlemelerin uygulanmasında ve yorumlanmasında çocuğun yüksek yararı kavramı açıkça düzenlenmemiş olsa da gözetilmelidir. Çünkü çocuğun yüksek yararı, somut olayda çocuk için en iyisinin ne

²⁰ BMÇHS 3. maddesi *“Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.”*

²¹ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 46.

olduğunu belirlemede dikkate alınan temel bir ölçüttür. Çocuğun yüksek yararı, çocukla ilgili her türlü karar verilirken çocuğun fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarına öncelik vermeyi ifade eder. Bu anlamda çocuğun yararına öncelik tanınması ise eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirilemez²². Çocuğun yüksek yararı kavramı tüm çocukların özel ve bireysel ihtiyaçlarına, haklarına ve menfaatlerine odaklanan bir yaklaşımdır.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi genellik ve esneklik özelliği nedeniyle, hakların üzerinde özgün bir hakkın orijinalliğini zayıflatan biçimde yorumlanarak, çocuk haklarının ihlaline sebep olacak şekilde uygulanabilmektedir. Yine söz konusu ilke uygulanırken çocuğun durumu yeterince incelenmeden, çocuğun yüksek yararı gerekçesi otomatikman başvurulmuş sihirli bir araç gibi kullanılmaktadır²³. Çocuğun yüksek yararının uygulanmasından kaynaklı olumsuzlukları ortadan kaldırmak için öncelikle çocuğun görüşünün alınarak katılımının sağlanması gerekmektedir. Bu anlamda bir çocuğun yaşına ve olgunluğuna uygun olarak, çocuğun kendisiyle ilgili kararlara katılımı teşvik edilmeli ve sağlanmalıdır²⁴. Uygulamadan kaynaklı olumsuzlukları ortadan kaldıracak bir başka husus çocuğun yüksek yararı ilkesinin çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve entelektüel gelişimini dikkate alarak uygulanmasıdır²⁵. Çocuğun katılımının sağlanmaması ve gelişiminin dikkate alınmaması durumunda çocuğa rağmen çocuğun yüksek yararı sağlamaya çalışılmış olacaktır. Bu nedenle çocuğu nesne olarak gören anlayıştan uzak çocuğun iyiliğini, haklarının hayata geçmesini, kendine özgü ihtiyaçlarının karşılanmasını ve kişisel

²² “Buna göre suça sürüklenen çocukların hassasiyetlerinin gözetilerek çocuğun yüksek yararının esas alınması ve bu amaçla özel olarak kurulan çocuk mahkemelerinde yargılanmalarının sağlanması Anayasa'nın 141. ve 142. maddelerine uygun bir düzenleme olduğu gibi Anayasa'nın eşitlik ilkesine de aykırı değildir.” Anayasa Mahkemesi 2011/26 E. 2012/41 K. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr> E.T. 22.05.2023

²³ Memduh Cemil Şirin, “Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış,” *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C.4, S.8, (2019): 226.

²⁴ “Çocuğun yaşça çok küçük olması ya da özel bir durumunun olması (örneğin engelli olma, bir azınlık grubuna mensup olma, göçmen olma vb gibi) onu kendi görüşlerini dile getirme hakkından yoksun bırakamayacağı gibi yüksek yararının belirlenmesinde bu görüşlere tanınacak ağırlığı da azaltmaz. Bu tür durumlarda çocukların eşit haklardan yararlanmalarını sağlayacak önlemler, kişisel bazda değerlendirmelere tabi olmalıdır. Buna göre, karar alma süreçlerinde çocukların kendilerine rol tanınmalı, çocuklara bu açıdan gerekli yardımlar ve destek sağlanmalı ve gerektiğinde çocuklar kendi yüksek yararlarının değerlendirilmesine tam olarak katılmalıdır”. Çocuk Hakları Komitesi, “Çocuğun Yüksek Yararı Hakkının Öncelikli Olarak Dikkate Alınması,” 14. No’lu Genel Yorum. <https://www.unicef.org/> E.T. 25.05.2023

²⁵ Şirin, “Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış,” 236.

gelişimine imkan sunan şartların sağlanmasını amaç edinen bir felsefenin hakim kılınması gerektiği ifade edilmektedir²⁶.

Çocuklar hakkında yapılan tüm iş ve işlemlerde olduğu gibi çocuk adalet sisteminde ve alınacak tüm kararlarda çocuğun yüksek yararı gözetilmelidir²⁷. Çocuk adalet sisteminde çocuğun yüksek yararı temel bir düşünce ve kapsayıcı bir ilkedir. Çocuk adalet sistemine dair diğer tüm ilkeler ve çocuklara özgü kurallar çocuğun yüksek yararı amacıyla kabul edilmiştir. BMÇHS'nin hak maddeleri olarak da bilinen ilk 41 maddesinde sıralanan tüm haklar çocuğun yüksek yararını belirler²⁸. Çünkü çocuğun yüksek yararı ilkesi her bir çocuk hakkının en etkin ve güçlü biçimde hayata geçmesi için vardır²⁹. Bu bağlamda çocuk adalet sisteminde, çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin asgari yaş sınırının belirlenmesi, çocuğu özgürlüğünden yoksun bırakmanın en son çare olarak uygulanması, yetişkinlerden ayrı yerde tutulma, çocuğun kişiliğine göre tedbir uygulanması ve yüksek yararına aykırı olmadığı sürece anne-babası ile kanuni temsilcilerinin mahkemede hazır bulunabilmesi çocuğun yüksek yararı amacıyla kabul edilmiş haklara örnektir.

1.1.2.2 Türk hukukunda çocuk

18.10.1982 tarihinde 2709 sayılı Kanunla kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı çocuk kavramını tanımlamamıştır. Ancak özellikle 41. maddesi başta olmak üzere birçok hükmünde çocuk haklarını kabul etmiş ve korunmasına yönelik düzenlemelere yer vermiştir. AY çocuk kavramını tanımlamamış olsa da farklı hukuk alanlarını düzenleyen kanunlarda çocuk kavramı tanımlanmaktadır. Türk medeni

²⁶ Şirin, "Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış," 238.

²⁷ "Ceza davaları söz konusu olduğunda, yüksek yarar ilkesi ihtilafların tarafı olan çocuklar (suç işlediği iddia edilen, bununla suçlanan ya da böyle oldukları kabul edilen çocuklar), yasalarla ilgili belirli bir konumda yer alanlar (mağdur ya da tanık konumundakiler) ve ayrıca yasalarla sorunu olan ana babalarının durumundan etkilenen çocuklar için geçerlilik taşır. Komite'ye göre çocuğun yüksek yararının korunması, ceza adaletinin çocuklar söz konusu olduğunda, örneğin hapiste tutma ya da bedel ödetme gibi geleneksel hedeflerinin yerini rehabilitasyon ve onarıcı adalet hedeflerinin alması gerektiği anlamına gelir." Çocuk Hakları Komitesi, "Çocuğun Yüksek Yararı Hakkının Öncelikli Olarak Dikkate Alınması," 14. No'lu Genel Yorum. <https://www.unicef.org/> E.T 25.05.2023

²⁸ "Çocuğun yüksek yararı kavramı, hem Sözleşme'de öngörülen tüm hakların eksiksiz biçimde gerçekleşmesini hem de çocuğun bütünsel gelişimini amaçlamaktadır. Komite, şu hususa önceden dikkat çekmiş bulunmaktadır. "çocuğun yüksek yararının ne olduğuna ilişkin yetişkin kişinin yargısı, çocukların Sözleşme'de öngörülen tüm haklarına saygıdan üstün gelemez." Bir kez daha hatırlatmak gerekirse, Sözleşme'de haklar hiyerarşik olarak sıralanmamıştır; burada öngörülen tüm haklar "çocuğun yüksek yararını" ve hiçbir hak çocuğun yüksek yararıyla ilgili olumsuz bir yorum getirilerek o haktan ödün verilemez." Çocuk Hakları Komitesi, "Çocuğun Yüksek Yararı Hakkının Öncelikli Olarak Dikkate Alınması," 14. No'lu Genel Yorum. <https://www.unicef.org/> E.T 25.05.2023

²⁹ Şirin, "Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış," 226.

hukukunda çocukluk kişiliğin kazanılması ile başlar ve erginlikle sona erer. Kişiliğin kazanılması 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 28. maddesi hükmüne göre tam ve sağ olarak doğumla kazanılır³⁰. Erginlik ise TMK'nın 11. maddesine göre on sekiz yaşının doldurulmasıyla başlamaktadır³¹. Ancak kanun koyucu istisnai hallerde on sekiz yaşın altında da erginliği mümkün kılmıştır. İstisnai erginlik Türk medeni hukukunda iki şekilde düzenlenmektedir. İlk olarak TMK'nın 11/2. maddesi evlenmeyle kişinin ergin olacağını düzenlemektedir. Evlenme yaşı ise TMK'nın 124. maddesine göre olağan ve olağanüstü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır³². Bu kapsamda olağan evlilik yaşı on yedi yaşın doldurulması iken olağanüstü durumlarda hâkim on altı yaşını doldurmuş kişinin evlenmesine de karar verebilir. Böylelikle evlenen çocuk Türk medeni hukukuna göre ergin sayılmaktadır. İkinci istisnai erginlik ise kişinin mahkeme kararı ile ergin kılınması halidir. TMK'nın 12. maddesinin *“Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”* şeklindeki hükmüne göre on beş yaşını dolduran çocuklar mahkeme kararıyla ergin kılınabilir. Mahkemece çocuğun ergin kılınabilmesi için çocuğun on beş yaşını doldurmuş olması, çocuğun talebi ve veli veya vesayet altında ise vesayet makamının rızası aranmakla birlikte çocuğun ergin kılınmasında menfaati olmalıdır. Ancak Kanunun, çocuğun ergin kılınmasında mahkemeye tanıdığı söz konusu takdir yetkisi çocuğun menfaati yönünde kullanılmalıdır³³. Tüm bu açıklamalar ışığında medeni hukuka göre çocuğun ergin olmayan kişi olduğunu söyleyebiliriz.

Türk ceza hukuku açısından ise çocukluk kavramı yaş küçüklüğü olarak önem arz etmektedir. Çünkü yaş küçüklüğü ileride ayrıntılı inceleneceği üzere ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran veya azaltan bir nedendir. Bu nedenle medeni hukuka göre erginlikle son bulan çocukluk, ceza hukuku açısından kanun koyucu tarafından belirlenen yaş kıstasına göre tespit edilmektedir. TCK'nın 6. maddesi çocuğu *“henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi”* olarak hükmü ile tanımlamaktadır. Bu düzenlemeye göre ceza hukukunda on sekiz yaşını doldurmamış kişiler çocuktur. Yine ÇKK'nın 3. maddesi çocuğu *“daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi”*

³⁰ TMK 28. maddesi *“Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer.”*

³¹ TMK 11. maddesi *“Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.”*

³² TMK 124. maddesi *“Erkek veya kadın onyediyi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.”*

³³ İhsan Erdoğan ve Dilşad Keskin, *Türk Medeni Hukuku: Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020), 240.

Şeklindeki hükmü ile tanımlamaktadır. Bu hüküm ise erken erginlik durumunda da on sekiz yaşını doldurmamış herkesin ÇKK kapsamında çocuk olarak kabul edileceğini düzenlemektedir. Söz konusu bu hükümlere göre çocuk, ceza hukuku anlamında on sekiz yaşını doldurmamış kişidir.

Çocuk hukukunda yer alan ve çalışmanın konusu bakımından önem arz eden korunma ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk kavramlarına ayrıca değinmekte fayda vardır. Çünkü suça sürüklenen çocuklar için öngörülen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ve korunma ihtiyacı olan çocuklar için öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin mahiyeti farklılık arz etmektedir. Bu nedenle özellikle çocuk suçluluğu ve suçlulukla mücadele için öngörülen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulamasında kavram kargaşasının önlenmesi açısından ÇKK’ da ifade edilen bu iki kavramın kısaca açıklanması gerekmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocuk

Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı aslında oldukça geniş bir kavramdır. Çünkü geniş anlamda değerlendirecek olursak; bedensel ve fikirsel olarak tam gelişmemiş oldukları için ana babalı ya da kimsesiz, varlıklı veya varlıksız, suç mağduru veya suça sürüklenmiş, açık bir tehlike altında olup olmadığı gibi bireysel özelliklerine bakılmaksızın her çocuk korunma ihtiyacı olan çocuktur. Dar anlamıyla ise çocuğun korunma ihtiyacının olması, bir çocuğun hukukun emrettiği ölçüde özen ve bakım görmemesi nedeniyle beden, fikir ve ruh güvenliğinin tehlikede olmasıdır³⁴.

Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı doktrinde dar ve geniş olarak açıklanmakta iken uygulanabilirliği ve hukuki belirliliği sağlamak amacıyla bazı kanunlarda tanımlanmaktadır. Bu kapsamda ÇKK’nın 3/1-a maddesi “*Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu*” korunma ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlamaktadır. Yine TMK’nın 347. maddesi “*Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş...*” ifadesiyle bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede olan veya manen terk edilmiş bulunan çocuğu korunma ihtiyacı olan çocuk olarak kabul etmektedir. Yapılan iki tanımlama birlikte değerlendirildiğinde ÇKK’nın korunma ihtiyacı olan çocuğu kapsayıcı bir şekilde

³⁴ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 415.

tanımladığı dikkat çekmektedir. Böylece çocuk hukukumuzda göre daha kapsayıcı bir şekilde bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan çocuklar ve her türlü yani maddi veya manevi ihmal ve istismar edilen veyahut suç mağduru olan çocuk korunma ihtiyacı olan çocuktur.

Suçta sürüklenen çocuk

Daha sonra üzerinde durulacağı üzere çocukların fikişsel ve bedensel olarak tam gelişmedikleri kabul edilmektedir. Çocuklar açısından bu kabulün neticesinde suç ve çocuk ilişkisinin iradi bir ilişki olmadığı söylenebilir. Nitekim çocuk suçluluğunun nedenlerinde açıklanacağı üzere çocuklar bireysel ve çevresel nedenlere bağılı olarak suç faili olabilmektedirler. Bu durum ise çocukların aynı zamanda işledikleri her suçun aslında mağduru olduklarını göstermektedir³⁵. Bu anlayıştan yola çıkan modern ceza hukuku çocuk suçluluğuna ilişkin çocuk adalet sistemini kabul etmiştir. Bu kapsamda cezalandırıcı değıl onarıcı adalet anlayışından hareket eden çocuk adalet sistemi çocukların suçlu olmayacağını,³⁶ çocuklar tarafından işlenen her suçta aslında toplum tarafından korunamayan çocuk olduğunu kabul eder³⁷. Çünkü iyiyi, kötüyü; doğruyu, yanlışını çevresine bakarak, dokunarak, koklayarak yani duyu organlarını kullanarak çevresini ve hayatı öğrenen çocuğun suçla ilişkisinde, çocuğun toplum tarafından korunmadığı kabul edilmektedir³⁸.

Çocuk adalet sistemine uygun olarak hukukumuzda suçlu çocuk kavramını yerine *suçta sürüklenen çocuk* kavramını tercih edilmektedir. Nitekim suçta sürüklenen çocuk yerine suçlu çocuk ifadesini kullanmak, çocuk adalet sisteminin amacına aykırı bir şekilde onu topluma yeniden kazandırmak yerine toplumdan daha çok uzaklaşmasına ve işlediğı suçun adeta bir gölge gibi onu takip etmesine neden olacaktır³⁹. Suçta sürüklenen çocuk ÇKK'nın 3/1-a maddesine göre “*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediğı iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma*

³⁵ Cengiz Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci* (İstanbul: Acar Matbaacılık, 2016), 22.

³⁶ Nitekim BMÇHS suçlu çocuk kavramını kullanmaz sözleşme 40.maddesinde “*ceza yasasını ihlal ettiğı iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiğı kabul edilen her çocuğun*” kavramını kullanarak suçlu çocuk anlayışından uzak olduğunu göstermektedir.

³⁷ Pekin Kuralları 1.maddesi “*Üye Devletler, çocukların doğru yoldan sapmasının en elverişli olduğu dönemlerde, onlara toplum içinde faydalı bir yaşam sağlamak için çaba göstermeli ve mümkün olabildiğince suç ve suçluluktan uzak bir yaşam sürdürmeleri için kişisel gelişmelerini ve eğitimlerini sağlama yöntemlerini teşvik etmelidir.*”

³⁸ Ercan Altınsoy ve Ali Kara, “Suçta Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk suçlarının Kriminal Açidan İncelenmesi,” *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C.11, S.1, (2002): 77.

³⁹ Özge Özkan, *Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılanması* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 87.

yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu” ifade eder.

Ancak suça sürüklenen çocuk kavramının tercih edilmesinin yerinde olmadığı doktrinde ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre henüz suç işlediği sabit olmayan çocuk hakkında suça sürüklenen çocuk ifadesinin kullanılması, masumiyet karinesine aykırı şekilde suç işlediğinin kabulü anlamına gelmektedir. Hatta bu kavramın tercih edilmesi şüpheli veya sanık kavramının doğurduğu sonuçtan daha ağır sonuçlar doğuracak niteliktedir. Doktrinde ayrıca, suça sürüklenen çocuk kavramının; çocuğun suça azmettirildiği, suçta kullanıldığı veya suça itildiği intibasını uyandırdığı gibi çocuğu mağdur gösterme, yanlış hareketlerini kamufle etme yönünde bir yaklaşım sergilediği de ifade edilmektedir. Hatta suça sürüklenen çocuk kavramı nedeniyle çocuk hakkında hukuka uygunluk sebebi iddiasının dahi ileri sürülebileceği, bu nedenle suça sürüklenen çocuk kavramının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁰.

1.2 Çocuk Suçluluğu

1.2.1 Genel olarak

Çalışmanın konusunun çocuk suçluluğunda bir mücadele aracı olan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olması nedeniyle çocuk ve suç ilişkisine, bu anlamda çocuk suçluluğu konusuna kısaca değinmekte fayda vardır. Genel anlamda suçluluk kavramı dediğimizde aslında suç olarak nitelendirilen eylemlerin gerçekleşmesi kastedilmektedir. Suç olgusu ise birbirinden farklı disiplinlerce ele alınmakta ve açıklanmaktadır. Ancak bilimsel disiplinlerce farklı açıklanan suç, modern ceza hukuku anlayışı kapsamında en genel anlamıyla kanunun bir ceza hukuku yaptırımıyla karşıladığı fiildir⁴¹. Suç olarak nitelendirilen eylemlerin gerçekleşmesi ise suçluluk olgusunu ortaya çıkarır. Toplumsal yaşamın devamı ve güvenliği için suçluluğun olmaması veya minimal düzeyde olması beklenir. Bu yüzden tarihsel süreçte tüm toplumlar da suç ve suçlulukla mücadele için farklı toplumsal savunma araçları kullanılmıştır. Suçluluk olgusunda ise yetişkin ve çocukluk dönemleri ayrı ayrı ele alınmalı ve çocuk suçluluğuyla mücadele farklı değerlendirilmelidir. Keza çocuk

⁴⁰ Berrin Akbulut, "Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.19, S.2, (2013): 571.

⁴¹ Hakan Hakeri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 111.

suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran etmenler bulunmaktadır. Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en temel etmen ise çocukların henüz gelişim döneminde olmaları nedeniyle kusur yeteneklerinin henüz tam anlamıyla gelişmemiş olmasıdır. Bu nedenle modern ceza hukukunda çocuk ve suç ilişkisi ele alınırken suçlu çocuk yerine suça sürüklenen çocuk kavramı tercih edilmekte ve kullanılmaktadır. Bu anlayışa göre henüz kusur yeteneği gelişmemiş çocukların suç olarak nitelendirilen davranışları gerçekleştirmelerinde aslında çocukların mağduriyeti söz konusudur.

Ayrıca çocuk suçluluğuyla mücadele etmek suçlulukla mücadelede en etkili yol ve yöntemdir. Aşağıda açıklanacağı üzere bugün için bilinmektedir ki suç dediğimiz aykırı davranışların nedenlerinde çoğu zaman çocukluk döneminin olumsuzluklarla geçirilmiş olması bulunmaktadır.

Çocuk suçluluğu konusunu multidisipliner bir yaklaşımla değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü çocuk suçluluğunu etkileyen birçok neden bulunmaktadır ve bu durum ise suça sebep olan şeylerin neler olduğu sorusunu da beraberinde getirerek çocuk suçluluğunun her yönüyle değerlendirilmesi gereken bir konu olduğunu ortaya koyar.

Çocuk suçluluğunda özellikle Sanayi Devrimi sonrasında değişen sosyokültürel ve ekonomik değişimlerin büyük etkisi olduğu görülmektedir. Sanayileşmeyle birlikte düzensiz şehirleşmelerin ortaya çıkması, işsizliğin artması, geleneklerin aktarımında sorunların ortaya çıkması çocukların suça sürüklenmesinde büyük bir etken olmuştur⁴². Şimdi ise değişen ve gelişen teknoloji, iletişim ve ulaşım gibi nedenler toplumsal bir değişimi de beraberinde getirmektedir. Tüm bu değişimler ise geleneksel aile yapısını değişime uğratmıştır. Bu durum yalnızca aile içinde yaşanmayarak çocukların okul ve arkadaşlarıyla ilişkilerini de etkilemiştir. Önceleri daha belirgin ve sınırları olan sistem değişerek daha çeşitli sosyal ilişkilere yerini bırakmıştır. Önceleri aile ilişkileri, çocuğun üzerinde etkin bir rol oynarken günümüzde arkadaş çevresi ve internetin etkileri daha fazla görülmeye başlamıştır. Bu da çocuğun dış etmenlerden daha fazla etkilenmesinin önünü açmıştır⁴³.

⁴²Mahmut Gökpınar, "Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.72, (2007): 210.

⁴³Adem Öter, "Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği)," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.7, S.21, (2018): 741.

Toplumsal yapıdaki değişikliklerle birlikte; işsizlik, parçalanmış ailelerde artış, hızlı nüfus artışı, göç, gecekondulaşma, eğitimde yetersizlikler, yoksulluk, evsizlik, sosyal yardım kurumlarının azlığı gibi faktörler çocuğun sosyalizasyonunu etkilemekte ve bütün bu olumsuzluklar çocuğun suça sürüklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır⁴⁴. 165 erkek çocukla yapılan bir çalışmada ise ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu, çocukların büyük oranda okula devam etmedikleri, babalarında işsizlik düzeyinin oldukça yüksek olduğu, çocuk işçiliği oranının yüksek olduğu ve yaklaşık on beş yaşından önce çalışmaya başladıkları, önemli bir oranının göç ederek yaşadıkları şehre geldiği, çocukların %92,7 oranla ve ailelerinin neredeyse yarısının daha önce suça karıştığı, genellikle suçları işleyiş şekillerinin çevre ve aile baskısıyla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır⁴⁵.

Çocuk suçluluğuna sebep olan birçok nedenin bulunduğunu görmekteyiz. Bu nedenlerden en önemlisini oluşturan, çocuğun ailesi ve çevresidir. Türkiye’de aile yapısının her geçen gün değişmesiyle birlikte çocuğun üzerinde çevrenin etkisi daha belirleyici olmaktadır. Çevrenin olumsuz etkisi ise çocukta suç davranışının gelişmesine sebep olmaktadır. Çocuk suçluluğunu belirleyici diğer bir neden ise göçtür. Suç işlediği iddia edilen 100 çocukla yapılan bir çalışma sonucunda yarıya yakınının (% 41) göç etmiş aileden geldiği sonucuna ulaşılmıştır⁴⁶.

Görüldüğü üzere çocuk suçluluğunu inceleyen çalışmalar çocuk suçluluğunu kavramsal olarak nedenleri üzerinden açıklama eğilimi göstermektedir. Çocukları suça iten birçok farklı neden bulunmaktadır. Çocuk suçluluğunun nedenleri genel anlamda bireysel ve çevresel nedenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu nedenlerin biri veya birkaçı çocuk suçluluğuna tek başına sebep olmamaktadır. Örneğin zihinsel gelişim geriliğinin olması gibi durumlar çocuğun suça sürüklenmesini etkilemekte ancak sadece söz konusu bireysel neden çocuğun suça sürüklenmesinde tek başına rol oynamamaktadır⁴⁷.

⁴⁴ Öter, “Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri,” 742.

⁴⁵ Gamze Erükçü Akbaş, Kasım Karataş, ve Mehtap Gülhan Orhan, “Ankara’da Çocuk Suçluluğu: Emniyet Çocuk Şubeye Gelen Olgular Üzerinden Bir Değerlendirme,” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.24, S.1, (2020): 153-154.

⁴⁶ Öter, “Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri,” 761.

⁴⁷ Erükçü Akbaş, Karataş, ve Gülhan Orhan, “Ankara’da Çocuk Suçluluğu,” 138.

1.2.2 Bireysel nedenler

Bireysel nedenler arasında; kişilik, kalıtım ve biyolojik etkenler, psikolojik rahatsızlıklar ve zekâ sıralanabilir. Genel anlamda kişilerin suç işleminin bireysel nedenleri araştırılırken kalıtsal, biyolojik ve fizyolojik sebepler konusunda araştırmalar yapılmıştır.

1.2.2.1 Biyolojik nedenler

Evrin teorisinin ortaya çıkışıyla birlikte suçlu davranışın sebebinin insan biyolojisinde olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu anlamda *Della Porta* isimli İtalyan doktor tarafından kurulan ve insanların yüz görünümü ile karakter tahlili ve suçlu davranışın tahmin edilmesine çalışan fizyonomi ve Alman doktorlar *Franz Joseph Gall* ile *Johann Kaspar Spurzheim* tarafından kurulan ve kafatasının yapısı ile suçlu davranış tahmin etmeye çalışan frenolojiden, suçluluğu biyolojik sebeplerle açıklamakta yararlanılmıştır⁴⁸.

Biyolojik teorinin önde gelen isimlerinden olan *Lombroso*, çocukların suç işleminin sebebinin doğuştan olduğunu iddia ederek bunu “doğuştan suçluluk” kavramıyla ifade eden ilk kişi olmuştur. Suç işleyen çocukların bedenlerinde ise “stigmata” adıyla tanımladığı farklılıklar olduğunu öne sürmüştür. Suça eğilimli olan kişilerin kafatası yapılarının asimetrik olduğunu, büyük çenelere, dolgun dudaklara, çıkık elmacık kemiklerine, düz ya da çarpık burunlara, geriye kaçmış alına, şekilsiz ayak ve el parmaklarına sahip olduklarını öne sürmüştür⁴⁹. *Lombroso*’nun iddia ettiği doğuştan suçluluk teorisinin temelinde suçlu kişilerin iyileştirilemeyecek olması bu sebeple de toplumdan uzaklaştırılmalarının gerektiği düşüncesi bulunmaktadır. *Lombroso*’nun suçluluğa dair düşüncesinin etkisinde kalan *Ernst Kretschmer*, *Sheldon* ve *Glueck*’ler suçluluk ile beden yapısı arasındaki ilişki üzerine araştırmalar yapmışlardır. Özellikle *Glueck*’ler, suçlu çocukların suçlu olmayan çocuklara nazaran daha çok mezomorfik (adaleli, sert ve güçlü) vücut yapısına sahip olduklarını ileri sürmüştür. *Ernst Kretschmer*, *Sheldon* ve *Glueck*’ler her ne kadar beden yapısının suçluluğa etkisi üzerinde araştırmalar yapmış olsalar da beden yapısını suçun tek nedeni olarak ele almamışlar ve bireyleri suça iten daha birçok neden olduğunu ifade

⁴⁸ Timur Demirbaş, *Kriminoloji* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 110.

⁴⁹ Demirbaş, *Kriminoloji*, 111; Haluk Yavuzer, *Çocuk ve Suç* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013), 75; David Canter, *Suç Psikolojisi*, çev. Defne Yazıcıoğlu (İstanbul: Sola Unitas, 2021), 46.

etmişlerdir⁵⁰. Suçu bireysel nedenlerle açıklayan anlayışta biyolojik etkenler suçluluğun ortaya çıkmasında ve değişmesinde etkilidir. Örneğin uzun boylu ve atletik yapıda birinin hırsızlık gibi bir suç işlemesinin çelimsiz ve kısa boylu birine göre daha olası olduğu iddia edilmektedir⁵¹.

Suçun nedeninin biyolojik olduğunu savunan görüşlerin bir diğeri kişinin suçlu bir kişiliğe dönüşmesinde genetik faktörlerin rol oynadığını savunmaktadır. Suçluluk genetik olarak aktarılmakta ve çocuğun kalıtsal özellikleri ileride suçlu kişiliğe dönüşeceğini göstermektedir. *Richard Dugdale* suçluluğun kalıtsal nedenleri üzerinde çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarında içerisinde çok sayıda suçlunun çıktığı Jukes ailesi ile içerisinde hiç suçlunun çıkmadığı Puritan bir vaiz olup, bir kez de Princeton Üniversitesi rektörlüğü yapmış *Jonathan Edwards*'ın soyunu karşılaştırmıştır. Bu araştırmalarda suçlu kişilerin soyağacı incelendiğinde oldukça yüksek suçluluk oranı tespit edilmiştir. Yine benzer şekilde ikiz kardeşler ve evlat edinme üzerinde de suçluluk olgusu araştırılmış ve bu çalışmalarla kalıtsal özelliklerin suçluluğa etkisi vurgulanmıştır⁵². Ancak böyle bir yaklaşım dar bir yaklaşım olur ve insanı tek yönüyle ele alır. Çünkü kişilerin eylemleri genetik özellikleri dışında içerik ve kişisel özelliklerinin etkisiyle de açığa çıkmaktadır. Bu tür bir yaklaşım, suç kişisinin kişilik özelliklerine atfeder ve suçları da kategorize ederek belirli suçları belirli kişilerin işlediği gibi varsayımda bulunur. Ancak bu görüşler kişilerin doğuştan suçlu olduğunu varsayarak indirgemeci bir yaklaşımla baksa da kişilerin özelliklerini anlamak adına önemli bir adımdır⁵³. Günümüzde ise gerek doğuştan suçluluk ve beden yapısı anlayışı gerekse genetik nedenlerin suçlulukta etkili olduğu düşüncesi terk edilmiştir.

Kişilerin suçluluğunu etkileyen bir diğer biyolojik neden ise kişilerin hormonları ile suç arasındaki ilişkidir. Özellikle yapılan çalışmalarla testosteron hormonu ile saldırganlık ilişkisi değerlendirilmiştir⁵⁴. Ancak bu yaklaşım tam olarak kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Çünkü suç işleyen kişilerde mutlaka yüksek testosteron seviyesinden bahsedilemez. Vitamin ve mineral eksikliği, protein, karbonhidrat seviyesi, gıdalardaki katkılar gibi durumlar suçun nedenini tamamıyla

⁵⁰ Demirbaş, *Kriminoloji*, 121-126.

⁵¹ Emre Şenol Durak ve Mithat Durak, ed., *Adli Psikoloji* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020), 134.

⁵² Demirbaş, *Kriminoloji*, 115-120.

⁵³ Canter, *Suç Psikolojisi*, 44-46.

⁵⁴ Demirbaş, *Kriminoloji*, 128.

açıklayıcı değildir⁵⁵. İçsalgıların işlevselliklerindeki bozulmalar ile kişilerin antisosyal davranışlar geliştirmeleriyle ilgili çalışmalar bulunsada doğrudan suçla bir bağlantının kurulduğu çalışmalar yeterli değildir⁵⁶.

1.2.2.2 Psikolojik nedenler

Suçluluğun biyolojik nedenleri üzerinde yapılan araştırmalar ve ortaya atılan teoriler yanında 20. yüzyılın başlarından itibaren kişilerin ruhsal durumlarının da suçluluğa etkisi araştırma konusu olmuştur. Psikolojik teorilerle birlikte, suçluluğu açıklamakta kişilik, zekâ ve ahlaki gelişim gibi nedenler de araştırma konusu yapılmıştır. Suçluluğun psikolojik nedenlerle açıklanmasında temel nokta insan davranışlarının içsel süreçler, çatışmalar ve çocukluk döneminin etkisiyle belirlenmesidir⁵⁷.

Psikologlar, suçu araştırırken insan davranışını inceleyerek insanların neden saldırgan davranışlar ve neden şiddet içerikli davranışlar sergiledikleri konusunu araştırırlar. Bunları araştırırken ise farklı yönlerden değerlendirirler. Suça psikoanalitik bakış açısıyla bakanlar suçlu kişilerin ilk çocukluk deneyimlerini değerlendirirler. Davranışçı değerlendirenler ise sosyal öğrenmenin suçlu davranışlara yol açtığını belirtirler⁵⁸.

Psikanalizin kurucusu *Sigmund Freud* insan davranışının güdülere ve dürtülere dayandığını savunmaktadır. Kişiliğin ise üç bileşenden meydana geldiğini ifade eder. Bunlar, id, ego ve süperegodur. İd kişide doğuştan vardır ve bilinçdışıdır. Sürekli haz ve doyum arar. İstek ve dürtülere göre hareket eder, anında olmasını ister. Diğer bir bileşen olan ego ise akıl yürütme ve düşünme etkinliğinden sorumludur. İd haz ilkesine göre çalışırken ego gerçeklik ilkesine göre çalışır ve idin isteklerini koşullar uygun olana kadar erteler. *Freud*'a göre yalnızca id ve egodan oluşan bir kişilik yapısı sosyal yaşam için yeterli değildir. Kişiliğin diğer bileşeni olan süpereo da bu aşamada devreye girmekte ve kişinin vicdanı ve ahlakını oluşturmaktadır. İd, ego ve süpereo bir denge halinde çalışmaktadır. İd ya da süperegoun fazla çalışması dengenin bozulmasına sebep olacaktır. Örneğin kişide süpereo baskın olsa kişi ahlaki yargılarında çok katı olur ve bu durum kişinin kendini çok fazla yargılamasına ve

⁵⁵ Canter, *Suç Psikolojisi*, 57.

⁵⁶ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 82.

⁵⁷ Demirbaş, *Kriminoloji*, 131.

⁵⁸ Tülin Günşen İçli, *Kriminoloji* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 83.

cezalandırmasına yol açar. Tam tersi id'in ağır basması da kişinin suç işlemesine ve toplumu tehlikeye atacak davranışlar geliştirmesine sebep olur⁵⁹.

*Freud'a göre, sosyalleşme sürecinden geçmemiş bireyler potansiyel birer suçludur. İnsanlar haz odaklı bir yaşam biçimini benimseyen doğuştan bencil varlıklardır. İnsanlar bu arzu ve isteklerini bastıramadıklarında ve gerekli sosyal becerileri kazanamadıklarında, diğer insanlarla ve toplum kurallarıyla çatışan suçlu bireyler ortaya çıkmaktadır*⁶⁰.

*Freud'dan sonra psikanalitik bakış açısıyla suçluluk üzerinde çalışan ve Freud'un bakış açısına en yakın isim August Aichorn olmuştur. August Aichorn suçlu gençlerle yaptığı çalışmalarda toplumsal sorunlar ve gerginliklerin tek başına suçlu davranışı ortaya çıkarmadığı suça yatkınlığın suçlu davranışı ortaya çıkardığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucundaki bu duruma ise gizli suçluluk adını vermiştir. Bu tür kişilerin diğer insanların isteklerinden ziyade kendi tatminleri daha ön plandadır*⁶¹.

Kişilik ve suç arasındaki ilişki değerlendirilirken daha çok antisosyal davranışın suçla ilişkisi üzerinde durulmuştur. Sapkın ya da anormal davranışları olan kişilerin suça daha meyilli kişiler oldukları öne sürülerek bu kişiler sosyopat, psikopat ve antisosyal olarak değerlendirilmiştir⁶².

Zekâ, “soyut düşünebilme, olaylar arasında ilişki kurabilme, çevreye ve yeni durumlara uyum sağlayabilme” şeklinde tanımlanabilir. Çocuğun zekâsı yalnızca kalıttan etkilenmez; aynı zamanda beslenmeden, aileden ve çevresinden öğrendiklerinden etkilenmektedir. Zekâ gelişimi ergenlik döneminin sonuna dek devam etmektedir ancak okul öncesi dönem zekâ gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir⁶³.

Zekâ gelişimi ve suç ilişkisi araştırma konusu olmuştur. Öncelikle zekâ geriliğinde birçok etken rol oynamaktadır. Bunlar; doğum anı, beslenme bozuklukları, hastalıklar, ilk çocukluk dönemindeki travmalar şeklinde sıralanabilir. Zekâ geriliği ve suç arasındaki ilişkiye yönelik ilk çalışmalar 1910- 1914 yılları arasında yapılmış ve

⁵⁹ Charles G. Morris, Psikolojiyi Anlamak(Psikolojiye Giriş), çev. Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl (Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2002), 456-458.

⁶⁰ Demirbaş, *Kriminoloji*, 131-132.

⁶¹ İçli, *Kriminoloji*, 85.

⁶² Şenol Durak ve Durak, *Adli Psikoloji*, 135.

⁶³ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 86.

suç işleyen kişilerin % 50'sinde zekâ geriliği ortaya çıkmıştır. 1924- 1928 yılları arasında yapılan çalışmada ise bu oran % 20 çıkmıştır. Ancak daha sonra hiçbir ilişki bulunmayan çalışmalar da mevcuttur. Ayrıca araştırmaların yapıldığı yıllar I. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan küresel ekonomik buhran yıllarıdır. Bu sebeple zekâ ve suçluluk arasında kısmi bir ilişki olsa da tam olarak suçla ilişkisini aramak anlamlı değildir⁶⁴.

Suç ve psikolojik hastalıklar arası ilişkiler de psikolojik teorilerin çalışma alanı olmuş ve bu ilişki üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda suç ve psikolojik hastalıklar arasındaki ilişki değerlendirilirken beş akıl hastalığı (psikoz, kişilik bozuklukları, öğrenme güçlüğü, madde bağımlılığı, parafili) ile suçluluk arasında bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Ancak yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu cezaevinde kalan mahkûmlar üzerinde yapıldığı için suç ve psikolojik hastalıklar arasındaki ilişkide asıl soru kişilerin suçu işlemekten önce de psikolojik bir bozukluğu var mıydı yoksa bu hastalık kişinin hapsedilmesi sonucu mu ortaya çıktığıdır⁶⁵. Ancak bugün ruhsal bozukluğa sahip mahkûmların bir kısmının daha önce de ruhsal bozukluğa sahip oldukları bilinmektedir. En çok rastlanan bozukluklar; organik psikoz, psikotik bozukluklar, duygu durum bozuklukları, madde bağımlılığı ve kişilik bozukluklarıdır⁶⁶.

Özellikle madde kullanımı ve asosyal kişilik bozukluğu gibi bazı bozuklukların kişilerdeki şiddet riskini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır⁶⁷. Yapılan çalışmalarda mahkûmlarda ve tutuklularda madde kullanma ve madde bulundurma ile ilişkili suçların daha fazla olduğu, madde bağımlısı kişilerin ise daha fazla suç geçmişlerinin olduğu ve tekrar suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir⁶⁸.

Çocukluk döneminde görülen riskli davranışların, aksaklıkların ya da yaşanan travmaların, çocuk ve ergenlerde psikiyatrik bozuklukların gelişmesine ve çocuk ve ergenlerin bu süreç içerisinde madde kullanımına yönelmesine neden olabilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar çocuk ve ergenlerde, madde kullanımı ile şiddet, evden kaçma, erken yaşta ve korunmasız cinsel ilişkiye girme, akademik başarısızlık,

⁶⁴ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 90-94.

⁶⁵ Canter, *Suç Psikolojisi*, 65.

⁶⁶ Hatice Demirbaş, *Psikopatoloji ve Suç* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019), 5.

⁶⁷ Canter, *Suç Psikolojisi*, 68.

⁶⁸ Demirbaş, *Psikopatoloji ve Suç*, 132.

kendine zarar verme gibi olumsuz davranışları arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir⁶⁹.

Özellikle alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığının, çocuk suçluluğu üzerinde yadsınamaz bir etkisi olduğu kabul edilmektedir. Madde bağımlılığı kişinin iradesini doğrudan etkilediği için çocukların suç işleme olasılıklarını doğrudan etkiler. Ayrıca uyuşturucu madde kullanımı bizzatıhi suçtur. Bağımlı kişiler maddeye ulaşabilmek amacıyla da suç işleyebilmektedirler. Çünkü bağımlılıklarını sürdürmek için maddi kaynaklara ihtiyaç duyan çocuklar uyuşturucu madde satıcılığı, hırsızlık, yağma ve hatta daha şiddetli suçları işleyebilmektedirler. Madde bağımlılığının suç olgusuna bir başka etkisi madde bağımlılığının bireysel boyutundan farklı olarak sosyal boyutudur. Madde bağımlılığının ortaya çıktığı aile içi şiddet, yoksulluk, eğitimde başarısızlık ve sosyal dışlanma gibi çevresel koşullarda da çocuklar madde bağımlısı olmakta ve buna bağlı suç işleyebilmektedirler. Ayrıca madde kullanımına bağlı oluşan sosyal çevre kendi içinde güç çatışmalarını beraberinde getirmekte ve şiddet olaylarının artmasına neden olmaktadır⁷⁰.

Madde bağımlılığı ve suç ilişkisi araştırmalara konu olmuş ve bu araştırmalar sonucunda ciddi sonuçlar elde edilmiştir. 14 – 18 yaş grubundaki lise öğrencilerinden oluşan 31.272 kişi katılımıyla yapılan bir araştırmada madde kullanımının, şiddet suçlarıyla ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmada madde kullanımı ile şiddet suçları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada, gençler arasında son 12 ay içinde bağımlılık yapıcı maddelerden herhangi birinin en az bir kez kullanımının, şiddet ve şiddet içerikli suç davranışlarını artırdığı tespit edilmiştir⁷¹.

Suçluluğun bireysel nedenlerine dair genel anlamda yaptığımız açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda kişilerin sahip olduğu biyolojik ve psikolojik bazı özelliklerin onların suç işleme eğilimlerini artırdığı söylenebilirse de günümüzde yapılan çalışmalar, çevresel nedenlerin de suçlulukta önemli bir etken olduğunu

⁶⁹ Demet Karakartal, “Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Suç İlişkisi,” *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C.6, S.14, (2020): 617.

⁷⁰ Leyla Baysan Arabacı, Gülsenay Taş ve Gül Dikeç, “Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı,” *Bağımlılık Dergisi*, C.18 S.4, (2017): 137-138; Ali Ünlü ve Uğur Evcin, “Madde Bağımlılığının Şiddet ve Şiddet İçerikli Suç Davranışlarıyla İlişkisi,” 14-17. <https://www.academia.edu/> E.T 05.08.2022.

⁷¹ Ünlü ve Evcin, “Madde Bağımlılığının Şiddet ve Şiddet İçerikli Suç Davranışlarıyla İlişkisi,” 19-28.

göstermektedir. Suçluluğun çevresel nedenlerine aşağıda genel hatlarıyla değinilmektedir.

1.2.3 Çevresel nedenler

Çocukların suça sürüklenmesinde en önemli etkenlerden birini çocuğun sosyal çevresi oluşturmaktadır. Çocukluk döneminde ailenin etkisi daha fazlayken ergenliğe geçiş ve ergenlik döneminde arkadaş ve sosyal çevrenin etkisi daha fazla olabilmektedir. Çocuğun arkadaş ve sosyal çevresinin riskli oluşu suça sürüklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır⁷². Çocuğun suça sürüklenmesinde çevresel nedenler; aile, okul ve sosyal çevre, göç ve kentleşme, kitle iletişim araçları şeklinde sıralanabilir.

1.2.3.1 Aile

Aile, toplumu oluşturan en temel yapı taşıdır. Bu haliyle aile bireyin ilk kez çevresel iletişim içerisine girdiği ve toplumsallaştığı kurumdur. Çocuğun, ilk sosyal deneyimi aile içinde olmaktadır. Bu yüzden de çocuğun, büyüdüğü ailenin sosyoekonomik durumu, eğitim seviyesi ve kültürel düzeyi çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini etkilemektedir⁷³. Fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı bireyler sağlıklı aile ortamında yetişebilmektedir. Çocuklar fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı aile ortamında çok daha sağlıklı gelişebilmektedirler. Yapılan çalışmalarda çocukların suça sürüklenmesinde en önde gelen etkenin bozuk ve parçalanmış bir ailenin varlığı olduğu saptanmıştır⁷⁴. Kimsesiz çocukların kışın soğukta kalmamak amacıyla suç işleği toplumsal anlamda çok acı bir gerçektir⁷⁵. Bu nedenle çocuk suçluluğunun önlenmesinde sağlıklı bir aile ortamının tesis edilmesi, aile ortamında meydana gelecek olumsuzlukların giderilmesi oldukça önemlidir.

Çocuğun ilk çocukluk döneminden itibaren kendisine bakım sağlayan kişiyle kurduğu sağlıklı ve güvenli bağlanma ileriki yaşamını da etkilemektedir. Sevgiden yoksun büyümüş, endişeyle büyüyen bir çocuk taşıdığı endişeyle birlikte içinde yaşadığı zorlukları suçlu davranışlarla ortaya çıkarabilir⁷⁶. Aile içinde yeterince mutlu

⁷² Erükçü Akbaş, Karataş, ve Gülhan Orhan, “Ankara’da Çocuk Suçluluğu,” 139.

⁷³ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 117.

⁷⁴ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 132.

⁷⁵ Eylem Ümit, “Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam ve Ceza Ehliyeti Araştırmaları” (doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2006), 206.

⁷⁶ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 100.

olamayan, kendini ifade edemeyen ve bulunduğu aileye ait hissedemeyen çocuklar, kendisine değer verilen ortamlar arayarak, kendini ispatlamaya çalıştığı ortamlara girebilmek adına suça karışabilirler⁷⁷. Aile içinde duygusal etkileşimin azlığı, çocuğun ailede istenmemesi, sık sık başka çocuklarla kıyaslanması ve sevilmemesi gibi etkenler çocukta bazı davranış ve uyum problemlerine yol açarak çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilir⁷⁸. *Dinç*, suça sürüklenen 173 çocukla yaptığı çalışmada çocukların büyük oranının kalabalık ailelerden geldiğini, kalabalık ailede ilginin ve denetimin de yeterli olamayacağı göz önünde bulundurulduğunda bu durumun çocukların suça itilmesine sebep olacağını belirtmektedir⁷⁹.

Özellikle ergenlik döneminde ailenin çocuğa baskıcı davranması ve yasaklar koyması, aile içinde sürekli çatışma ve kavganın varlığı, ergene yönelik dengesiz ve kararsız yaklaşımlar ergeni riskli ve suçlu davranışlara itebilir⁸⁰. Tüm bunların yanında, ergenin ve çocuğun özdeşim kurduğu kişi(anne, baba, ağabey, amca vs.) bozuk bir kişilik yapısına sahipse ve kötü davranışlar sergiliyorsa, bu durum çocuğun olumsuz davranışları öğrenerek benimsemesine ve bu davranışları sergilemesine yol açabilir⁸¹.

Aileden gelen bir başka risk faktörü ise ailenin çocuğa fazla korumacı ve kısıtlayıcı bir tutumla davranmasıdır. Korumacı ve kısıtlayıcı bir yaklaşım sonucunda ebeveynin çocukla bağımlı bir ilişki kurmasına sebep olmakta bu durum ise çocuğun diğer kişilerle de bağımlı bir ilişki geliştirmesine yol açarak, suça yönlendirilmeye de açık bir kişi olmasına sebep olabilir. Bu tutumun tam tersi, ailenin çocuğun yaptığı her davranışa aşırı hoşgörölü yaklaşımı çocuğun gerçekleştirdiği yanlış davranışları normalleştirmesine yol açarak suça sürüklenmesinde risk faktörü oluşturmaktadır⁸². Ailenin çocuğun sergilediği bütün davranışlarını kabullenici bir tutum sergilemesi ise yaptığı davranışların sonuçlarına katlanma gibi bir durumun söz konusu olmaması ve anne babanın her durumda çocuğu affedici yaklaşımı çocuğu suç işleme konusunda teşvik edici olabilir⁸³. Çocukların suç davranışını daha erken yaşlarda öğrendikleri de

⁷⁷ Aybike Dinç, “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü” (yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2013), 104.

⁷⁸ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 130.

⁷⁹ Dinç, “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü,” 102.

⁸⁰ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 120.

⁸¹ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 135.

⁸² Erükçü Akbaş, Karataş, ve Gülhan Orhan, “Ankara’da Çocuk Suçluluğu,” 139; Gökpınar, “Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu,” 219.

⁸³ Ali Emrah Bozbayındır, *Kriminoloji* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2017), 95.

düşünüldüğünde ailenin yaklaşımı ve tutumu çok önemlidir. Bu bağlamda çocuğa karşı ebeveyn tutumları da tutarlı olmalıdır. Çocuğa karşı tutarsız ebeveyn yaklaşımları çocukların olumsuz davranışlarda bulunmasının bir başka nedenidir. Bir ebeveynin aşırı katı ve baskıcı, diğer ebeveynin aşırı hoşgörölü ve umursamaz bir tutum içinde olması veya ebeveyn tutumlarının çocuğun benzer davranışlarına karşı kendi içinde farklılaşmasında tutarsız ebeveyn tutumu söz konusudur⁸⁴.

Ayrıca anne babanın tutarlı ve kararlı bir disiplin uygulayabilmesi de oldukça önemlidir. Aksi takdirde çocuk hem anne babasına güvenini yitirir hem de otorite ve denetimden uzak, olumsuz, bencilce davranışlar sergileyen otoriteye karşı davranışlar sergileyen bir birey haline gelebilir. Yine tutarsızlığın yanında aşırı baskıcı bir tutum, sert ve otoriter bir ebeveyn, çocukların antisosyal davranışlar geliştirmelerine ve uyumsuz bir birey olmalarına yol açabilir.⁸⁵

Çocuğun ailesinde özellikle rol model aldığı ebeveyn ve daha büyük kardeşlerde suç eğiliminin olması da çocuğun suça sürüklenmesinde bir risk faktörü oluşturmaktadır. Ailesinde suç işlemiş birinin bulunması durumunda çocukların rol model alabileceği ve kendisini suçlu bireyle özdeşleştirebileceğinden, çocuk suça yönelik haklı gerekçeler üretebilecektir⁸⁶.

Ailede riskli davranışlarla birlikte alkol ve madde kullanımının varlığı çocuğun benimsediği alışkanlıklarda önemli bir faktördür. Çocuğun bu tür davranışlar geliştirmesi de yine suça sürüklenmesinin bir başka nedenidir⁸⁷.

Anne ve babanın eğitim seviyesi de çocuğun suça sürüklenmesinde önemli bir etkindir⁸⁸. İlk eğitimi aile içinde kazanan çocuğun ailesinin eğitim seviyesinin düşüklüğü çocuğun eğitim konusunda gelişimini de olumsuz şekilde etkileyecektir. *Dinç*, suça sürüklenen çocuklarla yaptığı çalışmada anne ve babaların eğitim seviyelerinin düşük olduğunu hatta annelerden hiç okuma yazma bilmeyenlerin bulunduğunu ortaya koymuştur⁸⁹.

⁸⁴Radiye Canan Bağış, “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme,” *Humanitas*, C.7, S.14, (2019): 207.

⁸⁵Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 26-127.

⁸⁶Bağış, “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler,” 209.

⁸⁷Dinç, “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü,” 105.

⁸⁸Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 137.

⁸⁹Dinç, “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü,” 103.

Ailenin ekonomik durumunun kötü olması çocuk suçluluğunu etkilemektedir. Yoksul ailelerdeki çocuklar açlıkla birlikte yiyecek ya da para çalmak yoluna başvurarak açlığını bu şekilde giderme yoluna başvurabilir⁹⁰. Yoksulluk ve ekonomik anlamda yetersizlikler çocukların suça itilmesini doğrudan ya da dolaylı şekilde etkilemektedir. Ekonomik problemler aile içinde çatışmaların artmasına, bunun sonucunda ailelerin parçalanmasına yol açabilir. Yoksulluk aynı zamanda çocuğun ekonomik olarak eve katkıda bulunmak zorunda kalarak gelişimine uygun olmayan koşullarda bulunmasına sebep olabilmektedir. Tüm bunlar ise çocuğun riskli ortamlara girmesine, eve geç gelmesine ve kötü alışkanlıklar edinmesine yol açarak çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilir⁹¹.

1.2.3.2 Okul ve sosyal çevre

Çocukların sosyalleştiği ilk toplumsal kurum okuldur. Okullar çocukların eğitilmesinde önemli bir katkıya sahipken eksik, yetersiz, yanlış bir eğitim çocukların sorunlarında büyük bir kaynak haline gelerek okuldan kaçma gibi olumsuz davranışlar başta olmak üzere hırsızlık gibi suçların da ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir⁹².

Çocukların yalnızca eğitim almış olmaları değil, kaliteli ve imkânların yeterli düzeyde olduğu bir eğitim de alması gerekmektedir. Ailenin de eğitime gereken önemi göstermesi, çocuğun gerekli imkânlara ulaşması suçu önleyici bir unsur oluşturacağından büyük bir öneme sahiptir⁹³.

Çocuk suçluluğunun nedenlerine yönelik tutuklu veya hükümlü çocuklar üzerinde, çocukların eğitim düzeyi ve kalitesi ile suçluluk arasındaki ilişkinin araştırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda suç isnadı altında olan çocukların yeterli ve kaliteli eğitim almadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmalar göstermektedir ki eğitim düzeyi ile suçluluk arasında ters bir ilişki vardır. Yani eğitim düzeyinin yükselmesiyle çocuğun suç davranışında bulunma eğilimi azalmaktadır⁹⁴.

Çocuğun sosyalleşmesinde önemli rolü olan akran grubu, suçluluğun nedenlerinde üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. *İslamoğlu*, suça

⁹⁰ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 141.

⁹¹ Veysel Kunt, “Suç ve Çocuk” (yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2003), 99.

⁹² Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 149.

⁹³ Dinç, “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü,” 104.

⁹⁴ Gülsüm İslamoğlu, “Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Olarak İncelemesi: İstanbul /Gaziosmanpaşa Örneği” (yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2017), 145-146; Bağış, “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler,” 209.

sürüklenen çocuklara yönelik yapmış olduğu çalışmasında suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğunun suçu arkadaşlarıyla beraber gerçekleştirdiği sonucuna ulaşmıştır⁹⁵. Özellikle ergenlik döneminde çocukların ilgisi ailesinden uzaklaşarak akran gruplarına kaymaktadır. Ergenlik döneminde, çocuğun olumsuz davranışlara yönlendirebilecek akranlarla birlikteliği, çocuğun suç davranışında bulunmasına neden olabilmektedir⁹⁶. Çünkü ergenlik döneminde çocuklar bir arkadaş grubuna girmek, arkadaş grubu tarafından onaylanmak ve kabul görmek ister. Suç davranışlarının olduğu bir grupta ise onaylanmak adına çocuklar suç işlemeye yönelik davranışlarda bulunabilir⁹⁷.

Çocuk için son çocukluk dönemi (10-12 yaş) ile birlikte çete gruplarının oluşturulduğu bir dönem başlar. Bulunduğu grup çocuğun yeni kavramlar öğrenmesini sağlar. Bu kavramlar her zaman doğru kavramlar olmayabilir. Ancak gruba ait olmak ve grupta kabul edilmek önemli olduğu için çocuk bulunduğu gruba bağlılık hisseder⁹⁸. Bu nedenle çocuklar gruba ait olabilmek amacıyla suç işleyebilmektedirler.

Çocuk suçluluğunu kentteki mekân bağlamında inceleyen çalışmasında Ümit, çocuğun içinde bulunduğu mekâna göre şekillenen toplumsallığı nedeniyle suçluluğu meşrulaştırdığını ifade etmektedir. Yaşanılan sosyal çevrenin toplumsal kabulleri yapılan hatalı davranışları doğallaştırmaktadır. Beraber yaşanılan mekânda bulunan suçlu kişiler, olumsuz anlamda örnek olmakta ve suçluluğa sebep olmaktadır. Örneğin *“Bizim mahalleden geçsen esrar kokusundan başın döner. Her evde var. Küçük bebeler bile bilir esrar nasıl sarılır. İçmesen de kokusu yeter, kafa yapar.”* ifadesinde de anlaşıldığı üzere yaşanılan sosyal mekânın toplumsal kabulleri suçluluğu beraberinde getirmektedir⁹⁹. Yine, örneğin madde kullanımının saadet zincirine dönüştüğü durumdan da anlaşılabacağı gibi yaşanılan sosyal çevrede var olabilmek adına mekânın toplumsal kabullerini benimsemek beraberinde suçluluğu getirebilmektedir¹⁰⁰.

⁹⁵ İslamoğlu, “Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Olarak İncelenmesi,” 148.

⁹⁶ Bağış, “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler,” 210.

⁹⁷ Erükçü Akbaş, Karataş, ve Gülhan Orhan, “Ankara’da Çocuk Suçluluğu,” 139.

⁹⁸ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 102-103.

⁹⁹ Ümit, “Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam,” 185-190.

¹⁰⁰ Ümit, “Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam,” 193-196.

1.2.3.3 Göç ve kentleşme

Göç; *ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplumların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme* olarak tanımlanmaktadır¹⁰¹. Göç, bireyler ve toplumlar üzerinde çoğu zaman ekonomik ve sosyal gibi birçok alanda etkiler bırakmaktadır. Birçok alanda etkiler bırakan göç olgusu yapılan çalışmalarda çocuk suçluluğunun bir nedeni olarak ifade edilmektedir. Özellikle kırsaldan kentlere doğru gerçekleşen göç ile çocuk suçluluğu arasında dikkat çeken bir ilişki söz konusudur. *Erkan ve Erdoğan*, göç ve çocuk suçluluğu arasındaki ilişkiye yönelik yapmış oldukları çalışmada suça sürüklenen çocukların %90'ının ailelerinin son 10 yılda kırsaldan kente göç etmiş olduklarını tespit etmişlerdir¹⁰². *Dinç*, Keçiören Çocuk Eğitimevi ile Sincan Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu'nda bulunan 173 çocukla gerçekleştirdiği çalışmasında çocukların çoğunun kırsal alanda doğup şehir merkezine göç ettiği sonucuna ulaşmıştır¹⁰³.

Göç ederek başka bir yere yerleşen çocuklar kentlilerin önyargıları sebebiyle uyum sağlamakta zorlanarak suç işlemeye daha kolay yönelebilmektedirler. Özellikle köyden kente göçen çocuklarda her türlü otoriteye karşı gelerek kendini kanıtlama ve ailenin imkânlarının kısıtlılığı sonucu erken yaşlarda para kazanma çabaları suçlulukta büyük bir risk oluşturmaktadır¹⁰⁴.

Köyden kente göç eden çocuklar, şehir yaşamıyla kendi gelenek ve görenekleri arasında kalabilmektedirler. İçlerinde yaşadıkları çatışmalar da suça sürüklenmelerinde bir risk oluşturmaktadır¹⁰⁵. Kentlerde ilişkiler samimiyetten daha uzak ve çıkar ilişkilerinin daha ön planda olduğu bir şekilde ilerlemektedir. Kendi yoksulluğu karşısında gördüğü varlık ise ergenlik döneminde olan genci etkileyerek yasadışı davranmaya itebilir¹⁰⁶. Yine dış göçle beraber yaşanan kültürel çatışmalar, göçmenlerin düşük eğitim seviyesi ve yaşam becerilerinin zayıflığı ve göçmenlerin

¹⁰¹ <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 15.11.2022

¹⁰² Rüstem Erkan ve M.Yüksel Erdoğan, "Göç ve Çocuk Suçluluğu," *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, C.8, S.9, (2006): 85.

¹⁰³ Dinç, "Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü," 102.

¹⁰⁴ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 197-199.

¹⁰⁵ Dinç, "Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü," 105.

¹⁰⁶ Gökpınar, "Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu," 210.

suça eğilimli olduğuna dair anlayış nedeniyle yaşanan toplumsal endişe, suçluluk olgusunda olumsuz etkide bulunabilecektir¹⁰⁷.

Şehirleşme, aile ve akraba bağlarında bir zayıflık oluşturarak bu kavramların önemini yitirmesine sebep olmuştur. Aile ve çevrenin çocuğun suç işlemesini önleme anlamındaki baskısı, akrabalık ve aile bağlarının zayıflamasıyla ortadan kalkmıştır. Köy yaşamında suç işleyen kişi tüm köylü tarafından tanınır ancak şehirde durum öyle değildir. İlişkiler daha sınırlı tutulabilir ve bu da suç işleyen kişi üzerinde kontrolün azalmasına yol açmaktadır. Kontrol mekanizmasının ortadan kalkması, bağların zayıflaması gibi sebepler ve bunun yanında şehirleşmeyle denetimin azalması gibi sebepler suç işlemeyi kolaylaştırıcı etmenleri etkilemiştir. Geleneksel toplumlarda gelenekler ve normlar nesilden nesile aktarılmaktadır. Ancak kentleşmeyle birlikte bağların zayıflaması normların diğer nesillere aktarımını güçleştirmektedir. Bunun yanında teknolojik gelişmeler de büyüklerin çocuğa aktaracakları değerlerin önüne geçmektedir. Büyüklerin teknolojiye ayak uyduramamaları, çocuğun ise onları yeterince ciddiye almaması, değerlerin diğer nesillere ulaşmasında bir engel teşkil etmektedir. Ergenlerin içselleştirdiği ve özümlediği değerlerin olmayışı dışarıdan gelen etkilere daha açık olmalarına sebep olur. Bu durum onların çevreden gelen etkilere daha kolay uyum sağladıkları anlamına gelmektedir. Eğer aileden ve çevreden bir destek göremezlerse bu durum suç işlemeye de daha kolay uyum göstermelerine yol açar¹⁰⁸.

1.2.3.4 Kitle iletişim araçları

Teknoloji ve bilim çağını yaşadığımız günümüzde gazete, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçları gelişen teknolojinin de etkisiyle toplumsal hayatın vazgeçilmez bir ögesi olmuştur. Toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen kitle iletişim araçlarının kullanımı çocukluk döneminde de çok yaygındır. Gün içerisinde televizyon, telefon, bilgisayar ve tablet gibi görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarının çocuklar tarafından sıklıkla kullanıldığı hatta bu durumun toplumsal bir sorun haline geldiği bilinen bir gerçektir. Gelişim döneminde olması nedeniyle gördüğü ve işittiği her uyarıyı adeta kayıt altına alan çocuk zihni, kitle iletişim

¹⁰⁷ Murat Koç, “Suriyeli Sığınmacılar Bağlamında Suç-Göç İlişkisi,” <https://21yyte.org/tr> E.T. 09.04.2023

¹⁰⁸ Yakup Çoşar, “Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.18, S.56, (2005): 290-294.

araçlarının etkisinde olumsuz uyarılarla şekillenebilir. Gerçeklik ve sanal içerik arasındaki farkı, gelişim döneminde olan çocuklar ayırt edemeyebilirler¹⁰⁹. Bu nedenle şiddet başta olmak üzere çocukların maruz kaldığı bu uyarılar, çocuk suçluluğuna etkisi anlamında da incelenmiştir.

İlköğretim öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalarda büyük çoğunluğunun şiddet içerikli yerli/yabancı dizileri izledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu araştırmalar şiddet içerikli programları izleyen çocukların daha yüksek oranda fiziksel şiddete başvurduklarını ve fiziksel şiddeti bir çözüm yolu olarak benimsediklerini de ortaya koymaktadır¹¹⁰.

Çocuklar kitle iletişim araçları aracılığıyla gözlemledikleri karakterleri rol model haline getirebilirler. Rol model aldıkları karakterlerin şiddet, saldırganlık ve cinsel içerikli görselleri çocukları kavgacı ve şiddet eylemlerine yatkın duruma getirebilmektedir. Özellikle çocuklardaki cinsel ve saldırgan davranış dürtülerinin küçük yaşta aşırı uyarılması cinsel sapıklıklara ve sadist duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır¹¹¹. Çocuklar izledikleri çizgi film ve dizi kahramanlarını kendilerine örnek alarak yaşamlarına yansıtmaktadırlar. Yapılan araştırmalar, kitle iletişim araçlarında çok fazla oranda saldırgan davranışların olduğunu göstermektedir. Çocuklar dürtülerini dizginleme yeteneklerinin zayıf olmasından dolayı kitle iletişim araçlarında kolaylıkla maruz kaldıkları saldırgan ve olumsuz davranışları kolay bir şekilde oyunlarına ve yaşamına yansıtabilirler¹¹².

Çocukların kitle iletişim araçlarıyla maruz kaldıkları görsel ve işitsel uyarılar, suçu özendirerek suçun bir toplumsal kabul aracı veya suçun normal bir davranış olduğu kabulünü, geliştirmekte olan çocuk zihnine işlemektedir. Bu bağlamda özellikle çocuğun zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişimleri üzerinde televizyon yayınlarının olumsuz etkileri olabilecek zararlı içeriklerinin sınıflandırılması amacıyla RTÜK tarafından uyarıcı, akıllı işaretler ve semboller tasarlanmıştır. Bu semboller “*Tüm İzleyici Kitleleri İçin Uygun, 7 Yaş ve Üzeri İçin Uygun, 13 Yaş ve Üzeri İçin Uygun, 18 Yaş ve Üzeri İçin Uygun* ve 3 adet içerik (Şiddet/Korku İçerir,

¹⁰⁹ “Ben Pokemon'um” deyip camdan atlamıştı: İşte son hali...Haber Tarihi: 17.04.2018, <https://www.cnnturk.com> E.T. 15.11.2022

¹¹⁰ Fadime Dilber, “Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu,” *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.16, S.1, (2014): 64.

¹¹¹ Kunt, “Suç ve Çocuk” 61.

¹¹² Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 227.

Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar İçerir, Cinsellik İçerir)” kategorisinden oluşmaktadır¹¹³.

Ancak televizyon yayınlarının içeriğine ilişkin yapılan söz konusu sınıflandırma maalesef sosyal medya içeriklerine yönelik kapsamlı ve etkin bir şekilde yapılamamaktadır. Saldırganlık ve cinsel içerikli uyarılarla dolu sosyal medya paylaşımları çocukları olumsuz etkileyebilecek ve çocukların suça sürüklenmesine neden olabilecektir. Bu risk faktörüne karşı ebeveyn sosyal medya eğitimi ve ebeveyn kontrolü çok önemlidir. Yapay zekâ üzerine yapılan çalışmaların her geçen gün arttığı günümüzde bir diğer risk faktörü yapay zekânın aktif kullanıldığı sanal ortamlarda denetimin olmamasıdır. Bu bağlamda OpenAI tarafından geliştirilen yapay zekâ sohbet robotu ChatGPT’nin kullanımı, İtalya’da on üç yaş ve üzeri kişilere açık olması gerekçesiyle erişime engellenmiştir¹¹⁴. Türkiye açısından da çocukların korunması ve üstün yararı gereği benzer kontrollerin yapılması gerekir.

Bunun dışında, çocukların ekran önünde geçirdikleri süre verimli geçirecekleri sürenin önüne çok fazla geçerek oyun oynama süresini, uyku süresini ve aileyle geçireceği zamanı çok fazla kısıtladığında da yine çocuk açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracaktır¹¹⁵.

Çocukların boş zamanlarını daha çok kitle iletişim araçlarıyla geçirmeleri ve bu ortamlarda daha fazla eğlenmeye başlamaları çocukların denetimlerini güçleştirmektedir. Ticari amaç güden bu tür TV, internet gibi ortamların çocukların riskli ve suç eğilimli davranışlarına yönelme oranlarını artırdığı görülmektedir¹¹⁶.

1.2.4 Türkiye’de çocuk suçluluğu verileri

Çocuk suçluluğunun genel anlamda nedenlerine dair yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere çocuk suçluluğunun belirli tek bir nedeni yoktur. Birden fazla neden çoğu zaman çocuk suçluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Çocuk suçluluğu gerek Türkiye’de gerek dünyada suçlulukla mücadelede halen üzerinde durulması gereken en önemli konudur. Örneğin aşağıda, Türkiye’de çocuk suçluluğuna dair verilen son beş yılın istatistikî verilerine göre suça sürüklenen çocukların sayısı ve yetişkinlere

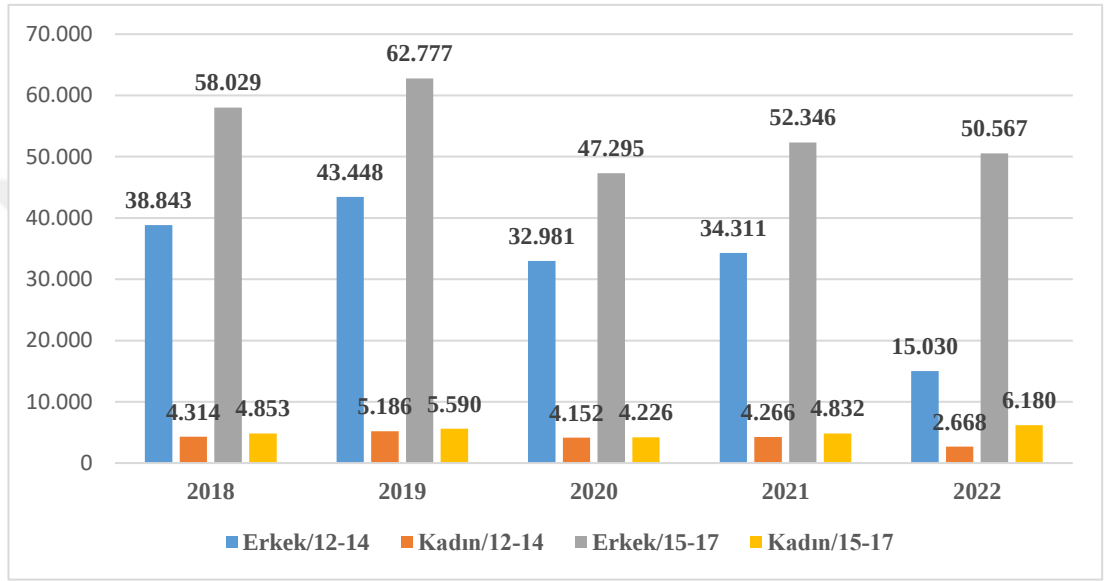
¹¹³ <https://www.rtukisaretler.gov.tr/> E.T. 15.11.2022

¹¹⁴ “İtalya’da ChatGPT’ye erişim engeli” Haber Tarihi: 31.03.2023, <https://www.ntv.com.tr> E.T. 09.04.2023

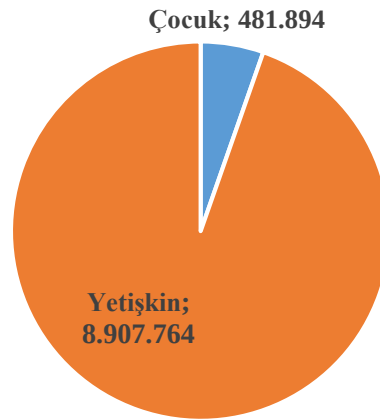
¹¹⁵ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 229.

¹¹⁶ Dinç, “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü,” 105; Kunt, “Suç ve Çocuk” 102.

oranı dikkate alındığında, çocuk suçluluğu üzerinde durulması gereken en önemli konu olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹⁷. Suçlulukla mücadele çocuk suçluluğu ile başlamalıdır. Çocukluk dönemlerinde gerek bireysel gerek çevresel nedenlere bağlı olarak suçluluk içinde bulunmuş kişiler, yetişkinlik dönemlerinde suç ve benzeri toplumsal kurallara karşı duyarsızlaşmaktadır. Bu ise çoğu zaman suçlulukla mücadelede cezalandırmanın yetersiz kalmasına neden olur. Bu nedenle suçlulukla mücadeleye öncelikle çocuk suçluluğu ile başlanmalı ve amaca uygun tedbirlerle müdahale edilmelidir.

Şekil 1: Ceza Mahkemelerinde Yaş Grubu ve Cinsiyetine Göre Sanıklar

Şekil 2: Ceza Mahkemelerinde Yaş Grubuna Göre Son 5 Yılda Sanıklar

¹¹⁷ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/> E.T. 12.04.2023

1.3 Çocukların Cezai Sorumluluğu

1.3.1 Genel olarak

Ceza hukuku anlamında sorumluluk dediğimizde kişinin gerçekleştirmiş olduğu fiilin sonuçlarını üstlenmesi anlaşılmalıdır. Bu anlamda ceza sorumluluğu, fail ile devlet arasında kurulan ceza ilişkisi nedeniyle suçun işlenmesi sonrası failin bazı yükümlülöklere ve yaptırımlara tabi olmasıdır¹¹⁸.

Çocukların ceza sorumluluğunda üzerinde durulması gereken kavram kusurluluktur. Kusurluluk genel anlamda failin hukuka aykırı tipik davranışı nedeniyle kınanabilmesidir. Kusurluluk suçun bir unsuru değildir. Kusurluluk haksızlık teşkil eden fiili gerçekleştiren failin kınanabilmesi konusundaki yargıyı ifade eder. Bu nedenle kusur yargısı suçun maddi ve manevi unsurundan sonra gelir¹¹⁹. Kusurluluk fiil ile değil fail ile ilgili olmasından dolayı ayrı bir başlık altında suçun oluşumuna etki etmeyen ancak failin suç nedeniyle kınanabilmesi ve cezalandırılabilmesi için gerekli olan bir husus olarak incelendiği gibi¹²⁰ suçun manevi unsuru içerisinde de incelenmektedir¹²¹.

Kusurluluğu suçun unsuru olarak kabul eden görüşe göre kusur yeteneği bulunmayan kişilerin gerçekleştirmiş oldukları fiiller suç değildir. *Öztürk ve Erdem*, kusursuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereği kusur yeteneğinin yokluğunda fiilin suç olmayacağını ifade etmektedir¹²². Ancak kusurluluğu haksızlığın unsuru olarak kabul etmemiz durumunda, yaş küçüklüğü gibi kusurluluğu ortadan kaldıran sebeplerin bulunması halinde bir haksızlıktan bahsedilemeyeceğinden, fail hakkında güvenlik tedbirinin uygulanmasının hukuki dayanağı kalmamış olacaktır¹²³. Nitekim TCK'nın 31. maddesi düzenlemesine göre ceza sorumluluğu bulunmaması nedeniyle hakkında

¹¹⁸ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2 (İstanbul: Der Yayınları, 2021), 2: 386.

¹¹⁹ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 457; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 361; Koca ve İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 312-313.

¹²⁰ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 454; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 360; Hakeri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 348; Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: U-S-A Yayıncılık, 2015), 246.

¹²¹ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 385; Bahri Öztürk, ed., *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 841; Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2019), 204-206.

¹²² Öztürk, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 841.

¹²³ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 313.

ceza verilemeyecek çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Yine 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 223/3-a maddesine göre yaş küçüklüğü durumunda failin kusurunun bulunmaması nedeniyle beraat kararı değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. İsnat yeteneğinin bulunup bulunmadığı işlenen fiil ile ilgili değil fiili işleyen faille ilgili bir durumdur¹²⁴. Bu nedenle failin kusurlu davranabilme yeteneği bulunmaması halinde işlediği fiil haksızlık olmaktan çıkmaz.

Kusur yeteneği ise *“bir eylemin bir kimseye yüklenebilmesi için, failde bulunması gereken niteliklerin bütünü”* olarak tanımlanmaktadır¹²⁵. Bununla birlikte kusur yeteneğinin ne olduğu TCK'da tanımlanmış değildir. Ancak doktrinde kusur yeteneği kavramının irade kavramıyla yakın ilişki içerisinde olması nedeniyle özellikle TCK'nın 31 ve 32. maddeleri de göz önünde bulundurularak *“failin hukuki anlamı ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahip olmak”* şeklinde tanımlanmıştır¹²⁶. Aslında kusur yeteneği en yalın haliyle *“doğruyu yanlıştan haklıyı haksızdan ayırabilme ve buna göre davranabilme kabiliyetidir.”*¹²⁷ Ceza hukukunda sorumluluk için gerekli olan kusur yeteneğinin azaldığı veya ortadan kalktığı durumlar bulunmaktadır. Bu durumlar yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik ve kanunda tanımlanan geçici nedenlerdir. Çalışmanın konusu ve kapsamı nedeniyle kusur yeteneğini etkileyen veya ortadan kaldıran nedenlerden yalnızca yaş küçüklüğü incelenecektir.

1.3.2 Ceza hukukunda yaş küçüklüğü

Kişide işlenen fiilin hukuki anlamı ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yaşla beraber gelişmektedir. Çünkü kişinin yaş ile birlikte gelişen beyni ve beynin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkan bilişsel değişimleri ve biyopsikososyal, ahlaki ve yargılama yetisinin gelişimi kusur yeteneğinin de gelişmesini sağlamaktadır¹²⁸. Bu nedenle yaş küçüklüğü durumunda

¹²⁴ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 454; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 361; Hakeri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 348.

¹²⁵ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 386.

¹²⁶ Doğan Soyaslan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 389; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 315. Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 309.

¹²⁷ Hakeri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 351.

¹²⁸ Robert L. Solso, M.Kimberly Maclin ve Otto H. Maclin, *Bilişsel Psikoloji*, çev. Ayşe Ayçiçeği-Dinn (İstanbul: Kitabevi, 2010), 475.

kusur yeteneği etkilenmektedir. Günümüzde olduğu gibi tarihsel süreçte de yaş kklğu kusur yeteneğine etkisi nedeniyle ceza sorumluluğu etkilemiştir.

Roma klasik öncesi ve klasik hukuk dönemlerinde, ceza sorumluluğu belirlenmesinde yaş kklğu doğrudan dikkate alınmıyordu ancak yaş kklğuyle ilişkili olarak erginlik kıstasına göre cezai sorumluluk belirlenmekteydi. Yani ceza sorumluluğu anlamında ergin olanlar ve ergin olmayanlar ayrımı bulunmaktaydı. Klasik dönem Roma hukuku açısından ise genel ve özel suç ayrımı yapılarak özel suçlar bakımından ceza sorumluluğu belirlenmesinde erginliğe ek olarak konuşma yeteneği de dikkate alınmıştır. Bu halde özel suçlarda, doğumdan konuşma yeteneğinin gelişmesine kadar olan dönemde olanlar sorumsuz, konuşma yeteneğinin geliştiği dönemden ergin oluncaya kadar, konuşmaya yakın olanlar sorumsuz, erginliğe yakın olanlar ise sorumlu tutulmaktaydı. Justinien hukukunda yedi yaş altı cezai sorumluluğu olmadığı dönem iken; yedi yaş üstü dönemde ceza sorumluluğu klasik dönem hukukuna göre tespit edilmekteydi¹²⁹.

Roma hukukunun etkisi altındaki kilise hukukunda da ceza sorumluluğu belirlenmesinde yaş kıstası değil erginlik dikkate alınmıştır. Ancak ergin olmayanlar ise yedi yaş altı ve yedi yaş üstü ayrımıyla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda yedi yaş altı ergin olmayanların ceza sorumluluğu bulunmamakta, yedi yaş üstü ergin olmayanların ceza sorumluluğu hâkim takdirine göre tespit edilmekteydi. Germen hukukunun ilk dönemlerinde ise, işlenen suç karşılığında failin mensup olduğu zümrenin ortaya çıkan zarar nedeniyle tazminat sorumluluğu kabul edildiğinden failin yaşının bir önemi yoktu. Ancak sonraki dönemlerde Germen ceza hukukunda fiiller iradi ve gayri iradi ayırımına tabi tutularak ergin olmayanların fiillerinin gayri iradi olduğu ve hafif cezayla cezalandırılmaları gerektiği kabul edilmiştir. Bu dönemde erginlik yaşı on iki yaş olarak kabul edilmiştir. Çocukların cezai sorumluluğu Orta ağ Avrupa toplumlarının hukuklarında da Roma hukuku ve Germen hukuku etkisi altında şekillenmiştir. Örneğin eski Fransız ve İngiliz hukukunda yedi yaş altı çocukların cezai sorumluluğu olmadığı kabul edilmekteydi¹³⁰.

İslam hukukunda da çocukların ceza sorumluluğu belirlenmesinde erginlik kıstası esas alınmaktadır. Erginlik yaşla beraber gelişen cinsel olgunluk olarak kabul

¹²⁹ Naci şensoy, “Eski Devirlerde ve İslamda Yaşın Cezai Mesuliyet zerindeki Tesiri,” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.13, S.2(1947): 515-517.

¹³⁰ şensoy, “Eski Devirlerde,” 517-519.

edilmektedir. Bu nedenle İslam hukukuna göre ergin olmamış bir kişi işlediği bir fiil nedeniyle cezalandırılmayacaktır. İslam hukukuna göre ceza sorumluluğu olmayan yani ergin olmayan kişiler ise temyiz kudretine sahipler ve temyiz kudretine sahip olmayanlar şeklinde ikili bir ayırımla değerlendirilmektedir. Her iki grupta olan çocukların cezai sorumluluğu yoktur ancak ergin olmayan kişinin temyiz kudreti, yani iyiyi kötüden ayırt etme ve fiilin anlam ve sonuçlarını anlayabilme gücü varsa ıslah edici tazir cezası ile karşılaşabilmektedir. Ta‘zîr cezası ise fıkhîta had suçları ve cinayetlerdeki gibi belirli bir cezası bulunmayan suçlar karşılığında verilecek, miktarı ve uygulanması yöneticiye veya hâkime bırakılmış cezaları ifade eder.¹³¹ İslam hukukunun etkisinde olan Osmanlı hukukunda ise cezai sorumluluğun esasları İslam hukukunun tatbikiyle belirlenmiştir. Bu nedenle Osmanlı ceza hukuku açısından kişiler ergin veya ergin olmayan ayırımıyla incelenmiş ve ergin olmayanların cezai sorumluluğunun olmadığı kabul edilmiştir. 1274 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu’nun 40’ncı maddesi 1329 tarihli bir kanunla değiştirilinceye kadar ceza sorumluluğunda İslam hukukunu kabul etmiş ancak ergin olmayan kişinin ceza sorumluluğunun olmadığını kabul etmekle beraber işlediği fiile yönelik temyiz kudreti olması durumunda verilecek cezalardan indirim yapılmasını düzenlemiştir.¹³²

Günümüz ceza hukukunda yaş küçüklüğü algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmediği bu nedenle kusur yeteneğinin olmadığı veya azaldığı bir dönem olarak kabul edilmektedir.¹³³ Bu kapsamda kusur yeteneği olmayan çocukların kabul edilen suç siyaseti gereği caza sorumlulukları yoktur. Günümüz ceza hukukunda çocukların cezai sorumluluklarının tespitinde, yani ceza sorumluluğunun sınırının belirlenmesinde yaş kıstası kabul edilmektedir. Nitekim BMÇHS 40’inci maddesi “*Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, ...Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü*” şeklindeki düzenlemesiyle çağdaş ceza hukukunda çocukların ceza sorumluluğunun tespitinde asgari yaş kıstasının olmasını evrensel bir ilke olarak kabul etmektedir. Yine Pekin Kuralları çocukların cezai

¹³¹ Şensoy, “Eski Devirlerde,” 522. Mücahit Çolak, “İslam Hukukunda Ceza Ehliyeti Açısından Yaş Küçüklüğü,” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.35, (2011): 111-116.

¹³² Şensoy, “Eski Devirlerde,” 525.

¹³³ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 402; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 467; Hafızoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 393.

sorumluluk yaşı başlıklı 4. maddesinde “*Cezai sorumluluğun alt sınırını belirleyen sistemler açısından, bu sınır çocuğun duygusal, zihinsel ve entelektüel açılardan olgunluğa eriştiği yaşı altında tutulmamalıdır.*” şeklindeki düzenlemesiyle evrensel bir ilke olarak, ceza sorumluluğunun tespitinde yaş kıstasını kabul etmektedir. Ayrıca Pekin Kuralları, yaş sınırının tespitinde tarihî, kültürel ve toplumsal nedenlerden dolayı uluslararası alanda ortak bir yaş sınırının belirlenemediğini ancak yaş sınırının belirlenmesinde “*çocuğun cezai sorumluluğunun gerektirdiği ahlaki ve psikolojik unsurlara uyumlu olarak cezai sorumluluğun psikolojik ve manevi sonuçlarını kaldırmaya hazır olup olmadığı. Yani, çocuğun kişisel anlama ve isteme yeteneğinin anti sosyal davranışından onu sorumlu tutmaya yeterli olup olmadığı*” hususlarının dikkate alınması ve uluslararası alanda genel kabul görebilecek makul bir yaş sınırı belirlenmesinin gerektiğini vurgulamaktadır.

Çağdaş ceza hukukunda kabul edilen bu evrensel ilkeler ışığında ülkeler ceza sorumluluk yaşını belirlemişlerdir. Buna göre ceza sorumluluğunun başladığı yaş sınırları aşağıdaki tabloda ayrıntılı gösterilmektedir¹³⁴.

¹³⁴ Feridun Yenisey, *Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar*, 2007, 3. <https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/> E.T. 08.01.2022; Halil İlhan Aydoğdu, Mehmet Askay, Güven Seçkin Kırçıl, ve Erdal Özer, “Çocuklarda Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi,” *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, C.9, S.4, (2017): 16.

Tablo 1: Ülkelere Göre Ceza Sorumluluğu Yaşı

Ülke / Bölge	Yaş
Oklahoma (ABD), Belize, Gana, Hindistan, İrlanda, Liechtenstein, Malawi, Nijerya, Papua Yeni Gine, Singapur, Güney Afrika Cumhuriyeti, Pakistan, Sudan, Ürdün, Tazmanya, Hong Kong	7
Nevada (ABD), Washington, Bermuda, Keyman Adaları, Cebelitarık, Kenya, Kuzey İrlanda, İskoçya, Sri Lanka, Batı Samoa, Zambiya	8
İran (kızlar için), Malta	9
İngiltere, Galler, Colorado (ABD), Avustralya, Fiji, Guyana, Kiribati, Malezya, Yeni Zelanda ve Vanuatu	10
Oregon (ABD), Kanada, Yunanistan, Jamaika, Hollanda, San Marino, Uganda, Türkiye	12
Fransa, New York (ABD), Georgia (ABD), Illinois (ABD), Cezayir	13
Almanya, İtalya, İspanya, California (ABD), Teksas (ABD), Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Macaristan, Japonya, Letonya, Litvanya, Çin Halk Cumhuriyeti, Mauritius, Romanya, Slovenya, Tayvan, Rusya, Vietnam	14
Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, İzlanda, Norveç, Slovakya, İsveç, İran (erkekler için), Mısır	15
Andorra, Macau, Polonya, Portekiz, Arjantin	16
Belçika, Panama, Peru, Brezilya, Kolombiya, Lüksemburg	18

1.3.2.1 Türk ceza hukukunda yaş küçüklüğü

Türk ceza hukukunda yaş küçüklüğü TCK'nın 31. maddesinde kusur yeteneğine etkisi nedeniyle ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan bir neden olarak düzenlenmiştir. Ceza hukukumuz açısından kusur yeteneğini etkileyen yaş küçüklüğü üç döneme ayrılarak incelenmektedir

1.3.2.1.1 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu TCK'nın 31. maddesinin 1. fıkrasında *“Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.”* şeklinde düzenlenmektedir. Bu düzenlemeye göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmayan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Ceza sorumluluğunun yokluğu nedeniyle bu yaş grubundaki çocuklar hakkında ceza yaptırım uygulanamaz, hatta ceza kovuşturması dahi yapılamaz¹³⁵.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmayan çocuğun kusur yeteneğinin olmadığı mutlak bir şekilde kanunen kabul edilmiştir. Bu nedenle fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocukların kusur yeteneğinin varlığını araştırmaya gerek yoktur. Ancak fiili işlediği sırada on iki yaşından küçük olmak kusurluluğu mutlak suretle ortadan kaldırmaz. Bu dönem içerisinde olan çocuklar da kanunlarda suç olarak düzenlenen fiilleri gerçekleştirirken iradi hareket edebilirler ancak kanun koyucu benimsenen suç ve ceza siyaseti gereği bu yaş grubunda olan çocukların kusur yeteneklerinin olmadığını mutlak suretle kabul etmiştir. Çünkü bu yaş dönemindeki çocukların cezalandırılmaları, cezanın özel önleme ve topluma yeniden kazandırma fonksiyonu bakımından olumsuz etkide bulunacaktır. Bu nedenle kanun bu dönemdeki

¹³⁵ “Somut olayda; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca suç tarihinde 12 yaşını doldurmamış çocuklar ve 12 yaşını doldurmuş olup hakkında kovuşturma yapılamayan çocuk hakkında tedbir kararı talep edilmekle söz konusu tedbir TCK'nın 31. maddesi hükmüne göre güvenlik tedbiri niteliğindedir. Kamu davasının açılmasının zorunluluğu ilkesinin istisnalardan birisini oluşturan ve TCK'nın 31/1. maddesinde 12 yaşını doldurmayan çocuklarla ilgili düzenlenen hükümde “Ceza sorumluluklarının olmadığını ve ceza kovuşturması yapılamayacağı ancak “çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin” uygulanabileceğinin belirtildiği anlaşılmaktadır. Bu düzenlemenin niteliği dikkate alındığında, açıkça 12 yaşından küçük çocukların suç kovuşturması dışında tutulduğu anlaşılmaktadır. Suç tarihinde 12 yaşından küçük çocuk bir ceza ilişkisinin tarafı olmayacağı gibi usuli ilişkinin tarafı da olamayacaktır. Yani, yanlışlıkla kamu davası açılmış bile olsa ceza davasına bakılamayacaktır.” Yargıtay 20. HD, 2015/1221 E., 2015/2897 K. UYAP, E.T. 01.11.2022

çocukların cezalandırılmaları yerine koruma ve ıslah tedbirlerine hükmedilmesinin daha yerinde olacağını öngörmüştür¹³⁶.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu bulunmadığı için haklarında ceza kovuşturması yapılamaz¹³⁷. Kovuşturma ise CMK'nın 2/1-f. maddesine göre “ *İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi*” ifade etmektedir. Bu nedenle on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında suç işlediği iddiası olması durumunda çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat soruşturma yapılabilecektir. Yapılan soruşturma Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5/10. maddesine göre “*iddia olunan suçlara dair delillerin toplanması veya başka fail ya da faillerin bulunup bulunmadığının belirlenmesine ilişkin olarak*” yapılmalıdır. Ancak doktrinde 765 sayılı TCK'nın 53. maddesine göre ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında tahkikat yapılamayacağı düzenlemesinin 5237 sayılı TCK ile beraber ceza kovuşturması yapılamaz şeklini aldığı, ceza kovuşturması yapılamaz ibaresinin ceza soruşturması ve kovuşturması yapılamaz şeklinde anlaşılması gerektiği, bu nedenle suçlu oldukları iddia edilemeyen bu yaş grubu çocuklar hakkında soruşturma dahi yapılamayacağı ifade edilmektedir¹³⁸. Bu görüşün kabulü durumunda bu yaş dönemi çocuklar hakkında yaptırım olarak kabul edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin soruşturma ve kovuşturma yapılmayarak uygulanması masumiyet karinesi gereği mümkün değildir.

Bu yaş grubu çocuklar için kabul edilen kovuşturma yasağı gereği, yapılan soruşturma sonunda suçun işlendiğine dair yeterli şüphe olsa dahi Cumhuriyet savcısı iddianame düzenlemeyecektir. Bu durumda çocuk hakkında CMK'nın 172. maddesi gereği yaş küçüklüğünden dolayı “*kovuşturma olanağının bulunmaması*” nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekmektedir. Şayet kamu davası açılmış ve iddianamenin iadesi yoluna gidilmeyerek kovuşturmaya başlanmış veya kovuşturma sırasında çocuğun on iki yaşından küçük olduğunun anlaşılması

¹³⁶ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 468; Hafızoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 393; Beşir Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 61.

¹³⁷ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 315; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 468; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 371.

¹³⁸ Mahir Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2010), 95.

durumunda yaş küçüklüğünün yargılama şartı olması nedeniyle kamu davasının düşmesine karar verilmesi gerekir¹³⁹.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuk hakkında her ne kadar ceza kovuşturması yapılamayacak olsa da hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Cumhuriyet savcısı hakkında suç işlediği iddiası olan on iki yaşını doldurmamış çocuk hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair kararıyla birlikte çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanması için çocuk hâkiminden talepte bulunacaktır. Talep üzerine çocuk hâkimi TCK 31/1. maddesinin “*uygulanabilir*” şeklindeki hükmüyle kendisine verilen takdir yetkisini kullanarak çocuk hakkında 5395 sayılı ÇKK’da belirtilen güvenlik tedbirlerini uygulayacaktır.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuk hakkında ceza kovuşturması yapılmaksızın güvenlik tedbirine hükmedilmesi doktrinde eleştirilmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı açıklanacağı üzere, güvenlik tedbirleri mahiyeti itibarıyla bir ceza hukuku yaptırımıdır. Bu nedenle fail hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesi için soruşturma ve kovuşturma yapılması gerekmektedir. Ceza sorumluluğu olmayan bu dönemdeki çocuklar hakkında yargılama yapılmaksızın yani suç işleyip işlemediklerine yargı kararıyla hükmedilmeksizin, haklarında güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi masumiyet karinesi ve güvenlik tedbirlerinin mahiyeti gereği eleştirilmiş¹⁴⁰ olsa da *Dönmezer ve Erman*, bu durumda çocuğun yüksek yararı ilkesinin masumiyet karinesi ile dengelenmesinin söz konusu olduğu düşünülmelidir.¹⁴¹ *Hafizoğulları ve Özen* ise suç işleyip işlemediği yargılama ile belirlenmeden kişi hakkında güvenlik tedbirlerine hükmedilmesinin AY’nın 38. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6 ve 7. maddeleri ve TCK’nın 2. maddesine aykırı olacağı düşüncesindedir. *Hafizoğulları ve Özen*, kanunun fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında “*ceza kovuşturması yapılamaz*” düzenlemesinin suç kovuşturması yapılmaz olarak düzenlenmediği bu nedenle bu dönemdeki çocuklar hakkında güvenlik tedbiri kovuşturmasının yapılması gerektiği görüşündedir¹⁴². *Yenisey*, bu yaş döneminde bulunan çocuklar hakkında ceza soruşturmasının yapılamayacağını ancak güvenlik

¹³⁹ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 406.

¹⁴⁰ Yener Ünver, “YTCK’da Kusurluluk,” *Ceza Hukuku Dergisi* C.1, S.1(2006): 69; Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 96.

¹⁴¹ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 405.

¹⁴² Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 394.

tedbiri uygulanmak üzere güvenlik tedbiri muhakemesinin yapılabileceğini ifade etmektedir¹⁴³. Kanaatimizce ceza hukuku yaptırımı olan güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için bu dönem çocuklar hakkında kendine özgü güvenlik tedbiri kovuşturması yapılmalıdır. Ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında yapılacak muhakemeye ilişkin bilgiler üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1.3.2.1.2 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar

Yaş küçüklüğünün, ceza sorumluluğuna etkisi konusunda kanun ikinci dönem olarak fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocukları kabul etmektedir. Bu dönemdeki çocukların ceza sorumluluğu TCK'nın 31/2. maddesinde *“Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.”* şeklinde düzenlenmektedir. Kanuni düzenlemeye göre bu dönemdeki çocukların ceza sorumluluğu kusur yeteneğinin olup olmamasına yani işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamamasına ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmemesine göre değişmektedir¹⁴⁴. Bu dönemdeki çocuklar bilişsel gelişmişlik

¹⁴³ Yenisey, *Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu*, 23.

¹⁴⁴ “5237 sayılı Kanun'un 31/2. maddesinde yer alan; *“Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olan kişilerin işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluklarının olmayacağı, ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilmesinin gerektiği”* şeklindeki düzenleme karşısında; dosya kapsamına göre, suç tarihinde 12-15 yaş grubunda bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında Adli Tıp Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan raporda *“...işlediği iddia edilen gece vakti ibadete ayrılmış yerlerde bulunan eşya hakkında hırsızlık, gece vakti birden fazla kişi ile birlikte konut dokunulmazlığını ihlal etme ve ibadethanelere zarar verme suçlarının hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp bu fiillerle ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu (farik ve mümeyyiz olmadığı)...”* yönünde bildirilen görüşe aykırı olarak suça sürüklenen çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmedilmesi yerine yazılı şekilde karar verilmesinde...” Yargıtay 17.CD, 2019/12300 E., 2019/15373 K. UYAP, E.T. 01.11.2022

düzeyleri itibarıyla genel olarak işledikleri fiilin bir haksızlık olduğunun bilincinde olabilirler. Ancak yine içinde bulundukları yaş döneminin bilişsel gelişmişlik düzeyi nedeniyle bazı durumlarda fiili işleme konusunda kendilerine hakim olamamaktadırlar¹⁴⁵. Bu nedenle bu dönemdeki çocukların kusur yeteneğinin yokluğu, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmayan çocuklarda olduğu gibi kanunen, mutlak suretle kabul edilmemiştir. Her somut olayda işlenen fiile özgü olmak üzere kusur yeteneğinin araştırılması gerekmektedir¹⁴⁶. Çocuk hakkında, işlenen suç açısından yapılan araştırma yargılama konusu suça özeldir ve işlenen bir başka suç nedeniyle yapılan yargılamada dikkate alınmamalıdır. Aksi durum Yargıtay tarafından bozma nedeni kabul edilmektedir¹⁴⁷.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamadıkları ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişip gelişmediği çocuğun fiziksel gelişmesinden ziyade zihinsel gelişmesine bağlıdır. Bu nedenle bu dönemdeki çocuklar hakkında kusur yeteneğinin varlığı araştırılırken çocukların ruhsal ve zihinsel gelişimine bakılmalıdır¹⁴⁸.

Bu dönemdeki çocuğun suç işlediği iddiası üzerine çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı yaptığı soruşturma sonucunda iddiaya konu suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmişse, çocuk hakkında bir iddianame ile kamu davası açacaktır. Çünkü Kanun bu dönemdeki çocuklar hakkında ceza kovuşturmasının yapılmasını yasaklamamaktadır. Yapılan kovuşturmada çocuk mahkemeleri iddiaya konu fiilin suç olup olmadığı veya suçun suça sürüklenen çocuk tarafından işlenip işlenmediğinin yani mahkûmiyet veya beraat kararı verilmesini gerektirir bir nedenin varlığına yönelik araştırmayla birlikte, ceza sorumluluğunun olup olmadığı hususunda kusur yeteneğinin varlığını araştıracaktır. Beraat kararı verilmesini gerektiren durumların varlığı halinde, mahkeme kusur yeteneğinin

¹⁴⁵ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 65; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 373; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 470.

¹⁴⁶ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 407; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 323.

¹⁴⁷ “Suç tarihinde 12-15 arası yaş grubunda olan suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesine aykırı şekilde sosyal inceleme raporu alındıktan sonra bir başka yargılamaya konu sosyal inceleme raporu ile yetinilmek suretiyle hüküm kurulması.” Yargıtay 13. CD, 2018/7084 E., 2018/16161 K.

¹⁴⁸ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 408.

varlığını araştırmaksızın çocuk hakkında beraat kararı verecektir¹⁴⁹. Ancak beraat kararı vermeyi gerektirecek bir durum söz konusu değilse kusur yeteneği araştırması yapılacaktır. Yapılacak kusur yeteneğinin varlığı araştırmasında konunun uzmanlık gerektiren bir durum olması nedeniyle mahkeme, çocuk hakkında yaptıracağı sosyal inceleme ile birlikte adli psikiyatri raporunu dikkate alacaktır¹⁵⁰. Yapılacak sosyal inceleme çocuğun bireysel özellikleri, yaşadığı aile ortamı, sosyal çevresi (eğitim, iş ve arkadaş), iddia konusu suça ilişkin bilgileri ve suçun ortaya çıkışı gibi çocuğun tüm alanlarına, ilişkilerine ve sergilediği davranışlara yönelik olarak ayrıntılı şekilde yapılmalı ve neticesinde çocukla ilgili yapılacak tüm adli süreçte dikkate alınacak sosyal inceleme raporu düzenlenmelidir¹⁵¹. Yapılan bu sosyal inceleme ise uzman hekimlerin kusur yeteneğinin var olup olmadığı konusunda yapacakları araştırmaya bir zemin olacaktır.

Bu nedenle ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi sırasında çocuk hakkında öncelikle sosyal inceleme yaptırılmalı, daha sonra uzman hekimler tarafından adli psikiyatri raporu düzenlenmelidir. Sosyal inceleme ve hekim raporları arasında çelişki olması durumunda bu çelişki giderilmeksizin çocuğun kusur yeteneği konusunda bir karar verilmemelidir¹⁵². İşlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp

¹⁴⁹ “Buna göre, yerel mahkemece suça sürüklenen çocukların üzerine atılı suçu işleyip işlemedikleri hususu tartışılmadan 12-15 yaş grubunda olan suça sürüklenen çocukların üzerlerine atılı suçun hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmediğinden bahisle suça sürüklenen çocuklar hakkında doğrudan 5271 sayılı TCK’nin 223/3-a maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına hükmedilmesi” Yargıtay 17. CD, 2019/12013 E., 2019/15713 K. UYAP, E.T. 01.11.2022; “Ceza tertip etmemek başka; suçsuzluğu öngören beraat ise daha başka, hukuki yapıları ve sonuçları ayrı iki farklı karar türüdür.” Yargıtay CGK, 1989/3-330 E., 1989/386 K. UYAP, E.T. 01.11.2022

¹⁵⁰ Nitekim bu husus Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 20/4. maddesinde “... hâkim veya mahkeme, sosyal inceleme raporu ile birlikte çocuğun işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin belirlenebilmesi amacıyla adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk hâlinde uzman hekimden görüş alır.” şeklinde düzenlenmektedir.

¹⁵¹ S. Sevdâ Uluğtekin, *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları* (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004), 112-113.

¹⁵² “Suç tarihinde 12-15 yaş grubunda bulunan suça sürüklenen çocuk....., Karşıyaka Adli Tıp Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan 01/11/2019 tarihli raporda “...mevcut mental düzeyi itibarıyla işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayacağı, bu fiil ile ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalmış olduğunun” saptanmasına karşın, dosya içerisinde bulunan ve psikolog tarafından düzenlenen 06/12/2019 tarihli sosyal inceleme raporunda “...Suça sürüklenen çocuk, yaşına uygun fiziksel ve zihinsel gelişim göstermekte olup, bilinci açık algısı normaldir. Olayların farkında ve yorumunu yapabilecek algı düzeyine sahiptir. Suç kavramını bilmekte hukuki anlam ve sonuçlarını idrak edebilmektedir. Şeklindeki tespitler karşısında; her iki rapor arasında oluşan çelişkinin giderilmesi bakımından TCK’nin 31/2. maddesi uyarınca Adli Tıp Kurumu ilgili İhtisas dairesi veya Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinden suça sürüklenen çocuğun suç tarihi itibarıyla üzerine atılı kamu malına zarar verme suçunun hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya bu suçu oluşturan fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinde önemli derecede azalma

algılamadığı ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişip gelişmediği konusunda her ne kadar sosyal inceleme ve adli psikiyatrik inceleme yapılmış olsa da kusur yeteneğinin varlığına karar verme yetkisi ÇKK' nın 35. maddesine göre hâkime aittir¹⁵³. Hâkim, yargılamaya konu fiilin özellikleri, sosyal inceleme ve adli psikiyatri raporunu dikkate alarak failin işlemiş olduğu fiile yönelik kusur yeteneğinin olup olmadığına karar verecektir. Ceza sorumluluğuna dair soruşturma aşamasında araştırma yapılsa dahi, kanun fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun olmadığını on iki yaşını doldurmamış çocuklardaki gibi kanunen kabul etmemiştir. Bu yüzden ceza sorumluluğu değerlendirmesi bir yargılamayı gerektirir.

Bu dönemdeki çocukların ceza sorumluluğunun belirlenmesi konusunda ayrı bir öneme sahip olan ancak genel olarak çocuk soruşturma ve kovuşturmalarında Pekin Kuralları 16. maddesinde de belirtildiği üzere çocuk adalet sisteminin evrensel bir ilkesi olan çocuk hakkında sosyal inceleme yapılması ve inceleme sonucunda hazırlanacak sosyal inceleme raporları ileriki bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Kusur yeteneğinin varlığı araştırmasında mahkeme çocuğun *işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu* sonucuna varırsa ceza sorumluluğunun olmaması nedeniyle çocuk hakkında CMK'nın 223/3. maddesi gereğince ceza verilmesine yer olmadığı kararı verecektir. Ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilecektir. Ceza sorumluluğu olmayan bu dönem çocukları hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmedilmesi on iki yaşını doldurmamış çocuklardan farklı olarak takdire bırakılmamıştır. Mahkeme kusur yeteneğinin varlığı araştırmasında çocuğun *işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayabildiği veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olduğu* sonucuna varırsa ceza sorumluluğunun varlığı

olup olmadığı konusunda rapor alınarak her iki rapor arasındaki çelişki giderildikten sonra sonucuna göre suça sürüklenen çocuğun hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden..." Yargıtay 2.CD, 2020/30598 E., 2021/3833 K. UYAP, E.T. 01.11.2022

¹⁵³ ÇKKUY'nin 21/3. maddesine göre "Fiili işlediği sırada oniki yaşını bitirmiş onbeş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile onbeş yaşını doldurmuş ancak onsekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığını takdir yetkisi münhasıran mahkemeye aittir. Sosyal incelemeyi yapan bilirkişi, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, gördüğü eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimi hakkında bir rapor düzenler. Hâkim, bu yaş grubuna giren çocuğun kusur yeteneğinin olup olmadığını takdir ederken, görevlendirdiği bilirkişinin hazırlamış bulunduğu raporda yer verilen gözlem, tespit ve değerlendirmeleri göz önünde bulundurur."

ancak yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğunu azaltması sebebiyle çocuk hakkında kanunda belirtildiği şekilde ceza indirimine gidecektir¹⁵⁴.

Ceza sorumluluğu olan bu yaş dönemi çocuklar hakkında indirilerek de olsa cezalandırılma yoluna gidilmesi, doktrinde çocuk suçluluğu ile mücadelede hürriyeti bağlayıcı cezanın son çare olarak uygulanması ilkesine¹⁵⁵ aykırı olması nedeniyle eleştirilmektedir¹⁵⁶. Ayrıca sosyal inceleme raporu, adli tıp uzmanı, psikiyatri ya da zorunluluk halinde uzman hekimden alınan görüş, ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusunda değerlendirilirken mahkemenin her zaman yanılma ihtimalinin olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle bu dönemdeki çocuklar açısından kusursuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereği, indirimli de olsa ceza yerine çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanması gerektiği belirtilmektedir¹⁵⁷.

1.3.2.1.3 Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar

Türk ceza hukukunda yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisi konusunda kabul edilen bir diğer dönem, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış çocuklardır. Bu dönemdeki çocukların ceza sorumlulukları kanunen kabul edilmiştir. Ancak Kanun bu dönemdeki çocuklarda algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin henüz tam gelişmediğini kabul etmektedir¹⁵⁸.

Bu nedenle ceza sorumluluğu bulunan bu dönem çocuklarda indirilerek ceza yaptırımı öngörülmüştür. Nitekim bu husus TCK 31/3. maddesinde “*Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde*

¹⁵⁴ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 407.

¹⁵⁵ BMÇHS 37/2. maddesi “*Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.*” Havana Kuralları 1. maddesi “*Çocuk adalet sistemi, çocukların haklarının ve güvenliğinin lehinde davranır ve onların fiziksel ve ruhsal sağlıklarına destek olur. Bir çocuğun hapsedilmesi, başvurulacak en son tedbirdir.*”

¹⁵⁶ Akbulut, “Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması, 555; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 323.

¹⁵⁷ Ali Rıza Çınar, *Çocuk Ceza Hukuku Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu ve Yargılanmaları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 64.

¹⁵⁸ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 2: 410.

her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.” şeklinde düzenlenmektedir.

Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan çocukların işledikleri fiile yönelik kusur yeteneklerinin olduğu kanunen kabul edilmiş olduğundan ayrıca araştırmaya gerek yoktur¹⁵⁹. Bu yaş grubu çocukların kusur yeteneğinin gelişimi konusunda tereddüt oluyorsa bu durum TCK’nın 32. maddesine göre değerlendirilmelidir¹⁶⁰. Bu yaş grubu çocuklar için ÇKK’nın 35. maddesi kapsamında yaptırılan sosyal inceleme, kusur yeteneğinin varlığı veya yokluğu konusunda değil, ancak cezanın bireyselleştirilmesi kapsamında takdiri indirim uygulamasında göz önünde bulundurulur¹⁶¹. Ancak her ne kadar sırf yaş küçüklüğü nedeniyle kusur yeteneği araştırması yapılamayacak olsa da soruşturma veya kovuşturma sırasında, çocuğun işlediği fiile yönelik algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmediği hususunda şüphe olması durumunda, akıl hastalığının varlığı veya yokluğu nedeniyle ceza sorumluluğu araştırması yapılacaktır. Çocukta akıl hastalığının olması durumunda ise ÇKK’nın 12. maddesine göre TCK 31/3. maddesi kapsamında olan bu dönem çocuklar hakkında akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri uygulanacaktır¹⁶². Doktrinde bu durum eleştirilmekte ve bu yaş grubu çocukların algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediğinin söz konusu olması durumunda, kusur yeteneğinin varlığı araştırması yapılarak kusur yeteneğinin bulunup bulunmamasına göre ceza sorumluluklarının belirlenmesi gerektiği ileri sürülmektedir.¹⁶³

¹⁵⁹ Koca ve Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 325; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 376; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 474.

¹⁶⁰ “15-18 yaş grubunda yer alan çocukların kusur yeteneği ile ilgili bir tereddüt varsa durum TCK’nın 32. maddesi kapsamında tam veya kısmi akıl hastalığına ilişkin hükümler çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu durumda alınacak olan rapor sosyal inceleme raporu olmayıp akıl hastalığına ilişkin rapor olacaktır. Yaş küçüklüğü ile akıl hastalığının birleşmesi durumu ÇKK’nın 12. maddesinde düzenlenmiş olup 0-15 yaş grubunda yer alan çocuklar aynı zamanda akıl hastası ise haklarında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacak 15-18 yaş grubunda yer alan çocuklar akıl hastasıysa haklarında akıl hastalığına ilişkin hükümler uygulanacaktır..” Yargıtay CGK, 2017/97 E., 2019/626 K. UYAP, E.T. 21.03.2023

¹⁶¹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 374.

¹⁶² “5395 sayılı Kanun’un 12/1. maddesi uyarınca, suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabileceği, ancak ceza ehliyeti bulunmayan suça sürüklenen çocuk ...’nın 15-18 yaş gurubunda olması nedeniyle, hakkında TCK’nın 32/1 ve 57. maddeleri uyarınca akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirine hükmedilmesi gerekirken, yazılı şekilde suça sürüklenen çocuğun ailesi hakkında 5395 sayılı Kanun’un 11. maddesi delaletiyle 5/1-a maddesi gereğince danışmanlık tedbiri uygulanmasına karar verilmesi, Bozmayı gerektirmiştir..” Yargıtay 2.CD. 2017/1995 E., 2019/4335 K. UYAP, E.T. 21.03.2023

¹⁶³ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 104.

Türk ceza hukukunda ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında sadece ceza yaptırımını öngörülmüştür. Bu dönem çocuklar hakkında ceza yaptırımını öngörülmesi eleştirilmektedir. Bu görüşe göre çocuk suçluluğunu önlemede daha etkili olabilmek amacıyla ceza sorumluluğu olan çocuklar açısından onarıcı adalet programları benimsenmelidir¹⁶⁴. Kanaatimizce de çocuk suçluluğunun nedenlerinde ifade edildiği üzere birden çok nedene bağlı olan çocuk suçluluğu ile mücadele edebilmek sadece ceza yaptırımını ile mümkün olamaz. Bu nedenle onarıcı adalet programları bu dönem çocuklar hakkında etkili ve çok yönlü bir şekilde titizlikle uygulanmalıdır.

Ceza yaptırımını ve çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin birlikte uygulanması mümkün değildir¹⁶⁵. Ancak ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında indirim yapılarak hükmedilen ceza yaptırımının hukuki sonuçlarında ve infazında farklılıklar söz konusudur. Bu durum yaş küçüklüğünün kusur yeteneğine etkisinin bir sonucu değildir¹⁶⁶. Gelişen insan hakları ve suçlulukla mücadelede iyileştirici adalet düşüncesi nedeniyle çocuk adalet sisteminin temel ilkeleri göz önünde bulundurularak ceza sorumluluğu bulunan çocuklara ceza hukuku sistemi farklılıklar öngörmüştür.

Bu farklılıklardan bazıları şunlardır:

- TCK'nın 50/3. maddesi ile *fiili işlediği tarihte onsekiz yaşını doldurmamış kişilerin mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası* aynı maddede düzenlenen seçenek yaptırımlardan birine çevrilmek zorundadır.

¹⁶⁴ Fatmanur Yağcı Çetin, "Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Onarıcı Adalet Uygulamaları," *Çocuk Yazıları* içinde haz. Türkân Yalçın (Ankara: Savaş Yayınevi, 2022), 331.

¹⁶⁵ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 97; "5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca, "Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır." Aynı Kanun'un 5. maddesinin başlığı ise; "Koruyucu ve destekleyici tedbirler" dir. Yukarıda özetlenen âmir hükümler gözetilmeyerek, cezaî sorumluluğu bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5/1-d maddesi uyarınca sağlık tedbirine hükmolunması.." Yargıtay 17.CD, 2019/12300 E., 2019/15373 K. UYAP, E.T. 08.03.2023

"İnceleme konusu somut olayda; kayden 23/06/2004 doğumlu olup, suç tarihinde 15-18 yaş grubunda bulunan suça sürüklenen çocuğun üzerine atılı hakaret ve yaralama suçları ile ilgili olarak, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. maddesi gereğince aynı Kanun'un 5. maddesinde öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından uygulanacağı gözetilmeden, Aliğa İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün, suça sürüklenen çocuğun 12-15 yaş grubunda olduğu belirtilerek ve TCK'nın 31/2 maddesi uyarınca işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığı ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğine dair 05/12/2019 tarihli talebine istinaden alınan rapora dayanılarak eksik kovuşturma ile suça sürüklenen çocuk hakkında ceza verilmesine yer olmadığına ve danışmanlık koruyucu ve destekleyici tedbirin uygulanmasına karar verilmesi hukuka aykırıdır. Yargıtay 2.CD, 2021/21533 E., 2021/19210 K. UYAP, E.T. 08.03.2023

¹⁶⁶ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 475.

- Yetişkinlerde hapis cezasının ertelenmesinde, hükmedilen azami hapis cezası miktarı iki yıl iken TCK'nın 51. maddesine göre *fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış kişilerin* mahkûm olduğu üç yıl veya daha az hapis cezaları kanundaki şartları taşıması halinde ertelenebilir.
- TCK'nın 53/4. maddesi gereği hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olan belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakma tedbiri çocuklar hakkında uygulanmaz.
- TCK'nın 58/5. maddesi gereği *fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz*. Yani on sekiz yaşından önce işlenen suçlar tekerrüre esas alınmayacaktır.
- Çocuklar hakkında CMK'nın 231. maddesine göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi durumunda denetim süresi ÇKK'nın 23.maddesine göre üç yıldır.
- CGTİHK'nın 106/4. maddesi gereğince çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi durumunda adli para cezası hapis cezasına çevrilmez.
- Çocuklar hakkında hükmedilen hapis cezaları CGTİHK'nın 11.maddesi gereğince çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında çocuklara özgü infaz rejimine göre infaz edilmektedir.
- Çocuklar hakkında koşullu salıverme süresi hesaplanırken CGTİHK'nın 107/5. maddesi gereğince kişinin on beş yaşını dolduruncaya kadar ceza infaz kurumunda geçirdiği her bir gün iki gün olarak dikkate alınır.

1.3.3 Yaş tespiti

Hukuki açıdan yaş küçüklüğüne dair hükümlerin uygulanabilmesi için öncelikle fiilin işlendiği sırada failin yaşının tam ve kesin olarak belirlenmesi gerekir. Kural olarak yaş failin nüfus kayıtlarına göre belirlenir. Bir kişinin belirli bir yaşı doldurduğu ay ve gün hesabıyla o kadar yaşı tam olarak yaşamasıyla tespit edilir. Failin doğum saatinin bu anlamda yaş tespitinde dikkate alınması konusunda Yargıtay uygulaması kanuni düzenlemeye paralel olarak doğum saatinin öneminin olmadığı yönündedir¹⁶⁷. Ancak doktrinde sanık lehine bir çözümle doğum saatinin doğum

¹⁶⁷ “Sanıklardan ... 19.01.1995 doğumlu olup, suçun işlendiği 19.01.2013 tarihinde 18 yaşında olduğu, Türk Ceza Kanununun 6/1-b maddesi uyarınca çocuk 18 yaşını doldurmamış kimse olarak

gününün son saati olarak kabul edilmesi gerektiği görüşü ifade edilmektedir.¹⁶⁸ Bu halde ceza hukuku bakımından yaş küçüklüğüne bağlanan hukuki sonuçların geçerli olabilmesi için failin yaşı öncelikle nüfus kayıtlarına göre tespit edilecektir. Hiç şüphesiz ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır¹⁶⁹. Bu nedenle failin nüfus kayıtlarındaki yaşı ile gerçek yaşı arasında bir uyum olmadığı konusunda gerek soruşturma aşamasında gerekse kovuşturma aşamasında şüpheye düşülmesi durumunda, yaş tespitinin yapılarak şüphenin giderilmesi gerekir.¹⁷⁰

Yaş tespitinin yapılması için failin yaşı konusunda ortaya çıkan şüpheyi çözüme kavuşturmadan önce, öncelikle failin üzerine atılı suçu işlediğine dair somut delillerin var olması gerekir. Yani üzerine atılı suçu işlediğine dair somut delil olmayan fail hakkında beraat kararı verilmeli, yaş tespiti yapılmamalıdır. Ayrıca yapılacak yaş tespitinin hükme etkisinin olması gerekir. Şöyle ki; yaş tespiti failin yetişkin ve çocuk statüsünde veya ceza hukukunda kabul edilen yaş küçüklüğü dönemlerinde değişikliğe neden olmalıdır¹⁷¹.

tanımlanmakta olup, Ceza Mevzuatımızda doğum gününün saat olarak belirlenmesinin önemli olmadığı” Yargıtay 13. CD, 2016/11661 E., 2018/1377 K. UYAP, E.T. 04.10.2022

¹⁶⁸ M.Emin Artuk, Ahmet Gökçen ve Ahmet Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara, Adalet Yayınevi, 2015), 548.

¹⁶⁹ Öztürk, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 145.

¹⁷⁰ “Suça sürüklenen çocuğun suç tarihindeki doğum tarihine göre 12-15 yaş gurubunda olduğu ancak UYAP ortamındaki nüfus kayıt örneğinde Şırnak Ağır Ceza Mahkemesince 2009/242 Esas sayılı ve 22.11.2011 kesinleştirme tarihli karar ile doğum tarihinin 29.09.1991 olarak düzeltildiği yine nüfus kayıt örneğinde Şırnak Merkez İlçe tarafından 2011/326 no ile doğum tarihinin 29.05.1991 olarak düzeltildiğinin belirtilmesi karşısında; suça sürüklenen çocuğun doğum tarihinde çelişki olduğu, buna göre nüfus kaydında belirtilen mahkeme kararı ve idari kararın getirtilerek suça sürüklenen çocuğun gerçek yaşının tereddüde yer vermeyecek şekilde tespiti ile sonucuna göre karar verilmesi gerektiğinin düşünülmemesi,” Yargıtay 13. CD, 2019/500 E., 2019/3179 K; “Öncelikle dosyada mevcut bahse konu tüm raporlar arasındaki çelişki ve tereddütlerin giderilerek suça sürüklenen çocuğun gerçek yaşının tespiti için Adli Tıp Kurumu İhtisas Dairesinden rapor alınmasından sonra suça sürüklenen çocuğun hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeksizin yazılı şekilde yaş tashihi ve mahkumiyet kararı verilmiş olması..” Yargıtay 13. CD, 2019/12397 E., 2019/17986 K. UYAP, E.T. 04.10.2022

¹⁷¹ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 49; Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 122; “CMK’nın 218/1. maddesine göre bir eylemin suç oluşturup oluşturmadığı veya suçun niteliğinin saptanması ya da yüklenen suçun ispatı ceza mahkemesi dışında bir sorunun çözümlenmesine bağlı ise ceza hâkimi, ya sorunu ceza muhakemesi hükümlerine göre karara bağlayacak ya da sorunun hukuk veya idare mahkemesinde çözümlenmesini bekleyecektir. Yaş tespiti dışında kalan bu tali sorunların çözümü bakımından ceza mahkemelerine ek muhakeme yapma mecburiyeti getirilmemiş, iki seçenek sunularak bekletici sorun sayma veya ek yargılama yetkisini kullanarak tali sorunu çözmeye imkânlarından birisini kullanma yetkisi verilmiştir. Ceza mahkemesine tanınmış olan yaş düzeltme yetkisi, düzeltme sonucunda yaşta meydana gelecek değişikliğin, ceza sorumluluğuna etkili olmasına bağlıdır. Başka bir deyişle sanığın sübuttan beraatine karar verilecek durumda yaş düzeltmesi yapılmamalı, yapılacak yaş düzeltilmesi, cezanın artmasını veya azalmasını sağlamayacak ya da ceza sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmayacaksa bu yola gidilmemelidir.” Yargıtay CGK, 2021/16-158 E., 2021/24 K. UYAP, E.T. 21.03.2023

Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da failin suç tarihindeki yaşının tespit edilmesidir. Çünkü ceza kanunumuz fiilin işlendiği andaki yaşa göre sorumluluğu belirlemektedir. Ani suçların işlendiği anın tespit edilmesinde bir sorun yoktur. Ancak kesintisiz suçlarda suçun işlendiği anın tespit edilmesinde bir tereddütle karşılaşılabilir. Ancak hiç kuşkusuz fiilin işlendiği anın tespitinde kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği (fiilin son bulunduğu) an, suçun işlendiği andır. Bu nedenle failin, fiilin işlenmeye başlandığı andaki değil fiilin son bulunduğu andaki yaşının tespit edilmesi ve sonucuna göre sorumluluğunun belirlenmesi gerekmektedir¹⁷². Suç çokluğu hali olan zincirleme suç işlenmesi durumunda, her bir suç için ayrı ayrı değerlendirme yapılmalıdır¹⁷³. Bu halde zincirleme suç hükümlerine göre ceza tayin edilirken ceza sorumluluğunun olmadığı dönemdeki fiillerin ceza sorumluluğunu belirleyen kanuni düzenlemelere aykırı olmaması için dikkate alınmaması gerekmektedir.

Yaş tespiti hususunda izlenecek yol ise soruşturma ve kovuşturma aşamalarına göre farklıdır.

1.3.3.1 Soruşturma aşamasında yaş tespiti

Suç işlediği yönünde kamu davasını açmayı gerektirir yeterli şüphe bulunan failin yaşının belirlenmesi sırasında bir sorun çıkması durumunda, Cumhuriyet savcısı tarafından yaş tespiti yapılmalıdır. Aksi halde failin yaşı hususundaki şüphe giderilmeden düzenlenen iddianamenin iadesi gerekir. CMK'nın 174. maddesine göre CMK'nın 170. maddesine aykırı düzenlenen iddianame iade edilmelidir. Suç tarihinde şüphelinin yaşının tam ve kesin bir şekilde tespit edilmemesi bu anlamda iade sebebi olacaktır.

Soruşturma aşamasında yaş tespiti konusunda öncelikle failin nüfus kaydının olmaması durumunda Cumhuriyet savcısı fail hakkında alacağı yaş tespit raporu ile birlikte tescil işlemlerinin yapılması için mülki amire durumu bildirir. Mülki amir idari bir işlemle failin nüfusa kaydını yapar. Böylece failin ceza hukuku anlamında hukuki statüsünü belirleyen yaşı tespit edilmiş olur. Failin nüfus kaydı var ancak kayıtların gerçeği yansıttığı hususunda şüphe bulunmakta, örneğin nüfus kayıtlarına esas resmî belgenin (doğum raporu) yokluğu durumunda ise, ÇKKUY'nin 5/11. maddesine

¹⁷² Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 122.

¹⁷³ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 675.

göre¹⁷⁴ Cumhuriyet savcısı 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu 36. maddesi gereğince yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde nüfus kayıtlarının düzeltilmesi davası açmalıdır. Açılan bu davaya NHK 36. maddesine göre Cumhuriyet savcısı, nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru katılır. Açılan bu dava sonucunda düzeltilen nüfus kayıtları artık soruşturma aşamasında failin statüsünün belirlenmesinde dikkate alınacaktır.

1.3.3.2 Kovuşturma aşamasında yaş tespiti

Kovuşturma aşamasında mahkûmiyetine yeter somut delil bulunan failin yaşı hususunda ortaya çıkan şüphenin CMK 218/2. maddesinin *“Kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.”* şeklindeki düzenlemesi gereğince yargılamayı yapan mahkeme tarafından giderilmesi gerekir. Burada ilgili kanun 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunudur. Mahkemece bu hususta bir karar verilmeksizin yargılamaya devam edilip hüküm kurulamaz¹⁷⁵. Ceza mahkemesinde yaş tespitine ilişkin dava sırasında, yukarıda belirtildiği gibi NHK’nın 36. maddesine göre Cumhuriyet savcısı, nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru bulunmalıdır.

Ceza kovuşturmasında mağdurun veya sanığın yaşının düzeltilmesi, sanık, mağdur, sanık müdafii, mağdur vekili ve Cumhuriyet savcısı tarafından istenebileceği gibi, mahkeme de re’sen yaş düzeltilmesi davasının görülmesine her zaman karar verebilir

Yaş tespiti ve düzeltme yargılamalarında mahkeme yaşı tespitine yönelik her türlü delile başvurulmalı, ayrıca bilirkişi incelemesi yaptırılmalıdır. Yapılacak bilirkişi incelemesi ise muhakkak tam teşekküllü bir sağlık kuruluşundan istenmelidir. Ayrıca yargılama sırasında sanığın yaş tespitine esas birden fazla raporun çelişkili olması

¹⁷⁴ ÇKKUY’nin 5/11. maddesi *“Görünüş itibarıyla oniki yaşından büyük olup, nüfus kaydına göre oniki yaşından küçük çocuklar ile çocuğun nüfusa kayıtlı yaşının gerçek yaşı olmadığının başka bir şekilde anlaşılması hâlinde; çocuğun yaşı hukuk mahkemesi nezdinde dava açılıp düzeltilmeden kamu davası açılmaz.”*

¹⁷⁵ *“Sanığın 12.03.1995 olan doğum tarihinin 18.04.1997 olarak düzeltilmesine dair karar verildiği nazara alındığında; anılan yaş tashihi dava dosyası celp edilip gereğinde sanığın yaş tespitine uygun grafilerin aldırılıp olay tarihi itibarı ile sanığın yaşı ile ilgili tespit yapılarak bu yöndeki duraksamaların giderilmesi ile sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tespiti lüzumu....”* Yargıtay 6 CD, 2015/5254 E., 2018/5704 K. UYAP, E.T. 04.10.2022

durumunda bu çelişkinin giderilmesi gerekir¹⁷⁶. Ancak unutulmamalıdır ki, mahkeme yaptıracağı bilirkişi incelemesi ve bu husustaki diğer tüm delilleri birlikte takdir ederek bir karar vermelidir. Yaş tespitine yönelik bilirkişi incelemesi biyolojik ve psikolojik yönden yapılmaktadır. Yaş tespitinde boy, ağırlık, puberte belirtileri, ruhsal ve mental gelişim, dişlerin ve kemiklerin gelişimi dikkate alınmaktadır. Yaş tespitinde genelde başvurulan yöntem radyolojik yöntemdir. Bu yöntemde kemiklerin epifiz hatlarının kapanma derecelerine göre yaş tahmini yapılmakta ve kemiklerin gelişim derecesi kemik yaşı olarak ifade edilmektedir. Bu yöntemle belirlenen kemik olgunlaşması normal olan bir olguda kemik yaşı kronolojik yaşa eşittir. Ayrıca bu konuda önemli bir husus olarak doktrinde, kemik gelişimi ve buna bağlı olarak tespit edilen kemik yaşı coğrafik şartlar, genetik, beslenme alışkanlığı ve hastalıklar gibi faktörlere göre değişiklik göstereceğinden Türkiye’de yapılan tüm çalışmaların derlenmesi ve toplumun kemik yaşını yansıtan atlasların oluşturulmasının gerektiği ifade edilmektedir¹⁷⁷.

Yaş tespiti sonrası ceza mahkemesi ara kararlar yaş düzeltme kararı verecek ve yargılamaya devam edecektir. Yani failin hukuki durumu usulüne uygun şekilde tespit edilen yaş dikkate alınarak belirlenecektir. Yaş düzeltme hususunda verilen kararlar ise CMK 272/2. maddesinin “*Hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan mahkeme kararlarına karşı da hükümle birlikte istinaf yoluna başvurulabilir*” şeklindeki düzenlemesi karşısında ancak esas kararlar beraber istinaf kanun yoluna götürülebilir.

¹⁷⁶ “Yargıtay’ın yerleşik uygulamasına göre doğum tarihinin düzeltilmesine ilişkin davalarda kişilerin gerçek yaşlarının tespiti için tam teşekküllü bir hastaneye gönderilerek sağlık kurulu raporu aldırılması zorunludur. Yaşının düzeltilmesi istenenlere verilen 04.02.2009 ve 05. 03.2009 tarihli sağlık kurulu raporları ile 20.03.2009 tarihli radyoloji uzmanı tarafından düzenlenen raporun her üçünün birbirleriyle çeliştiği dikkate alınarak yaşlarının düzeltilmesi istenilenlerin Adli Tıp Kurumuna sevki ile raporlar arasındaki çelişkinin giderilmesi için rapor alınması gerektiğinin düşünülmemesi..” Yargıtay 18. HD, 2009/6428 E., 2009/10581 K. UYAP, E.T. 04.10.2022

¹⁷⁷ D. Sümeyra Demirkıran, Adnan Çelikel, Cem Zeren, ve M. Mustafa Arslan, “Yaş Tespitinde Kullanılan Yöntemler,” *Dicle Tıp Dergisi*, C.41, S.1(2014): 239-241.

BÖLÜM 2: GÜVENLİK TEDBİRLERİ VE ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ

2.1 Güvenlik Tedbirleri

2.1.1 Güvenlik tedbirlerinin kavramsal olarak ortaya çıkışı

Toplumsal-sosyal yaşamda düzen ve devamlılık önemlidir. Sosyal düzenin sağlanması için zamanla hak ve menfaatleri dengeleyen kurallar oluşmuştur. Sosyal düzeni tesis eden bu kuralların ihlal edilmesi sonucunda, bozulan düzeni tesis etmek ve ihlal eylemine yönelik toplumsal bir tepki olarak, ceza kavramı karşımıza çıkmaktadır. Ceza yaptırımlarının amacı ve türleri tarihsel süreç içerisinde değişim göstermiştir. Bugün çağdaş hukuk sistemlerinde cezalar, gerçekleşen ihlal karşısında ödetici ve önleyici nitelikte olmanın yanında suçlu ve toplumun ortak menfaatlerini birlikte değerlendirerek suçluyu yeniden topluma kazandırmak yani ıslah etmek amacıyla uygulanmaktadır¹⁷⁸. Bugün için hemen her hukuk sisteminde ceza yaptırımı bulunmaktadır. Ancak ceza yaptırımının zamanla yetersiz kalmasından dolayı güvenlik tedbiri kavramı da sosyal düzeni tesis etmek ve korumak için çağdaş hukuk sistemlerinde yaptırım olarak yer almaktadır.

Güvenlik tedbirlerinin ortaya çıkışı esasen ceza hukukunda okullar çatışmasının bir sonucudur. Ceza hukukunda sorumluluğa yönelik getirilen farklı açıklamalar güvenlik tedbiri kavramını ortaya çıkarmıştır. Zira *Beccaria*'nın temellerini attığı Klasik Okul, suçlulukta irade serbestisini kabul eder. Klasik Okula göre kişiyi suç işlemeye sevk eden özgür iradesidir¹⁷⁹. Bu nedenle özgür iradeyle gerçekleşen eylemin karşılığı olarak cezalandırılmak, kişi üzerinde caydırıcı etki yapmakta ve kişiyi suç işlemekten alıkoymaktadır. Bu şekilde suçlulukla mücadele edebilmek için ödetici ve önleyici özelliği ön planda olan cezalar Klasik Okulun yaptırım teorisinin temelini oluşturur. Bu düşünceye göre cezalar özgür iradeyle işlenen suç nedeniyle faile yönelik bir karşılıktır. Kişi cezanın bu özelliğini düşünerek

¹⁷⁸ Ekrem Çetintürk ve Ali Rıza Töngür, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 365; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 601; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 610; Türkân Yalçın ve Timuçin Köprülü, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2020), 611.

¹⁷⁹ Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım* (İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1953), 33. Osman Dolu, *Suç Teorileri; Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 71.

kendisi için daha iyi olanı seçme eğilimi göstereceğinden suç işlemekten kaçınacaktır¹⁸⁰.

Ancak Klasik Okulun suç ve cezaya ilişkin bu yaklaşımından hareket eden ceza yasaları, zaman içerisinde suçlulukla mücadelede yetersiz kalmışlardır¹⁸¹. Suçluluğun kaynağını özgür irade yerine bilimsel temellerle açıklama eğiliminde olan Pozitivist Okul, suçlulukla etkili mücadele için cezaların yerine güvenlik tedbirlerini önermiştir. Pozitivistlere göre kişi çevresel, psikolojik ve fizyolojik etkenler gibi özgür iradeden kaynaklanmayan durumlar nedeniyle suç işlemektedir¹⁸². Bu düşünceye göre özgür irade reddedilmektedir. Öyle ise iradi olarak sorumlu tutulamayacak kişiye yönelik ceza tehdidi bir etki yapmayacaktır.¹⁸³ Bu nedenle suçla mücadelede cezalar anlamsızdır. Pozitivistler özgür iradenin suçlulukta reddinden dolayı cezaları anlamsız bulmuşlardır. Ancak işlenecek suçlar nedeniyle toplumsal düzenin ve güvenliğinin tehlike altında olduğunun farkındadırlar. Bu yüzden cezaların anlamsızlığından dolayı suçluyu merkezine alan ve toplumsal savunmaya yönelik tedbirin ceza yerine uygulanmasının suçla mücadelede etkili olacağı düşüncesindedirler¹⁸⁴.

Yukarıda kısaca temel noktaları açıklanan okullar çatışmasının bir sonucu olarak, güvenlik tedbiri kavramı realist hukuk okulu akımının etkisinde şekillenen modern ceza hukuku sistemlerinde yer almıştır¹⁸⁵. Bu halde suç ve cezalara dair pozitivist düşüncenin etkileri söz konusu olsa da suçlulukta özgür irade düşüncesinden de vazgeçilmemiştir. Bugün için Türk Ceza Kanunu'na hâkim olan suç teorisinde özgür irade etkin rol oynamaktadır. Ancak isnat yeteneği olmayan(akıl hastaları, küçükler) kişilerin “kusursuz ceza olmaz” ilkesi nedeniyle cezalandırılmaları mümkün değildir. Her ne kadar cezalandırılmama ile haksızlık bertaraf edilmemiş olsa da faillerin toplum karşısında tehlikeliliği devam etmektedir. Modern ceza hukuku sistemleri, Klasik ve Pozitivist okulların çatışmasını bu noktada birleştirerek tehlikelilik durumunda güvenlik tedbirleriyle suç ve suçlulukla mücadele etmek

¹⁸⁰Stephen E. Brown, Finn-Aage Esbensen ve Gilbert Geis, *Criminology: Explaining Crime and Its Context*, Waltham: Anderson Publishing, Eight Edition, 2013. Akt: Mehmet Gödekli, “ Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü” (doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2020), 119.

¹⁸¹ Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü,” 121. Dolu, *Suç Teorileri*, 92-96.

¹⁸² M.Emin Artuk ve Erkam Yılmaz, "Teorik Açıdan Güvenlik Tedbirleri," İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7, S.2, (2021): 17-19. Dolu, *Suç Teorileri*, 152.

¹⁸³ Taner, Ceza Hukuku Umumi Kısım, 40.

¹⁸⁴ Taner, Ceza Hukuku Umumi Kısım, 41-42.

¹⁸⁵ Yalçın ve Köprülü, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları*, 30.

istemektedirler. Nitekim TCK yaptırım teorisini cezalar ve güvenlik tedbirleri üzerine inşa etmiştir.

2.1.2 Tanım ve hukuki mahiyeti

Güvenlik tedbirinin tanımı konusunda doktrinde birlik yoktur. Yazarlar hukuki mahiyetini farklı değerlendirdikleri güvenlik tedbirlerini özellikleri üzerinden açıklamakla yetinerek tanımlamışlardır. Dönmezer ve Erman, güvenlik tedbirlerini “Güvenlik tedbirleri suçludaki tehlike hali ile orantılı olarak hükmedilen ve esas itibariyle sosyal savunma amacına yönelmiş bulunan müeyyidelerdir.” şeklinde tanımlamaktadırlar¹⁸⁶. Antolisei ise emniyet tedbiri olarak ele aldığı güvenlik tedbirlerini “tatbikinin bahis mevzuu olmadığı veya tatbik edilmekle beraber toplum savunmasına yeterli vasıta olmadığı, geleneksel ve klasik cezayı tamamlamaya tahsis edilen suçluluğa karşı önleyici savunma vasıtaları” olarak tanımlamaktadır¹⁸⁷. Özgenç’e göre, “Güvenlik tedbiri, işlediği suçtan dolayı kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, suç işleyen kişi hakkında ya da suçun konusu ile veya suçun işlenmesinde kullanılan araçla ilgili olarak uygulanan, koruma veya iyileştirme amacına yönelik ceza hukuku yaptırımıdır”¹⁸⁸. Artuk, Gökçen ve Yenidünya, güvenlik tedbirlerini “İşlediği suçtan dolayı kişi hakkında, koruma, iyileştirme, eğitim gibi amaçlarla hâkim tarafından hükmedilen, fiil ve failin kişiliğinden kaynaklanan tehlikelilik halini önlemeye özgülenen yaptırımlardır.” şeklinde tanımlamışlardır¹⁸⁹. Yine Koca ve Üzülmöz, güvenlik tedbirini “Suç işleyen kişiye suç işlemesi dolayısıyla, suçun tekrarlanması ihtimali karşısında kişinin gösterdiği tehlikelilik durumu göz önünde bulundurulmak suretiyle uygulanan, kendisi ve toplumu koruyucu nitelikteki ceza hukuku yaptırımıdır.” şeklinde tanımlamaktadırlar¹⁹⁰. Yalçın ve Köprülü, güvenlik tedbirini “toplum için tehlikeli görülen kişilere, suç işledikten sonra hâkim tarafından hükmedilen, suçlunun kendisini ve toplumu koruyucu nitelikte olan ve kanunda öngörülen tedbirler” olarak tanımlamaktadır¹⁹¹. Doktrindeki farklı tanımlamaların

¹⁸⁶ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 3 (İstanbul: Der Yayınları, 2021), 3: 29.

¹⁸⁷ Francesco Antolisei, "Ceza ve Emniyet Tedbirleri," çev. Yılmaz Günel, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.20, S.2, (1965): 715.

¹⁸⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 949.

¹⁸⁹ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 905.

¹⁹⁰ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 651.

¹⁹¹ Yalçın ve Köprülü, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları*, 618.

ortak noktası ise güvenlik tedbirlerinin faildeki tehlikelilik haline karşı toplumu koruma amacına yönelik önleme tedbirleri olmasıdır.

Temelinde faildeki tehlikelilik haline karşı toplumu koruma amacı olan güvenlik tedbirlerinin hukuki mahiyeti konusunda doktrinde fikir birliği yoktur. Genel olarak güvenlik tedbirlerinin hukuki mahiyeti konusundaki görüşleri iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bir kısım görüşler güvenlik tedbirlerini yaptırım olarak ele alırken diğer kısım görüşler güvenlik tedbirlerini yaptırım olarak değerlendirmezler.

Güvenlik tedbirlerinin hukuki mahiyetine ilişkin tartışmaların kapsamı nedeniyle çalışmamız açısından sadece Türk hukukundaki genel görüşler incelenecektir.

Türk hukukunda güvenlik tedbirlerinin TCK'nın yaptırım düzenlemesine paralel olarak çoğunlukla yaptırım olduğu görüşü kabul edilmektedir. Keza, güvenlik tedbirleri kanunun yaptırımlar başlığı altında ikinci bölüm olarak düzenlenmiştir¹⁹². Kanun koyucunun bu düzenlemesine paralel olarak güvenlik tedbirlerinin yaptırım olduğu görüşü doktrinde hâkimdir¹⁹³. Nitekim *Dönmezer* ve *Erman*, güvenlik tedbirlerinin suçlunun tehlikelilik haline bağlı olan müeyyide olduğunu ifade etmektedirler¹⁹⁴. Yine *Özgenç*, güvenlik tedbirlerini suçludaki tehlikelilik hali göz önünde bulundurularak, koruma ve iyileştirme amacına yönelik ceza hukuku yaptırımı olarak açıklamaktadır¹⁹⁵. *Kunter*, *Yenisey* ve *Nuhoğlu* ise güvenlik tedbirlerinin bir yaptırımdan ziyade ceza olduğunu ifade etmektedirler¹⁹⁶.

Genel olarak yaptırım kabul edilen ve TCK'da yaptırım başlığı altında düzenlenen güvenlik tedbirlerinin ceza ile karşılaştırıldığında cezalarla birtakım

¹⁹² “Kanun'da “Yaptırım” terimine yer verilmek suretiyle, konusu suç teşkil eden eylemler için yalnızca “Ceza” değil, cezalarla birlikte veya ayrıca ceza niteliği taşımayan başkaca sonuçların yani “Güvenlik tedbirleri”nin de uygulanabileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre güvenlik tedbirleri; kusurlu olmadıklarından ceza verilmeyenler açısından uygulanabilen bir yaptırım olmanın yanı sıra, ceza sorumluluğu bulunan kişiler bakımından cezaya ek olarak tehlikelilik hâliyle bağlantılı ve orantılı olarak uygulanabilen, ceza sistemini tamamlamaya yönelik bir nitelik arz etmektedir.” Yargıtay CGK, 2021/7-287 E., 2022/808 K. UYAP, E.T. 21.03.2023

¹⁹³ Karşı görüş için bkz. Zeki Hafızoğulları, *Ceza Normu. Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni* (Ankara, Seçkin Kitabevi, 1987), 243 vd. M.Emin Artuk, “Güvenlik Tedbirleri,” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, S.1, (2008): 474. Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü,” 148.

¹⁹⁴ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 3: 30.

¹⁹⁵ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 949.

¹⁹⁶ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul, Beta Yayınevi, 2010), 1570.

benzer ve farklı özellikleri bulunmaktadır. Güvenlik tedbirlerinin cezalarla benzer ve farklı özelliklerini genel hatlarıyla açıklamak gerekirse, her şeyden önce güvenlik tedbirleri, işlenen suç nedeniyle kefaret amacıyla uygulanmazlar. Güvenlik tedbirleri faili iyileştirme yoluyla toplumsal savunmayı amaçlayan önleyici bir tepkidir. Bu nedenle cezaların temelindeki korkutuculuk niteliğinin yerine güvenlik tedbirlerinin uygulanmasında şefkat duygusunun olduğu söylenebilir. Cezalar fiilin ağırlığı ile orantılı olarak uygulanırken güvenlik tedbirleri cezalardan farklı olarak faildeki tehlikelilikle orantılıdır. Cezalar gibi hükmedilmesi için kanunda düzenlenmeleri gerekir ve bu yüzden kanunilik ilkesi güvenlik tedbirleri için de vazgeçilmezdir. Yine her ikisine de hâkim kararıyla hükmedilmektedir¹⁹⁷. Cezalarla güvenlik tedbirlerinin bu farkları ve güvenlik tedbirlerinin amacı göz önünde bulundurulduğunda güvenlik tedbirini bir ceza olarak nitelendirmek mümkün değildir.

2.1.3 Güvenlik tedbirlerinin uygulanma şartları

Güvenlik tedbirlerinin hukuki olarak uygulanabilmesi için bazı şartların varlığı gerekmektedir. Bu şartlar, genel olarak beş başlık halinde açıklamaktadır. Bu şartları; tehlikeli halin bulunması, işlenmiş bir suçun varlığı, kanunda öngörülmesi, orantılı olması ve muhakeme sonucunda mahkeme tarafından hükmedilmesi olarak sıralamak mümkündür¹⁹⁸.

2.1.3.1 Tehlikeli halin bulunması

Tehlikeli halin varlığı güvenlik tedbirlerinin temel koşuludur. Tehlikeli hal fikri ilk kez 1878 yılında *Garofalo*, tarafından yazılan bir makalede ele alınmıştır¹⁹⁹. Ancak tehlikelilik fikri pozitivist düşüncenin etkisiyle gelişme göstermiştir. Güvenlik tedbirlerinin temelinde yer alan tehlikelilik halinin bu noktada açıklanması gerekmektedir. Tehlikelilik hali *Ferri*, tarafından iki farklı şekilde incelenmiştir. İlk olarak henüz suç işlememiş ancak kötü yaşam tarzı nedeniyle suç işleyeceği ihtimali söz konusu olan kişilerin toplum açısından oluşturdukları tehlikelilik halidir. Bu tür tehlikeli hal *Ferri*'ye göre sosyal tehlikelilik halidir. Bir diğer tehlikelilik hali ise işlediği suç nedeniyle mükerrer olma ihtimali olan kişinin toplum açısından tehlikelilik

¹⁹⁷ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 3: 34.

¹⁹⁸ Artuk ve Yılmaz, "Teorik Açıdan Güvenlik Tedbirleri," 25; Gödekli, "Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü," 180-198; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 949-952.

¹⁹⁹ Sulhi Dönmezer, "Tehlikeli Hal Meselesi," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.10, S.1-2, (2011): 180.

halidir. Bu tehlikelilik ise yine *Ferri*'ye göre cürmi tehlikelilik olarak nitelendirilmiştir²⁰⁰. Güvenlik tedbirleri her ne kadar suç karşılığı kefaret amacı taşımasa da hukuki değerleri azaltma, onlardan mahrum bırakma ve hukuki menfaatleri kısıtlama nitelikleri vardır. Bu niteliklerinden dolayı hukuki anlamda zarar ve kötülük biçiminde gerçekleşirler. Bu nedenle, bu tedbirler azap verici tedbirlerdir²⁰¹. Güvenlik tedbirlerinin azap verici tedbir olmasından dolayı uygulandıklarında kişi hak ve hürriyetlerine müdahale oluşturmaktadır. Bu nedenle kişi hak ve hürriyetlerine müdahale oluşturacak güvenlik tedbirlerinin temelinde sosyal tehlikeliliğin bulunması kabul edilmemiştir. Güvenlik tedbirlerinin temelindeki tehlikelilik bu nedenle cürmi tehlikeliliktir²⁰².

Güvenlik tedbirlerinin temelindeki cürmi tehlikelilik(suçtan sonraki) halinde, suçun işlenmiş olması nedeniyle mağdura ve topluma karşı zarar meydana geldiğinden tehlike gerçek ve fiilîdir. Ancak aynı zamanda failin şahsından dolayı suçta tekerrür tehlikesinden dolayı geleceğe ait mümkün ve muhtemel tehlikedir. Bu durumda işlenen suç gelecek tehlikenin varlığına delil niteliğindedir²⁰³. Bu durumlar dikkate alınarak güvenlik tedbirlerinin uygulanma şartı olan tehlikelilik hali doktrinde “*İleride fail tarafından özellikle bir suçun işlenmesiyle somutlaştırılma ihtimali bulunan beşeri davranışın gerçekleştirilme riskidir*” şeklinde tanımlanmaktadır²⁰⁴. İşte güvenlik tedbirlerinin temel amacı, bu tehlikelilik haline karşı toplumsal savunmayı sağlamaktır.

2.1.3.2 İşlenmiş bir suçun varlığı

Güvenlik tedbirinin uygulanması bir suçun işlenmesine bağlıdır. İşlenen suç açısından failin kusurlu olması gerekmez²⁰⁵. Kusursuzluk halinde dahi eylem suç vasfında olmaya devam etmektedir. Ancak işlenen suç açısından hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı söz konusu olmamalıdır. Zira hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı işlenen eylemi hukuka aykırı olmaktan çıkaracağı için Türk Ceza Kanunu'nun benimsemiş olduğu suç teorisine göre eylem suç vasfı taşımayacaktır. Yine işlenen

²⁰⁰ Enrico Ferri, La fonction juridique de l'état de danger chez le criminel, Rev. Int. Dr. Pen. 1927, Akt. Dönmezer, “Tehlikeli Hal Meselesi,” 181.

²⁰¹ Hafızoğulları, *Ceza Normu. Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 242.

²⁰² Artuk ve Yılmaz, “Teorik Açıdan Güvenlik Tedbirleri,” 25-27.

²⁰³ Hafızoğulları, *Ceza Normu. Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 244.

²⁰⁴ Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü,” 180.

²⁰⁵ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 905.

suçun tamamlanmamış olması güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir. Teşebbüs aşamasında kalsa dahi icra hareketlerine başlanmış olması faildeki tehlikelilik halinin varlığının tespitinde yeterlidir²⁰⁶. Ancak TCK'nın 54/1. maddesi bu kurala bir istisna getirmiştir. Bu halde suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda henüz icra hareketine başlanılmamış olsa da müsadere kararı verilecektir²⁰⁷. Aslında kanun koyucu burada henüz eyleme geçilmese de eşyanın niteliğinden dolayı tehlikeliliğin ortaya çıktığını öngörmektedir. Eşya müsaderesinin, münhasıran hazırlık aşamasına özgülenen bu türünün suça bağlı olmaması nedeniyle, güvenlik tedbiri olarak nitelendirilemeyeceği doktrinde ifade edilmektedir²⁰⁸. Güvenlik tedbirlerinin uygulanma şartı olarak işlenmiş bir suçun var olması, tedbirlerin suçun karşılığı olarak uygulandığı anlamına gelmemektedir. Güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için gerçekleşmesi gereken suç, aslında faildeki tehlikelilik halinin varlığına işaret etmektedir²⁰⁹. Yani suçlunun tehlikelilik hali suç ile meydana çıkmaktadır.

2.1.3.3 Kanunilik

Suç ve cezalara hâkim olan kanunilik ilkesi güvenlik tedbirleri bakımından da vazgeçilmezdir. Zira hukuk devleti ilkesinin hâkim olduğu hukuk sistemlerinde hukuki güvenlik kanunilik ilkesiyle sağlanmaktadır. Güvenlik tedbirlerinde kanunilik ilkesi nedeniyle, kanunen belli hal ve durumlar mevcut olmadıkça tedbirlere hükmedilemeyeceği gibi, kanunda yazılı olmayan güvenlik tedbirlerine de hükmedilemez²¹⁰. Hukuk devletinin bir sonucu olan kanunilik ilkesi Türk ceza hukuku açısından AY'nın 38. maddesinde “*Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.*” hükmüyle benimsenmiştir.

2.1.3.4 Orantılılık

Hukuk devleti ilkesinin ve insancıl ceza hukuku sisteminin bir sonucu olarak ceza ve güvenlik tedbirlerinde orantılılık ilkesi düzenlenmiştir. Güvenlik tedbirleri faildeki tehlikelilik hali ile orantılı olmalıdır. Keza güvenlik tedbirinin amacı tehlike

²⁰⁶ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 908.

²⁰⁷ Artuk ve Yılmaz, "Teorik Açından Güvenlik Tedbirleri," 28.

²⁰⁸ Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü,” 194.

²⁰⁹ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 3: 30.

²¹⁰ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 908.

karşısında toplumsal savunmadır. Toplumsal savunmayı sağlayacak, tehlikeyle orantılı ve insan onuruna aykırı olmayacak tedbirler uygulanmalıdır. Ceza hukukumuz açısından orantılık ilkesi TCK'nın 3/1. maddesinde “*Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmektedir. TCK'nın orantılılık ilkesini düzenleyen 3. maddesi fiilin ağırlığı ile orantılı güvenlik tedbirine hükmedilmesi gerektiği şeklinde anlaşılabileceği için haklı olarak eleştirilmektedir²¹¹. Çünkü güvenlik tedbirleri failin tehlikeliliğini esas aldığından failin tehlikeliliğiyle orantılı olmalıdır.

2.1.3.5 Muhakeme sonucunda mahkeme tarafından hükmedilme

Güvenlik tedbirleri kişi hak ve hürriyetlerine müdahale oluşturmaktadır. Bu nedenle güvenlik tedbirlerine muhakeme sonunda hâkim tarafından hükmedilmelidir²¹². Yine güvenlik tedbirlerinin uygulanması için faildeki tehlikelilik halinin göstergesi olan bir suçun varlığı gerekir. Gerçekleşen eylemin suç olup olmadığı ve bu suretle faildeki tehlikelilik halinin tespiti muhakeme etmek hukuk devletlerinde bağımsız mahkemeler aracılığıyla yerine getirilmektedir. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, gerçekleşen eylemin suç olup olmadığının tespitiyle kişi hak ve hürriyetlerine müdahalede hukukilik gereği güvenlik tedbirlerinin muhakeme sonunda mahkeme tarafından hükmedilmesi uygulanma şartıdır. Ancak hak yoksunluğu işlenen suçun hukuki sonucu olarak uygulandığı için hâkim veya mahkeme kararıyla hükmedilmezler. Bu nedenle muhakeme şartı Kanunda düzenlenen her güvenlik tedbiri açısından geçerli değildir²¹³.

2.1.4 Türk ceza kanununda düzenlenen güvenlik tedbirleri

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Birinci Kitap, Üçüncü Kısım, İkinci Bölümde Güvenlik tedbirleri başlığı altında yedi farklı güvenlik tedbiri düzenlemiştir. Doktrinde Kanun'da düzenlenen güvenlik tedbirlerinin mahiyeti gereği aslında güvenlik tedbiri olmadığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma ve müsadere gibi aslında ceza mahkûmiyetinin sonuçları olan yaptırımlar güvenlik tedbiri olarak düzenlenmiştir²¹⁴. Çalışmanın konusunun çocuklara özgü güvenlik

²¹¹ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 651; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 951.

²¹² Artuk, Gökçen ve Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 909.

²¹³ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 952.

²¹⁴ Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 661.

tedbirleri olması nedeniyle TCK’da düzenlenen diğer güvenlik tedbirleri kısaca açıklanacaktır.

2.1.4.1 Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma

Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, TCK’nın 53. maddesinde güvenlik tedbiri olarak düzenlenmiştir. Hak yoksunluğu, kural olarak kasten işlenen bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin bir sonucudur. Bu anlamda hak yoksunluğu, kasten işlemiş olduğu bir suç nedeniyle mahkûm olunan hapis cezası infaz edilmeye kadar failin kanunda belirtilen belli haklarını kullanmaktan yoksun bırakılmasını ifade eder²¹⁵. Ancak TCK’nın 53/5. maddesiyle istisnai olarak suçlunun tehlikelilik halini engellemeye yönelik cezanın infazından sonra hak yoksunluğu da düzenlenmiştir. Yine hak yoksunluğunda kural olarak kasten işlenmiş bir suçun varlığı aranırken kanun koyucu TCK’nın 53/6. maddesiyle “ *Belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçtan mahkûmiyet halinde*” taksirle işlenen bir suçtan dolayı da istisnai olarak hak yoksunluğunun uygulanabileceğini düzenlemiştir.

2.1.4.2 Müsadere

Ceza hukukunda suçun icrasında kullanılan, suçun işlenmesine tahsis edilen veya suçun işlenmesinden meydana gelen eşya ile suçun işlenmesiyle elde edilen mal varlığı değerinin failin elinden alınarak devletin mülkiyetine geçirilmesi olan müsadere, TCK’nın 54 ve 55. maddelerinde eşya ve kazanç müsadere olarak iki farklı şekilde güvenlik tedbiri olarak düzenlenmiştir²¹⁶. Müsadere doktrinde genel olarak birbirine yakın şekilde tanımlanmıştır. Öztürk ve Erdem ise müsaderenin konusunu ve kanuni koşullarını kapsayıcı şekilde “*Kasten işlenmiş bir suç nedeniyle, iyi niyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla suçun işlenmesine özgülenmiş veya suçtan meydana gelmiş veya kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olmak koşuluyla suçta kullanılmak üzere hazırlanmış bir eşyanın veya suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi*

²¹⁵ Hakeri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 626.

²¹⁶ Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 666.

sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların mülkiyetinin devlete geçirilmesi işlemi” olarak tanımlamışlardır²¹⁷.

2.1.4.3 Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri

Türk ceza hukuku açısından ceza sorumluluğu ancak kusurlu davranış sonucunda karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle fail ancak kusurlu davranışı nedeniyle cezalandırılabilir. Akıl hastalığında ise fail gerçekleştirdiği eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamadığı veya davranışlarını hukukun icaplarına göre yönlendiremediği için kusur yeteneği yoktur²¹⁸. Nitekim TCK’nın 32. maddesinin “*Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez.*” şeklindeki hükmü ile akıl hastalarının ceza sorumluluğunun olmadığı düzenlenmiştir. Ancak akıl hastalarının her ne kadar ceza sorumluluğu olmasa da gerçekleştirmiş oldukları fiil haksızlık içermekte ve akıl hastalarının topluma yönelik tehlikelilik hali bulunmaktadır. İşte bu durumda akıl hastası olan faile yönelik, tehlikelilik halini ortadan kaldırma ve akıl hastası olan faili tedavi ederek topluma kazandırma amacıyla TCK’nın 57. maddesinin “*Fiili işlediği sırada akıl hastası olan kişi hakkında, koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedilir. Hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen akıl hastaları, yüksek güvenliqli sağlık kurumlarında koruma ve tedavi altına alınırlar.*” şeklindeki düzenlemesine göre güvenlik tedbiri uygulanmaktadır. Bu tedbirler koruma ve tedavi amacı ile uygulanmaktadır. Tedbirlerden beklenen amaç işlenen eylem nedeniyle toplum açısından ortaya çıkan tehlikelilik haline karşı failin tedavisi ile gerek faili gerekse toplumu korumaktır²¹⁹. Bu nedenle bu tedbirler, aynı zamanda failin sağlık durumuna yani toplum açısından tehlikeliliğin ortadan kalkmasına veya önemli ölçüde azalmasına göre hâkim tarafından geri alınabilen, değiştirilebilen tedbirlerdir²²⁰. Yine tam olarak akıl hastası olmayan ancak hastalığı nedeniyle işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişiye TCK’nın 57/6 maddesine göre yerleştirildiği yüksek güvenliqli sağlık kuruluşunda düzenlenen kurul raporu üzerine,

²¹⁷ Öztürk ve Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 582.

²¹⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 992.

²¹⁹ Çetintürk ve Töngür, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 431; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 992; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 684.

²²⁰ Hafızoğulları, *Ceza Normu. Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 489; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 993.

mahkûm olduğu hapis cezasının, süresi aynı kalmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, infaz hâkimi kararıyla akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri uygulanabilmesi düzenlenmiştir.

Ayrıca akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri konusunda dikkat edilecek bir diğer husus failin, algılama yeteneğini önemli ölçüde ortadan kaldıracak veya irade yeteneğini önemli ölçüde etkileyecek şekilde kronik alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı olması durumunda da TCK'nın 57/7 maddesinin “*Suç işleyen alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilerin, güvenlik tedbiri olarak, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilir.*” hükmüne göre güvenlik tedbir uygulanmasıdır. Bu düzenleme iradi olarak alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında işlenen eylemler için söz konusu değildir. Bu düzenleme psikolojik bağımlılığın veya bağımlılığın ortaya çıkardığı ruhsal ve fiziksel yoksunluğun, iradeyi ortadan kaldıracı etkisi altında işlenen fiillerde failin kusurluluğunun ortadan kalkması durumuna ilişkindir²²¹.

2.1.4.5 Suçta tekerrür ve mükerrirlere özgü güvenlik tedbirleri

Tekrarlama tekrar etme anlamına gelen tekerrür, daha önce işlenen bir suç nedeniyle mahkûm olunan cezanın kesinleşmesinden sonra kanunen öngörülen belirli süreler içinde ikinci bir suç işlenmesi durumudur²²². Tanımdan da anlaşılacağı üzere kişi hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için öncelikle önceden işlediği bir suç nedeniyle hapis veya adli para cezasına mahkûm edilmiş olması gerekmektedir. Mahkûm olunan önceki cezanın infazından itibaren kanunen belirlenen süreler içinde yeni bir suç işlenmiş olması gerekir²²³. Ancak mahkûm olunan bu cezanın infaz edilmiş olması gerekmez. İnfaz tekerrür süreleri bakımından önemlidir. Aslında haksızlık bakımından ilk defa işlenen suçla mükerreren işlenen suç arasında bir fark bulunmamaktadır. Ancak suç işlemede tekerrür hali, hukukumuzda toplum açısından tehlikeli hal olarak kabul edilmiştir²²⁴. Nitekim TCK'nın 58. madde gerekçesi “*Kişinin daha önce işlediği suç nedeniyle belli bir cezaya mahkûm edilmiş olmasına rağmen suç işlemede gösterdiği kararlılıkla toplum açısından tehlikeliliğini ifade eden*

²²¹ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 686; Hafizoğulları, *Ceza Normu. Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, 490-491; Hakeri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 644.

²²² Hukuk Sözlüğü <https://sozluk.adalet.gov.tr/> E.T. 12.05.2022.

²²³ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 711-712.

²²⁴ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 994.

tekerrür.” şeklindeki ifadesi ile bu durumu açıklamaktadır. Bu nedenle tekerrür hali cezayı artırıcı olarak değil, cezanın infazı sırasında özel bir infaz rejimi ile güvenlik tedbiri uygulanmasını gerektiren bir neden olarak düzenlenmiştir²²⁵.

Suçta tekerrür halinde ortaya çıkan bu tehlikeli hal karşında toplumu korumak amacıyla, TCK’nın 58. maddesine göre tekerrür durumunda hapis veya adli para cezasının seçimlik olarak öngörüldüğü hallerde hapis cezasına mahkûmiyetin tercih edilmesi, mahkûm olunan hapis cezasının mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilmesi ve mahkûm olunan hapis cezasının infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması öngörülmektedir. Tekerrür halinde toplum bakımından ortaya çıkan tehlikeli hal, özel tehlikeli suçlu kabul ettiği itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kişi veya örgüt mensubu suçlu açısından da kabul edilmiştir²²⁶. Bu nedenle TCK’nın 58/9. maddesi özel tehlikeli suçlular hakkında da mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasını düzenlemiştir. Ancak tekerrür nedeniyle tehlikeli halin kabulü ve tekerrür hükümlerinin uygulanması için işlenen suçların kusurluluk dereceleri aynı olmalıdır. Aksi takdirde TCK’nın 58/4. maddesinin “ *Kasıtlı suçlarla taksirli suçlar ve sırf askerî suçlarla diğer suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmaz*” ve 58/5 maddesinin “ *Fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz*” şeklindeki düzenlemeleri karşısında tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır. Yine yabancı ülke mahkemelerinde verilen hükümler de TCK’nın 58/4 maddesinin “ *Kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile parada veya kıymetli damgada sahtecilik suçları hariç olmak üzere* “ hükmü ile getirilen istisna dışında tekerrüre esas alınmayacaktır.

2.1.4.6 Sınır dışı edilme

Sınır dışı edilme, TCK’da güvenlik tedbirleri başlığı altında “*İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazına veya koşullu salıverilmesine karar verildikten ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirilir.*” şeklinde

²²⁵ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 686.

²²⁶ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 1004.

düzenlenmiştir. Bu nedenle sınır dışı tedbirinin uygulanması için mahkûm olan kişinin yabancı olması, hapis cezasına mahkûmiyetin bulunması ve denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına veya koşullu salıverilmesine karar verilmesi veyahut her halde cezanın infaz edilmiş olması gerekmektedir²²⁷. Ancak yabancı hakkında sınır dışı tedbirinin uygulanması kanuni tüm şartları taşısa dahi İçişleri Bakanlığının takdirine bırakılmıştır. Bu nedenle sınır dışı edilme tedbiri güvenlik tedbiri başlığı altında düzenlenmiş olsa da doktrinde idari bir tedbir olduğu ifade edilmektedir²²⁸. Ayrıca ceza mahkûmiyetinin bir sonucu olduğu da doktrinde ifade edilmektedir²²⁹.

2.1.4.7 Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri

Türk ceza hukukunda sorumluluk, iradesiyle davranışlarını belli bir amaca yöneltebilen bu nedenle kusurlu hareket kabiliyeti olan insana özgüdür²³⁰. Ayrıca benimsenen suç siyaseti gereği ceza sorumluluğunun şahsiliği ve kusursuz ceza olmaz ilkeleri ceza hukukumuzun sorumluluğa dair ana ilkelerini oluşturmaktadır²³¹. Ceza hukukunda benimsenen ceza sorumluluğuna dair bu ilkelere göre tüzel kişilerin ceza sorumluluğu yoktur. Nitekim TCK'nın 20/2. maddesinde tüzel kişilere ceza yaptırımının uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Ancak her ne kadar tüzel kişilerin ceza sorumluluğu olmasa da organ ve temsilcilerinin iştirakiyle tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde bir suç işlenmesi durumunda, toplum açısından tehlikeli halin ortaya çıktığını kabul eden kanun koyucu TCK'nın 20/2. ve 60. maddelerinde suç nedeniyle tüzel kişiler hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerini düzenlemiştir. TCK, tüzel kişilere özgü iki farklı güvenlik tedbiri öngörmektedir. Bunlardan ilki faaliyet izninin iptalidir. TCK'nın 60/1. maddesine göre *“Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde, iznin iptaline karar verilir”*. Buna göre kanun koyucu faaliyet izninin iptali için öncelikle özel hukuk tüzel kişinin faaliyetlerini bir kamu kurumunun izni çerçevesinde yerine getirmesini, ayrıca bu

²²⁷ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 706.

²²⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 1010.

²²⁹ Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 688; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 1011.

²³⁰ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 707.

²³¹ Çetintürk ve Töngür, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 442; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 331,722.

iznin sağladığı yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına kasıtlı bir suçun işlenmesini, son olarak tüzel kişinin organ veya temsilcilerinin suçun işlenmesine iştirak etmesini aramaktadır.

Tüzel kişiler hakkında hükmedilecek bir başka güvenlik tedbiri ise müsadere dir. TCK'nın 60/2. maddesinde “*Müsadere hükümleri, yararına işlenen suçlarda özel hukuk tüzel kişileri hakkında da uygulanır*” şeklindeki hükme göre tüzel kişinin yararına suç işlenmesi durumunda müsadere nin şartları da gerçekleşmişse tüzel kişiler hakkında müsadere tedbirinin uygulanacağı düzenlenmiştir²³².

2.1.5 Güvenlik tedbirlerinin infazı

Güvenlik tedbirleri 5237 sayılı TCK'da yaptırımlar başlığı altında düzenlenmiştir. Hükmedilen güvenlik tedbirinin infazı ise 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun kapsamında gerçekleşecektir. Güvenlik tedbirlerini kısaca incelerken görüldüğü üzere güvenlik tedbirleri yaptırım mahiyetinde olsa da her biri birbirinden farklı özellik göstermektedir. Birbirlerinden farklı olan bu tedbirlerin doğal olarak infaz ediliş şekilleri de farklı olacaktır. Örneğin, müsadere güvenlik tedbiri 23.03.2016 tarih ve 29662 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Suç Eşyası Yönetmeliği kapsamında müsadere tedbirinin mahiyetine uygun bir şekilde mülkiyetin kamuya geçirilmesi suretiyle infaz edilir²³³. Yine akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin infazı TCK'da belirtildiği üzere yüksek güvenli ve sağlıklı kurumlarında koruma ve tedavi altına alınmak suretiyle yerine getirilir. Güvenlik tedbirlerinin infazında niteliklerinden kaynaklı farklılıklar olsa dahi güvenlik tedbirlerinin infazı CGTİHK ve 29.03.2020 tarih ve 31083 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre yapılmaktadır.

Çalışmamızın konusunun çocuklara özgü güvenlik tedbirleriyle sınırlı olması nedeniyle bu kısımda her bir güvenlik tedbirinin infaz rejimini incelemek yerine güvenlik tedbirlerinin infazının amacı ve temel ilkeleri üzerinde kısaca durulacaktır.

Modern ceza hukukunda suçlulukla etkin mücadele edebilmek için kabul edilen yaptırımlardan beklenen temel amaçlara uygun bir şekilde, güvenlik

²³² Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 687; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 708.

²³³ Abdulkadir Akın, *İnfaz Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2016), 85.

tedbirlerinin infazında da CGTİHK'nın 3. maddesi ile *“Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak.”* amacı kabul edilmiştir.

Güvenlik tedbirlerinin infazında gözetilmesi gereken temel ilkeler ise CGTİHK'nın 2. maddesi ile kabul edilmektedir.

Bu halde;

“1-Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır.

2- Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.”

Kanun güvenlik tedbirlerinin infazında ayırım ve ayrıcalık yapılamayacağını ve infaz sırasında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağını temel ilke olarak kabul etmektedir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, güvenlik tedbirlerinin infazı sırasında Cumhuriyet savcılığının görev ve yetkileridir. Ceza hukukunda, ceza mahkemelerinden verilen ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı Cumhuriyet savcılığı tarafından izlenir ve denetlenir. Yani güvenlik tedbirleri Cumhuriyet savcılığının gözetiminde infaz edilirler.²³⁴ Ayrıca güvenlik tedbirlerinin yaptırım olması nedeniyle

²³⁴ CMK'nın 36/2. maddesine göre *“İnfaz edilecek kararlar, Cumhuriyet Başsavcılığına verilir.”* CGTİHK'nın 5.maddesine göre *“Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. Bu hükme göre cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.”*

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik 4/2.maddesine göre *“ Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı ceza ve güvenlik tedbirine ilişkin hükmü Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Kesinleşen mahkûmiyet kararlarının infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.”*

infazı zorla yerine getirilmektedir. Bu kapsamda zorlama yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir²³⁵.

2.2 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

2.2.1 Genel olarak

Türk ceza hukukunda ceza sorumluluğunun esası kusur sorumluluğudur. Bu yüzden kusur yeteneğinin gelişmediği kabul edilen çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Gerçekten, TCK'nın 31. maddesi yaş küçüklüğünü ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan bir neden olarak düzenlemektedir. Yukarıda yaş küçüklüğü başlığı altında ayrıntılı incelendiği üzere on iki yaşını doldurmamış çocuklar ile on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış, ancak işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmeyen çocukların, yaş küçüklüğü nedeniyle ceza sorumlulukları bulunmamaktadır. Ceza sorumluluğu bulunmayan çocukların ceza kanunlarında suç olarak düzenlenen fiilleri gerçekleştirmeleri halinde ise kanunumuz çocuklara özgü güvenlik tedbirlerini öngörmektedir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri TCK'da güvenlik tedbirleri başlığı altında 56. maddede “Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları ilgili kanunda gösterilir.” şeklinde düzenlenmektedir. Kanunda, ilgili kanun olarak belirtilen kanun ise 5395 sayılı ÇKK' nın 2. maddesinin “Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar” hükmü karşısında hiç şüphesiz Çocuk Koruma Kanunudur.

Ceza sorumluluğu olmayan çocuklara yönelik uygulanacak güvenlik tedbirlerinde temel kanun 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunudur. Ancak 5395 sayılı ÇKK'nın 42. maddesinin “Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Medenî Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümleri uygulanır.” ve “Denetim konusunda bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile

²³⁵ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 84.

Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanır.” şeklindeki hükümleri karşısında suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuklara yönelik uygulanacak tedbirler bakımından 5395 sayılı ÇKK’da düzenlenen usul ve esaslara ilişkin bir boşluk olması durumunda CMK, TMK, HMK, SHK ve DSHK’nin ilgili hükümleri uygulanacaktır.

ÇKK ise çocuklara özgü güvenlik tedbirleri başlıklı 11. maddesinde *“Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır.”* şeklindeki hükmüyle koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak uygulanacağını düzenlemektedir.

Bu bağlamda *koruyucu ve destekleyici* tedbirlerin mahiyetine kısaca değinmekte fayda vardır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, BMÇHS temel ilkeleri ışığında çocukların korunmasında ve desteklenmesinde kabul edilen sosyal politikaların en önemli aşamasıdır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler ÇKK’ya göre *“Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu”* şeklinde tanımlanan korunma ihtiyacı olan çocukların öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik tedbirlerdir. Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasındaki amaç; korunma ihtiyacı olan çocuğun ve ailesinin öncelikle ihtiyaç duydukları desteğin sağlanması, çocuğun içinde bulunduğu ortamın iyileştirilmesi, yaşına ve gelişimine uygun eğitim ve öğreniminin desteklenmesi, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesi ve çocuğun temel haklarının korunmasıdır²³⁶.

Bu halde koruyucu ve destekleyici tedbirler:

- Çocuğun korunması amacıyla uygulanan tedbirlerdir.
- Koruyucu ve destekleyici tedbirler yaptırım mahiyetinde değildir, uygulanabilmesi için herhangi bir suç işlenmesi gerekmez.
- Koruyucu destekleyici tedbirler yaptırım mahiyetinde olmadıkları için devlet zoru ile yerine getirilmezler. ÇKKTY 16/13. maddesinde düzenlenen alkol, uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlısı çocuklar hakkında bağımlılıktan kurtulmaları için verilen sağlık tedbirleri hariç rızaya dayalı tedbirlerdir.

²³⁶ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 431.

- Korunma amacıyla tüm çocuklar hakkında uygulanırlar.
- Koruyucu ve destekleyici tedbir kararları hâkim kararı niteliğindedir.
- Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına karşı itiraz kanun yoluna gidilir²³⁷.

Koruyucu ve destekleyici tedbirler; ÇKK'nın 5. maddesiyle sınırlı sayıda olmak üzere danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleridir.

Yukarıda ayrıntılı açıklandığı üzere güvenlik tedbirleri özellikle ceza sorumluluğunun olmadığı durumlarda toplumsal savunmayı amaçlayan yaptırımlardır. Korucu destekleyici tedbirler ise çocuğun yüksek yararı kapsamında çocuğu korumak amacıyla uygulanan tedbirlerdir. Yani her ikisi uygulanma amacı ve hukuki mahiyeti birbirinden farklı tedbirlerdir. Bu nedenle güvenlik tedbirleri TCK'da yaptırımlar başlığı altında düzenlenmiştir. Ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri de yaptırımlar başlığı altında bir güvenlik tedbiri yani yaptırım olarak düzenlenmiş olsa da çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine ilişkin kanuni düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, Türk ceza hukukunda çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin mahiyeti konusunda bir kavram kargaşasının olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, TCK 56. maddesiyle ÇKK'ya atıfta bulunmuş; ÇKK ise yine kendi içinde atıf yaparak koruyucu destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar bakımından güvenlik tedbiri olarak uygulanacağını düzenlemiştir. Bu durum ise ceza sorumluluğu olmayan çocuklara yönelik olarak uygulanan tedbirlerin mahiyeti konusunda tereddütlere yol açmaktadır. Bu nedenle doktrinde korunma ihtiyacı olan çocuklar ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak tedbirlere ilişkin ortak bir düzenleme yapılmış olmasının yerinde olmadığı ifade edilmektedir²³⁸.

Bu bağlamda doktrindeki bir görüşe göre; çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olarak her ne kadar koruyucu destekleyici tedbirler uygulanacak olsa da bu tedbirler suç işlenmesiyle beraber ortaya çıkan tehlikeli hal karşısında, toplumsal savunma amaçlı suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuklara yönelik güvenlik tedbiri mahiyetiyle uygulanırlar²³⁹.

Nitekim bir başka görüşe göre ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında öngörülen bu tedbirler, dayandığı felsefe itibariyle gerçek bir güvenlik

²³⁷ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 69-70.

²³⁸ Akbulut, "Ceza Mevzuatında Çocuk," 555.

²³⁹ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 63.

tedbiri niteliğine sahip olmadığından “sosyal korunma tedbiri” olarak nitelendirilmelidir²⁴⁰.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin bir yaptırım olarak ayrı bir şekilde düzenlenmesi yerine, korucu destekleyici tedbirlerin güvenlik tedbiri olarak uygulanacağını düzenleyen kanuni düzenlemeler karşısında, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin amacı konusunda da bir belirlilik yoktur. Doktrinde yaptırım mahiyetinden yola çıkan görüşe göre çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin asıl amacı toplumu korumaktır²⁴¹. Diğer bir görüşe göre ise bu tedbirler çocuğun yüksek yararı dikkate alınarak çocuğun gelişiminin sağlanması, eğitilmesi, çevresi ve ailesiyle uyumlu olarak yetişmesi, iyileştirilmesi ve çocuk suçluluğunun önlenmesi amacıyla kabul edilmiştir²⁴². Başka bir görüşe göre ise çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin amacının çocuğun içinde bulunduğu ortamdan uzaklaştırılarak korunması ve suçla beraber ortaya çıkan tehlikeliliğin ortadan kaldırılması olduğu ifade edilmektedir²⁴³.

Çocuk suçluluğunun önlenmesinde en önemli araçlardan olan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin amacı, Pekin Kuralları 5. maddesinde belirtilen çocuk adalet sisteminin amacına dair temel ilke göz önünde bulundurulduğunda; çocuğun eğitilmesi, iyileştirilmesi ve çocuğun korunmasıdır. Çünkü çocuk suçluluğunun nedenlerine ilişkin yaptığımız açıklamalardan da anlaşıldığı üzere çocuk suçluluğunda çocukların bir mağduriyeti söz konusudur. Ayrıca çocuk suçluluğuyla mücadele suçlulukla mücadelenin en önemli aşamasıdır. Bu nedenle suçla bir şekilde ilişkisi olmuş çocuğun bu durumdan en az etkilenecek sağlıklı bir şekilde gelişimini tamamlaması için çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin çocuğun yüksek yararı ana ilkesi çerçevesinde çocuğu iyileştirmek, çocuğu korumak ve bu olumsuz süreci en az etkiyle atlatabilmek amacıyla uygulanması gerekmektedir. Böylece suçla beraber ortaya çıkan tehlikeli hal karşısında toplum da korunmuş olacaktır.

2.2.2 Çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanabilecek çocuklar

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, Türk ceza hukukunda ceza kanunlarına göre suç kabul edilen fiilleri gerçekleştiren ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında uygulanırlar. Ceza sorumluluğu bulunmayan bu nedenle haklarında

²⁴⁰ Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 3: 187.

²⁴¹ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 61.

²⁴² Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 149.

²⁴³ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 321.

çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecek çocuklar dört başlık altında incelenecek; ayrıca ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında da çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabilirliği konusundaki tartışmalara değinilecektir.

2.2.2.1 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar

Yukarıda açıklandığı üzere, TCK'nın 31/1. maddesine göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Ceza sorumluluğunun yokluğu mutlak anlamda kabul edilmiş bu yaş grubundaki çocukların ceza kanunlarına göre suç kabul edilen fiilleri gerçekleştirmeleri durumunda haklarında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanması çocuk hâkiminin takdirine bırakılmıştır. Hâkim, somut olayın özellikleri ve en önemlisi suça sürüklenen çocuğun sosyal çevresi, ailesi ve kişisel özelliklerini değerlendirerek çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirinin gerekli olup olmadığı, gerekli ise hangi tedbir türünün uygulanacağını takdir edecektir²⁴⁴. Keza çocuk suçluluğunun nedenlerinde ayrıntılı ifade edildiği üzere çocuğu suça sürükleyen çok farklı neden bulunmaktadır. Bu nedenle hâkim somut olayın özelliklerini bu bağlamda takdir ederek kanunda öngörülen en uygun tedbire hükmetmelidir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri suç karşılığında öngörülen ceza miktarına bakılmaksızın her suç bakımından uygulanma niteliğine sahiptir. Çocuk hâkimi güvenlik tedbiri kararı verirken işlenen suçun niteliğini ve karşılığında öngörülen ceza miktarını dikkate almamalıdır. Cezanın miktarının, suçun niteliğinin ve çeşidinin bir önemi yoktur²⁴⁵.

765 sayılı TCK'nın ve 2253 sayılı ÇMK'nın aksine, 5237 sayılı TCK'da ve 5395 sayılı ÇKK'da çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması bakımından cezanın miktarına ilişkin herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Bu tedbirler suç karşılığında öngörülen ceza miktarına bakılmaksızın her suç bakımından uygulanma niteliğine sahiptir. Suçun manevi unsuru, teşebbüs aşamasında kalması, iştirak halinde işlenmesi gibi hususlar da bu bakımdan önemsizdir. Dolayısıyla diğer şartları da gerçekleştiği sürece herhangi bir suç nedeniyle bu tedbire başvurulabilmesi mümkündür.

²⁴⁴ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 468.

²⁴⁵ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 88.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin, bu yaş grubu çocuklar bakımından uygulanmasının hâkimin takdirine bırakılması, uygulamada sosyal inceleme raporu dahi alınmadan tedbire karar verilmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Takdire bağlı uygulamanın, suç işlemekle içinde bulunduğu olumsuz durumu ortaya koyan çocukların, etkin bir müdahale ile karşılaşmasını engellediği ileri sürülmektedir²⁴⁶. Hâkimin bu konuda takdir yetkisi kanaatimizce yerindedir. Çünkü yukarıda ayrıntılı açıkladığımız üzere çocuk suçluluğunun birden çok sebebi bulunmaktadır. Hatta çoğu zaman bu sebepler birlikte çocuk suçluluğuna neden olabilmektedir. Her somut olayda suçluluğun sebebinin farklı olması ve her çocuğun kişisel durumunun farklı olması nedeniyle hâkimin çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulaması konusunda takdir yetkisi bulunması yerinde bir tercihtir. Eksik uygulama örnekleri bu konuda referansımız olmamalıdır.

Bu yaş grubunda bulunan bir çocuğun suç işlediği iddiası üzerine Cumhuriyet savcısı soruşturma yaparak, bir suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde etmişse çocuk hâkiminden suça sürüklenen çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasını talep edecektir. Güvenlik tedbirleri bir suç nedeniyle ortaya çıkan tehlikelilik karşısında toplumsal koruma amacıyla uygulanan yaptırımlardır. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri TCK'da yaptırımlar başlığı altında düzenlenmiş olduklarından dolayı ancak bir suçla ortaya çıkan tehlikeli hal nedeniyle uygulanabilirler. Bir fiilin suç olup olmadığı veya gerçekleşip gerçekleşmediği ancak muhakeme sonunda mahkeme kararıyla tespit edilebilir. Bu nedenle bu yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında kovuşturma yasağının bulunması nedeniyle haklarında bir yargılama yapmaksızın güvenlik tedbirlerine hükmedilebilmesi daha önce üzerinde durulduğu üzere doktrinde eleştirilmektedir.

2.2.2.2 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar

Ceza hukukunda yaş küçüklüğü incelenirken açıklandığı üzere, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı mutlak olarak kabul edilmemiştir. Bu grup çocukların *işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını*

²⁴⁶ Burçak Kaya, “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri” (yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), 104.

yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Bu yaş grubunda olup da ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacaktır. On iki yaşını doldurmamış çocuklara ilişkin düzenlemeden farklı olarak bu yaş grubunda bulunun çocuklar hakkında yargılama yapılmaktadır. Yapılan yargılama sonucunda suç işlediği sabit görülmesi halinde çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Bu dönem içerisindeki çocuklar hakkında tedbir uygulaması mahkemenin takdirine bırakılmamıştır. Ancak doğal olarak uygulanacak tedbirin ne olduğu ve nasıl uygulanacağı mahkemenin takdiridir.

Bu dönemde bulunan ve kusur yeteneği geliştiği için ceza sorumluluğu olan çocuklar hakkında indirimli ceza öngörülmüştür. Doktrinde, bu dönemde bulunan çocukların ceza sorumluluğunun yani işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmiş olduğunun tespitinin çok güç olduğu ileri sürülmektedir. Sosyal inceleme raporu, adli tıp uzmanı, psikiyatri ya da zorunluluk halinde uzman hekimden alınan görüş değerlendirilip ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı değerlendirilirken mahkemenin her zaman yanılma ihtimalinin olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle bu dönemdeki çocuklar açısından *kusursuz ceza olmaz* ilkesi gereği indirimli de olsa ceza yerine çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanması gerektiği belirtilmiştir²⁴⁷.

2.2.2.3 Sağır ve dilsiz çocuklar

İşitme yeteneği doğuştan beri olmayan veya çok küçük yaşlarda bu yeteneğini kaybeden kişinin konuşma yeteneği de gelişmemektedir. Ayrıca işitme ve konuşma yeteneği gelişmeyen kişilerin algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin de sağır ve dilsiz olmayan kişilere göre geç geliştiği kabul edilmektedir²⁴⁸. Türk ceza hukuku açısından sağır ve dilsizlik mutlak anlamda algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini ortadan kaldıran bir neden olarak kabul edilmemiştir. Türk ceza hukuku sağır ve dilsizlik halinin algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin normal gelişim sürecini geciktirdiğinden hareket etmektedir²⁴⁹. Bu nedenle TCK'nın 33, maddesi "*Bu Kanunun, fiili işlediği sırada oniki yaşını*

²⁴⁷ Çınar, *Çocuk Ceza Hukuku*, 64.

²⁴⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 480.

²⁴⁹ Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 400; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 326; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 385.

doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, onbeş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, onsekiz yaşını doldurmuş olup da yirmibir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır.” şeklindeki hükmü ile sağır ve dilsizlik halinde yaş küçüklüğüne paralel ancak ayrı bir yaş gruplandırması yapmaktadır. Madde hükmüne dikkat edilirse buradaki atfın yaş küçüklüğüne ilişkin düzenlenen tüm hükümlere yapıldığı görülür²⁵⁰. Ancak doktrinde algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği bağlamında yaş küçüklüğü ve akıl hastalarına ilişkin düzenlemeler dışında ayrıca sağır ve dilsizler için bir düzenleme yapılmaması gerektiği, bu konuda yaş küçüklüğü ve akıl hastalığının ilişkin hükümler dikkate alınarak bir sonuca ulaşılabilceği ileri sürülmektedir²⁵¹.

TCK’nın 33. maddesinin uygulanabilmesi için madde gerekçesinde de belirtildiği üzere sağır ve dilsizlik halinin doğuştan var olması ve yahut küçük yaşta kaybedilmiş olması gerekmektedir²⁵².

Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Haklarında ceza kovuşturması yapılamaz ancak çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanabilir. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında yapılan açıklamalar bu yaş grubu sağır ve dilsiz çocuklar için de geçerlidir. Yine fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış ve işlenen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan ve davranışlarını yönlendiremeyen sağır ve dilsiz çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu nedenle bu yaş grubunda olan sağır ve dilsiz çocuklar hakkında ceza verilemeyecek, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında yapılan açıklamalar bu yaş grubu sağır ve dilsiz çocuklar bakımından da geçerlidir.

²⁵⁰ Berrin Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 234.

²⁵¹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 481. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 380.

²⁵² Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler* (Ankara: Astana Yayınları, 2020), 265; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 384.

2.2.2.4 Akıl hastası çocuklar

Kusursuz ceza olmaz ilkesinin benimsendiği Türk ceza hukukunda, kusurluluğu ortadan kaldıran veya önemli ölçüde azaltan bir neden olan akıl hastalığının etkisiyle suç işleyen kişiye ceza verilemez. Modern ceza hukukunda akıl hastalığı kişide anlama ve isteme yeteneğini ortadan kaldıran veya önemli ölçüde azaltan bir neden olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle akıl hastalığının etkisiyle suç işleyen kişinin kusur yeteneği olmadığı kabul edilmiştir²⁵³. TCK'nın 32. maddesi akıl hastalarının ceza sorumluluğunun olmadığını, ancak akıl hastalarının suç işlemesi durumunda haklarında akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceğini düzenlemektedir. Akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri de TCK'nın 57. maddesinde düzenlenmektedir.

Akıl hastalığı ile yaş küçüklüğünün birlikte bulunması durumunda yani suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması durumunda ceza sorumluluğu ve uygulanacak güvenlik tedbiri nasıl belirlenecektir? ÇKK'nın 12. maddesi *“Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.”* hükmü ile suçu sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması durumuna kanuni bir düzenleme getirmektedir. Buna göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar ile on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış çocukların aynı zamanda akıl hastası olması durumunda haklarında TCK'nın 57. maddesinde düzenlenen akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri değil, TCK'nın 56. maddesi ve ÇKK'nın 11. maddesi kapsamında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır. Akıl hastalığı fiilin işlendiği anda bulunmalıdır. Fiilin işlenmesinden sonra akıl hastalığının olması durumunda çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanamayacak fakat ÇKK'nın 5. maddesi kapsamında koruyucu destekleyici tedbir uygulanacaktır²⁵⁴.

Kanuni düzenleme *“uygulanır”* ibaresiyle akıl hastası olmayan birinci grup çocuklardan farklı olarak suça sürüklenen ancak akıl hastası olan çocuklara

²⁵³ Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 396; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 479.

²⁵⁴ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 101; Kaya, *“Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri,”* 107.

uygulanacak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerini takdiri değil zorunlu olarak düzenlemektedir²⁵⁵. Yine çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, kural olarak on sekiz yaşın doldurulması ile kendiliğinden sona ererken, suça sürüklenen akıl hastası çocuklar bakımından tedbir, çocuğun toplum açısından tehlikelilik halinin ortadan kalkmasına veya önemli ölçüde azalmasına kadar devam edecektir²⁵⁶.

ÇKK'nın 12. maddesi suça sürüklenen birinci grup ve ikinci grup çocuklar için çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağını kabul etmektedir. Suça sürüklenen akıl hastası çocuğun üçüncü grup yani fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olması durumunda çocuklara özgü güvenlik tedbiri değil TCK'nın 57. maddesinde düzenlenen akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır²⁵⁷. Ancak doktrinde ÇKK'nın 12. maddesinin çocuğun üstün yararı gereği hukuken çocuk olarak nitelendirilen üçüncü dönem çocuklar için de uygulanması gerektiği, ifade edilmektedir. Bu halde suça sürüklenen ancak akıl hastası olan her çocuk hakkında sağlık tedbirine hükmedilmesi gerekir²⁵⁸.

Bu başlık altında üzerinde durulması gerekli bir diğer konu, suça sürüklenen çocukların alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı olması ihtimalidir. Ruhsal bir bozukluk olarak nitelendirilen bağımlılık TCK'nın 57. madde kapsamında düzenlenmektedir²⁵⁹. ÇKK'da ise alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı çocuklara ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle madde bağımlısı çocuklar, akıl hastası çocuklar bakımından öngörülen düzenleme kapsamında değerlendirilmelidir. Yani madde bağımlısı birinci ve ikinci grup çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin, üçüncü grup çocuklar hakkında ise TCK'nın 57/7. maddesi kapsamında akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri uygulanmalıdır²⁶⁰.

2.2.2.5 Ceza sorumluluğu bulunan çocuklar

Türk ceza hukukunda yaş küçüklüğü kusurluluğu etkileyen bir neden olarak kabul edilmiştir. Ancak belirli bir yaşın üzerindeki çocukların ise kusur yeteneklerinin

²⁵⁵ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 100.

²⁵⁶ Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 107.

²⁵⁷ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 152.

²⁵⁸ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 680; Candan Yılmaz, "Suça Sürüklenen Akıl Hastası Çocuğa Uygulanabilecek Güvenlik Tedbirleri Üzerine Bir İnceleme," *Çocuk Yazıları* içinde, haz. Türkân Yalçın (Ankara: Savaş Yayınevi, 2022), 1010.

²⁵⁹ Amerikan Psikiyatri Birliği, *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El kitabı (DSM-5)*, çev. Ertuğrul Köroğlu (Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2014), 231-237.

²⁶⁰ Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 107.

yetişkinler kadar olmasa da geliştiği kabul edilerek ceza sorumluluğunun var olduğu kabul edilmiştir. Türk ceza hukukunda fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış ancak işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayan ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmiş çocuklar ile fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş çocukların ceza sorumlulukları vardır. Ancak ceza sorumluluğu olduğu kabul edilen çocukların kusur yeteneklerinin yetişkinlere göre daha az geliştiği kabulünden hareketle ceza indirimi öngörülmüştür.

Türk ceza hukukunda ceza sorumluluğu bulunan çocuklar açısından güvenlik tedbirleri öngörülmemiştir. TCK'nın 31. maddesi ceza sorumluluğu bulunan çocukların indirimli de olsa cezalandırılmalarını öngörmektedir. TCK'nın bu düzenlemesi doktrinde eleştirilmektedir. Bu kapsamda çocuklara özgü ceza adalet sisteminin oluşturulmasını öngören uluslararası ilke ve kurallarla, ÇKK'nın amacı ve ruhuna ters düşmemek için çocuklara özgü güvenlik tedbirinin kapsamının genişletilerek ceza sorumluluğu bulunan çocuklara da uygulanmasının gerektiği ileri sürülmektedir²⁶¹. Diğer bir görüşe göre ceza sorumluluğu bulunan çocukların indirimli de olsa cezalandırılmaları “*çocuklar hakkında özgünlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması*” ilkesine aykırıdır²⁶². Bir başka görüşe göre ceza sorumluluğu bulunan çocuklara yönelik cezalandırma yoluna gidilmesi uluslararası çocuk adalet sistemi ilkelerine uygun değildir. Uluslararası kurallara uygun bir anlayışla cezalandırma düşüncesinden uzaklaşılmalı ve cezalandırma ancak ağır suçlarda en son çare olarak düşünülmelidir. Bu nedenle çocukların ceza sorumluluğunu düzenleyen TCK'nın 31. maddesi değiştirilerek hafif ve orta ağırlıktaki suçlarda hâkime bütün çocuklar için güvenlik tedbiri uygulayabilme yetkisi verilmelidir²⁶³. Genç olarak kabul edilen on iki yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında hapis cezasının ancak şiddet suçlarında, ağır ceza gerektiren suçlarda ve tekerrür halinde uygulandığı Kanada genç adalet sistemi bu hususta örnek gösterilebilir²⁶⁴.

Çocuk suçluluğunun nedenleri göz önünde bulundurularak, çocuk ve suç ilişkisinin yetişkinlerden farklılığı kabul edilmelidir. Öncelikle çocuk ve suç ilişkisi yetişkinlerden farklı olarak özgür iradenin bir tercihi olmaktan çok uzaktır. Çocuklar

²⁶¹ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 151.

²⁶² Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 372; Çınar, *Çocuk Ceza Hukuku*, 64.

²⁶³ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 553.

²⁶⁴ Yağcı Çetin, “Suça Sürüklenen Çocuklar,” 316.

çoğu zaman kendi tercihleri dışındaki nedenlerle suçla ilişki içerisinde olabilmektedirler. Ceza hukukunda suça sürüklenen çocuk kavramı bu durumun hukuktaki kabulüdür. Bu nedenle çocuklar tarafından işlenen her bir suçta aslında korunmaya muhtaç bir çocuk vardır. Bu anlayıştan yola çıkarak çocuk ceza hukukunun cezalandırmadan ziyade tedbir hukuku olması gerektiği kanaatindeyiz. Suça sürüklenen çocukları yönelik cezalandırmak yerine koruma ve iyileştirme amacıyla tedbirler tercih edilmeli bu şekilde suçlulukla ortaya çıkan tehlike karşında hem toplum, hem de çocuk korunmalıdır.

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir diğer husus, ceza sorumluluğu olup da hakkında işlediği suç nedeniyle ceza verilen çocuklara yönelik ÇKK'nın 5. maddesi kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanıp uygulanamayacağıdır. Yargıtay konuya ilişkin vermiş olduğu kararlarında ceza sorumluluğu bulunan çocuklara cezayla birlikte güvenlik tedbiri uygulanamayacağını ancak çocuğun aynı zamanda korunmaya muhtaç durumda olması durumunda soruşturma ve kovuşturma sırasında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanabileceğini kabul etmektedir²⁶⁵. Doktrinde ceza sorumluluğu bulunan çocukların aynı zamanda korunma ihtiyacı olan çocuk olarak kabul edilmesi ve bu çocuklarla ilgili olarak ÇKK'nın 5. maddesinde düzenlenen tedbirlere "koruyucu ve destekleyici tedbir" adı altında karar verilmesinin kanun koyucunun "suça sürüklenen çocuk" kavramını tercih etmesinin altında yatan düşüncesine uygun olacağı ileri sürülmektedir²⁶⁶. Kanaatimizce de koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen çocukları da kapsayacak şekilde tüm çocuklara yönelik uygulanabilmesi ÇKK'nın amacı ve ruhuna çok daha uygundur.

²⁶⁵ "Suç tarihi itibarıyla 12-15 yaş grubunda bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen 11/08/2020 tarihli ve 94488856-300-02 - 2020/1230 sayılı raporda, "işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olduğu" yazılı bulunmasına göre, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. maddesi gereğince aynı Kanun'un 5. maddesinde öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından uygulanacağı, ceza sorumluluğu olan ve mahkûmiyetine karar verilen suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5/1-e maddesindeki barınma tedbirine hükmedilemeyeceği gözetilmeden.." Yargıtay 4. CD, 2022/7946 E., 2022/15038 K. UYAP, E.T. 13.03.2023 "12-15 yaş grubunda olup, ceza sorumlulukları bulunan çocuk sanıklar hakkında "suça sürüklenen çocuk" sıfatı ile ÇKK'nın 5. maddesindeki "koruyucu ve destekleyici" güvenlik tedbirlerine hükümlenmeyecek ise de, henüz ceza sorumluluklarının bulunup bulunmadığının belirlenmediği aşamada gerek soruşturma gerekse kovuşturma sırasında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesi mümkündür. Yine 12-15 yaş grubunda olup cezai sorumluluklarının bulunduğu kabul edilen çocuk sanıklar hakkında "suça sürüklenen çocuk" sıfatı ile güvenlik tedbirine hükmedilememesi, bu çocuğun aynı zamanda korunmaya muhtaç bir çocuk olması durumunda "korunmaya ihtiyaç duyan çocuk" sıfatıyla hakkında güvenlik tedbiri kararı verilemeyeceği anlamına da gelmeyecektir." Yargıtay CGK, 2012/9-1468 E., 2013/101 K. UYAP, E.T. 13.03.2023

²⁶⁶ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 67.

Nitekim ÇKK'nın 5. maddesi suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuk ayrımı yapmaksızın tüm çocukları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

2.2.3 Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin çeşitleri

TCK'nın 56. maddesine göre çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ilgili kanunda düzenleneceği hükme bağlanmaktadır. İlgili kanun hiç şüphesiz 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunudur. ÇKK'nın 11. maddesinde ise koruyucu ve destekleyici tedbirlerin ceza sorumluluğu olmayan suça sürüklenen çocuklara yönelik çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak uygulanacağı düzenlenmektedir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olarak uygulanacak koruyucu ve destekleyici tedbirler ise ÇKK'nın 5. maddesinde danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma olmak üzere beş farklı şekilde öngörülmüştür. Ancak doktrinde çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak kabul edilen söz konusu tedbirlerin çocuk suçluluğunu önleme amacıyla yetersiz olduğu ileri sürülmektedir²⁶⁷.

ÇKK'nın 7/3. maddesine göre, hâkim veya mahkeme, bu tedbirlerden birisine veya birkaçına karar verme konusunda takdir yetkisine sahiptir. Çocuk hakkında uygulanacak tedbirin takdirinde hâkim veya mahkeme, çocuk hakkında yaptıracağı sosyal inceleme ve işlenen fiilin özelliklerini dikkate alarak çocuğun yüksek yararına en uygun tedbir veya tedbirlere hükmedecektir²⁶⁸.

Ayrıca hâkim veya mahkeme ÇKKTY'nin 8/12. maddesine göre bu takdir yetkisini kullanırken çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunması amacıyla kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi ilkesinden hareketle, çocuk hakkında öncelikle destekleyici tedbir kararı (danışmanlık, eğitim ve sağlık) uygulanmasını esas alacaktır. Ancak sosyal, ekonomik ve kültürel durum ile yörenin örf ve adetleri dikkate alınarak yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkı ve çocuğun

²⁶⁷ Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 151.

²⁶⁸“Bu noktadan hareketle suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuğa çocuklara özgü güvenlik tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağı veya hangi tedbirin uygulanacağı konusunda karar verilirken uzmanların da yardımına başvurularak çocuğun içinde bulunduğu koşullar, çocuğun kişilik yapısı ve özellikleri gözetilmek suretiyle çocuğun yüksek yararına olanın tespit edilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Zira Anayasanın 41. maddesinde ifade edilen çocuğun yüksek yararı mahkemeler, idari makamlar ve yasama organı tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde gözetilmesi gereken bir ilkedir.” Anayasa Mahkemesi Başvuru Numarası:2017/32942 KararTarihi:8/6/2021. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr> E.T. 12.02.2023

yarar ve esenliđinin tehlikeye dūřebileceđinin tespit edildiđi durumlarda ise diđer tedbirlerin yanında koruyucu tedbirleri (bakım ve barınma) öncelikle uygulayacaktır.

Suç ve cezalara hâkim olan kanunilik ilkesi çocuklara özgü güvenlik tedbirleri bakımından geçerlidir. Güvenlik tedbirlerinde bu ilke AY'nin 38. maddesinde “ *Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur*” hükmüyle benimsenmiştir. Bu nedenle ÇKK'nın 5. maddesinde saymak suretiyle belirtilen tedbirler dışında başkaca bir tedbir uygulanamaz. Ancak *Apaydın*, ÇKK'nın 5/3. maddesinde yer alan ve çocuğun tehlike altında bulunmadığının veya tehlike altında bulunmakla birlikte gerekli desteklerin sağlanması suretiyle bu tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşıldığı durumlarda çocuğun velisine, vasisine veya bakım ve gözetiminden sorumlu kimselere teslimini öngören düzenlemenin de güvenlik tedbiri kabul edileceğini ifade etmektedir²⁶⁹. *Topaloğlu* ise ÇKK'nın 5/3. maddesinde düzenlenen aileye teslimin açıkça sayılmadığı için koruyucu destekleyici tedbir olmadığını ifade etmektedir²⁷⁰.

2.2.3.1 Danışmanlık tedbiri

Danışmanlık tedbiri, ÇKK ve Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre “ *çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik rehberlik tedbirleridir.*”

Yasal düzenlemelerde belirtilen “*çocuğun bakımından sorumlu olan kimseler*” ibaresinin doğal bir sonucu olarak danışmanlık tedbiri sadece ailesiyle birlikte kalan çocuklar hakkında değil; koruyucu aile yanında, özel ya da kamu sosyal hizmet kuruluşlarında kalmakta olan çocuklar hakkında da uygulanır.

Danışmanlık tedbirlerinin amacı ise ÇKKTY'nin 12. maddesi ile Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğde; öncelikle çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlamak, çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu ve bakımından sorumlu olan kimseleri

²⁶⁹ Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 150.

²⁷⁰ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 73.

desteklemek ve uygulanması muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmek olarak belirtilmiştir.

Danışmanlık tedbiri bazı sorun alanlarında tek başına riski azaltıcı bir müdahale olarak bazılarında ise, diğer tedbirlerin uygulanmasından önce veya diğer tedbirlerle birlikte, o tedbirlere destek vermek amacıyla uygulanır. Bu haliyle danışmanlık tedbirleri diğer tedbirlere göre kapsayıcı, çoğu zaman öncül bir tedbirdir. Aslında danışmanlık tedbirinin en temel amacı çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olanlar açısından, çocuk yetiştirme konusunda gerekli ve amaca uygun bilgilerle rehberlik etmektir. Çocuklar açısından ise en temel amaç, gelişim döneminde yani yetişkinliğe erişinceye kadar karşılaşılabilecek eğitim ve gelişimleriyle ilgili her türlü sorunlarının çözümünde yol göstermek ve destek olmaktır. Çocuk suçluluğunun en önemli nedenlerinden biri olarak, eksik veya yanlış ebeveynlik uygulamaları ve çocukların yaşadığı sosyal ve psikolojik sorunlar gösterilmektedir. Bu tedbir, ebeveynlerin ve çocukların bu zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olarak, çocuk suçluluğunu önlemede etkili olabilir.

Danışmanlık tedbirinin hangi kapsamda uygulanabileceğini ÇKKTY'nin 12.maddesi hükmünü de dikkate alarak şu şekilde sıralayabiliriz²⁷¹:

- *Çocukların bedensel, zihinsel, psiko-sosyal, duygusal gelişimini desteklemek,*
- *Okul, aile ve sosyal çevresi ile uyumunu güçlendirmek ve yeteneklerine uygun bir meslek sahibi olarak hayata hazırlanmalarını sağlamak amacıyla okul başarısızlığı, okuma yazma bilmeme, okul devamsızlığı gibi eğitim sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler ve okul başarısını artırmak,*
- *Madde kullanımı, davranış bozukluğu, cinsel istismar, ergenlik sorunları, öfke kontrolü, sosyal beceri sorunu, aile içi iletişim problemleri, ailede parçalanma, ailede çocuğun değeri konusunda yeterli duyarlılığın olmaması ve ailenin göçe bağlı sorunları gibi konularda korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuğu, aileyi ve çocuğun bakımından ve eğitiminden sorumlu kişileri bir arada sistematik bir şekilde ele alan, suç ve mağduriyetin tekrarlanmasını engellemek*

²⁷¹ Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Turgut Bağrıaçık, ed., *Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları El Kitabı* (MEB Yayınları, 2016), 16. <http://orgm.meb.gov.tr/> E.T. 07.10.2022

üzere riskleri ve koruyucu önlemleri değerlendiren ve normal gelişimi destekleyen, müdahale eden, psiko-sosyal ve eğitsel destek hizmetleri uygulamak,

- *Çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere yönelik ise anne baba eğitimi, aile danışmanlığı, aile tedavisi gibi konularda danışmanlık hizmetleri sunmak. Ayrıca, davranış değişikliği için bu anne ve babalar aile eğitimi programlarına yönlendirilebilir.*

Kurumlarda görevli sosyal çalışma görevlileri ile alanında meslekî eğitim almış görevlilerce yürütülen danışmanlık tedbiri, çocuğun yetişmesi ve yetiştirilmesi sırasında karşılaşılan eğitsel ve psiko-sosyal sorunlara yönelik çözümlerle sınırlandırılmamalıdır. Aynı zamanda tedbir süreci içerisinde çocuğun ve ailenin karşılaştığı maddi sorunların çözümü için sosyal yardım ve diğer sosyal hizmet araçlarından yararlanmaya yönelik her türlü rehberlik de yapılmalıdır²⁷².

Suçluluğun nedenlerinde ayrıntılı şekilde üzerinde durulduğu üzere çocuğun gelişiminde ve topluma uyum sağlama sürecinde ailenin etkisi önemli bir etkidir. Bu bağlamda özellikle aileyi de kapsayacak şekilde uygulanan danışmanlık tedbiri yerinde bir düzenleme ile çocuk suçluluğunun önlenmesinde kabul edilmiştir.

2.2.3.2 Eğitim tedbiri

Eğitim tedbiri ÇKK'nın 5/1-b ve ÇKKTY'nin 13. maddesi hükümlerine göre *“Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; bu şekilde eğitim alması mümkün olmayan çocukların evde eğitim almalarına, özel eğitim almaları gereken çocukların eğitsel ihtiyaçları doğrultusunda ilgili eğitim kurumuna devamına, kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline; uzman personel, araç gereç sağlanmasına yönelik tedbirler ile çocuğun iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamu ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik tedbirlerdir.”* Çocuk suçluluğunun nedenlerinde de bahsettiğimiz üzere eğitim eksikliği ve işsizlik, çocukların suça yönelmelerinde önemli etkenlerdendir. Bu tedbir, çocukların eğitim ve istihdam olanaklarına erişimini sağlayarak, suça yönelme riskini azaltabilir. Genel anlamda çocuk koruma amacına, özel olarak ise çocuk suçluluğu ile

²⁷² Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 432.

mücadele edebilmek için kanun koyucu yerinde bir düzenleme ile eğitim tedbirini öngörmüştür.

Eğitim tedbiri ile hiç eğitim almamış, zorunlu eğitimini yarıda bırakmış veya zorunlu eğitim yaşını tamamlamış olan çocukların eğitimlerini sürdürebilmeleri, kapasitelerini geliştirebilmeleri veya iş ve meslek edinebilmeleri amaçlanmaktadır. Eğitim tedbiri öncelikle zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitimlerinin tamamlanmasını hedeflemekte iken zorunlu eğitim çağına olmayan çocuklara ise bir iş ve meslek kazandırmayı da öngörmektedir²⁷³.

Bu amaç doğrultusunda eğitim tedbiri;

- *çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamını,*
- *eğitim kurumunda eğitim alması mümkün olmayan çocukların evde eğitim almalarını,*
- *özel eğitim almaları gereken çocukların eğitsel ihtiyaçları doğrultusunda ilgili eğitim kurumuna devamını,*
- *çocuklara, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline; uzman personel ve araç gereç sağlanmasını,*
- *çocuğun iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesini,*
- *meslek sahibi bir ustanın yanına yerleştirilmesini,*
- *kamu ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesini kapsamaktadır.*

Belirtilen amaç ve kapsam doğrultusunda eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ilgili birimlerince yerine getirilecektir.

ÇKKTY'nin 13/2-3 maddesi hükmüne göre mahkeme ve çocuk hâkimliği eğitim tedbirine karar vermeden önce çocuğun eğitim alacağı kişi, kamu veya özel kurumlardan bu konuda bilgi isteyebileceği gibi; halk eğitimi ve meslek eğitim merkezleri ile Türkiye İş Kurumu İl Müdürlükleri de çeşitli kurs ve programlar açacak olup, bunlar hakkında süre, konu, hedef kitle gibi hususları içeren listeleri oluşturarak düzenli olarak mahkemelere, çocuk hâkimliklerine ve il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına bilgi vereceklerdir.

²⁷³ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 432.

2.2.3.3 Bakım tedbiri

Çocuğun aile sıcaklığında yetişmesi en doğal ve öncelikli hakkıdır. Nitekim BMÇHS 9. maddesi “ *Taraf devletler, çocuğun ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alır.* ” hükmüyle çocuğun aile ortamında yetişmesini evrensel bir ilke olarak kabul etmiştir. Çocuğun aile ortamında yetişmesi çocuk açısından bir hak ana-baba açısından ise kaçınamayacakları bir yükümlülüktür. Çocuk suçluluğunun nedenleri üzerinde dururken açıkladığımız üzere sağlıklı bir aile ortamı çocuğu suçluluğa karşı korumakla birlikte çocuğun sağlıklı gelişiminin en önemli parçasıdır. Ancak dış tehlikelere karşı sığınılacak en güvenli liman olan aile bazen çocuk açısından tehlikenin kaynağı olabilmektedir. Çocuğun yeterli beslenememesi, çocuğun eğitiminde aksamaların olması ve çalışmasının kötüye kullanılması şeklinde ortaya çıkan tehlike; fuhşa, dilencilığe ve hırsızlığa teşvik şeklinde de ağır bir şekilde ortaya çıkabilmektedir. Çocuklar aile ortamında bedensel veya ruhsal ihmal ve istismara dahi maruz kalabilmekte hatta suç işlenmesinde ailelerce çocukların kullanılabilmesi de zaman zaman gerçekleşmektedir²⁷⁴. Bu nedenle daha öncede ifade edildiği üzere istikrarsız aile ortamları ve ihmal, çocukların suça yönelmelerinin bir nedenidir. Bu anlamda bakım tedbiri, çocukların güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümelerine yardımcı olarak, suça yönelme riskini azaltabilir.

Çocuğun kendi aile ortamında tehlikede olması durumunda yüksek yararı gereği bakım tedbiri uygulanacaktır. Bu kapsamda bakım tedbiri ÇKK’nın 5. maddesi ve ÇKKTY’nin 14. maddesine göre “*çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri tarafından çocuğun resmî veya özel bakım yurduna yerleştirilmesi ya da koruyucu aile hizmetlerinden veya Kurumun bu kapsamda yürüttüğü hizmet modellerinden yararlandırılmasına yönelik tedbirdir.*” Bakım tedbiri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri tarafından yerine getirilir.

ÇKKTY’nin bakım tedbiri kapsamında iki önemli hususu öngörmektedir. Birincisi ihmal veya istismara uğrayan, psiko-sosyal sorunları nedeniyle uyum sorunu yaşayan ve olumsuz yaşam deneyimlerini devam ettirmeleri nedeniyle rehabilitasyona ihtiyacı olduğu tespit edilen çocuklara bakım tedbiri uygulanırken rehabilitasyonu

²⁷⁴ Emine Akyüz, “Medeni Kanuna Göre Çocuğun Ana-Babasına Karşı Korunması,” *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C.2, S.2, (1991), Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 163.

sağlanıncaya kadar korunma ihtiyacı olan diğer çocuklarla aynı ortamda bakılmamalarının gerekliliğidir. İkincisi ise tedavisi gereken ağır bir ruhsal hastalığa veya madde bağımlılığı sebebiyle fiziksel rahatsızlığa sahip olan çocukların öncelikle özel veya resmî sağlık kuruluşlarında rehabilite edilmesi ve yatarak tedavi süreci tamamlandıktan sonra da çocuk hakkında bakım tedbirinin uygulanmasıdır.

Bu iki durumda olan çocuklar açısından öngörülen farklı yöntemler, bu durumda olan çocukların bakım tedbirinden tam anlamıyla faydalanabilmelerini sağladığı gibi kurumda bulunan diğer çocukların da yüksek yararını korumaktadır.

2.2.3.4 Sağlık tedbiri

Sağlık tedbiri ÇKK'nın 5. maddesi ve ÇKKTY'nin 16/1. maddesine göre *“çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonu ile madde bağımlısı olanların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirdir.”*

Sağlık tedbiri ile suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi ayrıca madde bağımlısı olanların bağımlılıktan kurtulma tedavisi amaçlanmaktadır. Çocuğun fiziksel özellikle de ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi, suçluluğa iten nedenleri ortadan kaldıracaktır.

ÇKKTY'nin 16/2. maddesiyle akıl hastası çocuklar hakkında öncelikle sağlık tedbirine karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Doktrinde özellikle madde bağımlılığının bulunduğu, akıl ve ruh sağlığı itibariyle anormal olarak nitelendirilebilecek davranışların gözlemlendiği, sağır ve dilsizliğin söz konusu olduğu veya organ eksikliğinin ya da bozukluğunun bulunduğu hallerde, çocuğun bu tedaviden faydalanabilecek durumda olması şartıyla, çocuk hakkında sağlık tedbirine başvurulması gerektiği yasal düzenlemeye uygun bir şekilde ifade edilmektedir²⁷⁵.

ÇKKTY'nin 16/4. maddesine göre akıl hastalığı veya madde bağımlılığı nedeniyle sağlık tedbirine karar verilebilmesi için resmî sağlık kurulu raporu alınmalıdır. Çünkü toplum açısından tehlikeli olan suça sürüklenen çocuk hakkında sağlık tedbiri yüksek güvenli sağlık kurumlarında korunma ve tedavi altına alınmak suretiyle yerine getirilir. Ancak, çocuğun akıl hastalığı veya madde bağımlılığının

²⁷⁵ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 163.

açıkça belli olduğu hallerde söz konusu rapor alınmadan da sağlık tedbirine karar verilebilecektir.

ÇKKTY'nin 16/13. maddesine göre alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı olan çocuklara yönelik bağımlılığın tedavisi amacıyla sağlık tedbiri uygulanırken, tedavinin yanı sıra ilgili kurum uzmanı tarafından, çocuğa uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgi verilir, sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunulur ve yol gösterilir.

2.2.3.5 Barınma tedbiri

Barınma tedbiri ÇKK'nın 5. maddesi ile CKKTY'nin 15/1. maddesine göre *“Barınma tedbiri, yaşamını devam ettirmek için yeterli ve sağlıklı bir barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlar ile bunların çocuklarına uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirlerdir.”*

ÇKK'nın 5/2. maddesi ve CKKTY'nin 15/2. maddesi uyarınca barınma tedbiri uygulanan kimsenin talebi halinde kimlik ve adres bilgileri gizli tutulmalıdır. Yine yönetmeliğe göre hakkında barınma tedbirine hükmedilen kişilerin kollukça kuruma teslim edileceği hallerde sağlık kontrolü yapılmalıdır. Bulaşıcı hastalıkları bulunanlar kurumlara yerleştirilmeyerek sağlık bakanlığınca tedavi edilmelidir.

Bu tedbiri alanların sağlık kontrolü ve tedavilerine yönelik tüm giderler Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanacak, barınma tedbiri ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri, Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilecektir.

Doktrinde barınma tedbirinin *“barınma yeri olmayan çocuklu kimseler ile hayatı tehlikede olan hamile kadınlara”* yönelik olduğu ifade edilerek bu tedbirin suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanma niteliğine sahip olmadığı ileri sürülmektedir²⁷⁶.

²⁷⁶ Murat Aydın, “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Kurulmalıdır!,” 3. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali Çocuk(ça) Adalet? Tebliğler içinde, ed. Adem Sözüer (İstanbul: Adalet Yayınevi, 2015), 66.

BÖLÜM 3: MUHAKEME VE İNFAZ

3.1 Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar Hakkında Muhakeme

Güvenlik tedbirlerinin temel amacı, suçla ortaya çıkan tehlikeli hal karşısında toplumu korumaktır. Yukarıda incelendiği üzere tehlikeli hal suçun işlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle güvenlik tedbirleri ancak bir suç işlenmesi sonucu ortaya çıkan tehlikeli hali ortadan kaldırmak için uygulanabilecektir. Bu anlamda bir güvenlik tedbiri olan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri de çocuğun ceza kanunlarına göre suç olarak tanımlanan fiili gerçekleştirmesi karşılığında uygulanabilecektir.

İddia edilen fiilin tüm unsurlarıyla gerçekleşip gerçekleşmediği, gerçekleşen fiilin fail tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ancak bir muhakeme sonunda belirlenebilir. Bu bakımdan ceza sorumluluğu olmayan çocukların gerçekleştirmiş oldukları ve kanunen suç kabul edilen fiillerin karşılığında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için muhakeme edilmesi gerekmektedir. Muhakeme, hukuki bir uyuşmazlığı çözmek üzere yargılama organlarının yaptıkları faaliyet dolayısıyla meydana gelen hukuki ilişkilerin, sükeleri tarafından yapılan işlemler bütünüdür²⁷⁷.

Ceza hukuku yaptırımı olan güvenlik tedbirleri muhakeme sonunda uygulanabilirler. Ancak kusur yeteneğinin yokluğu nedeniyle ceza sorumluluğu olmayan çocukların, gerçekleştirmiş oldukları fiillerin suç olmadığı kabulünden²⁷⁸ hareketle haklarında yapılan muhakemenin ceza muhakemesi²⁷⁹ olmadığı çünkü kusur yeteneği olmayan çocukların gerçekleştirmiş oldukları fiillerin kusursuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereği suç olarak kabul edilemeyeceği, dolayısıyla ceza yaptırımı uygulanmayan çocuklar hakkında yapılan muhakemenin güvenlik tedbiri muhakemesi olduğu ifade edilmiştir²⁸⁰. Yine ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında ceza

²⁷⁷ Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 37.

²⁷⁸ Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 846.

²⁷⁹ “Ceza muhakemesi, işlenen suç ile beraber bozulan kamu düzenine karşı maddi gerçeği bulmak ve adaleti sağlamak amacıyla bir suçun işlenip işlenmediğini, işlenmişse failin veya faillerinin kim olduğunu, faillerin cezai sorumluluklarının bulunup bulunmadığını, sorumluluğun bulunması durumunda failler hakkında verilecek yaptırım türü ve miktarının belirlenmesi için yapılan bir dizi hukuki faaliyettir. Bir başka ifade ile toplum düzenini bozan bir fiil olan suç işlendikten, faili bulup hakkaniyete uygun yargıladıktan sonra hak ettiği cezaya hükmedilebilmesi için yapılan kolektif faaliyet ceza muhakemesidir.” Cumhuriyet Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 27; Bahri Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku* 29; Erdener Yurtcan, *Ceza yargılaması Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), 62; Feridun Yenisey ve Ayşe Aykut Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 81; Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2019), 3.

²⁸⁰ Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 856; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 643.

soruşturması ve kovuşturmasının yapılamayacağı, özellikle ceza sorumluluğunun olmadığına kanunen mutlak suretle kabul edildiği fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında sadece güvenlik tedbiri soruşturması yapılabileceği ifade edilmektedir²⁸¹.

Kusur yeteneğinin yokluğu nedeniyle ceza sorumluluğunun olmadığı açıktır. Ancak bu halde dahi fiil haksızlık olarak devam etmektedir. Yani başka bir ifade ile ceza sorumluluğu olmayan çocukların kanuni tipe uygun, hukuka aykırı fiilleri suçtur. Benimsenen suç siyaseti gereği kusur yetenekleri gelişmediğinden ceza sorumluluğunun olmadığı kabul edilmiştir. Nitekim TCK'nın 31. maddesi bu çocukların cezalandıramayacağını ancak haklarında güvenlik tedbirine hükmedilebileceğini kabul etmiştir. Bu nedenle kanaatimizce suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında yapılan kendine özgü bu muhakeme güvenlik tedbiri muhakemesi olarak ifade edilebilir. Hiç şüphesiz bu muhakeme suça sürüklenen çocuğun üzerine atılı fiili gerçekleştirip gerçekleştirmediği, ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı ve çocuğun kişisel özellikleri dikkate alınarak uygulanacak tedbirin belirlenmesi hususlarına ilişkin olacaktır.

Suçta sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuk hakkında yapılacak muhakemenin çocuğun yüksek yararını korumak amacıyla kendine özgü usul ve esasları bulunmalıdır. Çünkü fiili değil faili dikkate alan çocuk adalet sistemi²⁸² cezaya odaklanmaktan ziyade çocuğu içinde bulunduğu çevreyle birlikte ele alarak ortaya çıkan sorunu gidererek, çocuğun geleceğini onarmak amacıyla yetişkinler için öngörülmüş adli sistemden ayrılmaktadır²⁸³. Çocuk ceza muhakemesinin amacı ise ceza muhakemesinin temel amaçlarını gerçekleştirmek ve çocuğu suça yönlendiren sebeplerin tespitini, çocuğun toplumla bütünleşmesini ve kamu davasının mecburiliği ilkesi karşısında maslahata uygunluk ilkesini ön plana çıkarmak suretiyle suça yönelen çocuğun yargılama safhasından olabildiğince uzak tutulmasını sağlamaktır²⁸⁴. Yine Pekin Kuralları'nın 5. maddesine göre çocuk adalet sisteminin amacı, çocuğun iyileştirilmesi ve çocuğu kişisel özellikleriyle beraber değerlendirerek suçun ağırlığıyla ilişkili cezai hükümlerin uygulanmasıdır. Başka bir ifadeyle çocuk

²⁸¹ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 118.

²⁸² Oktay Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku* (Ankara: Bilge Yayınevi, 2012), 113.

²⁸³ Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 113.

²⁸⁴ Yusuf Solmaz Balo, *Çocuk Ceza Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2015), 284.

suçluluğunun nedenleri ve ceza hukuku anlayışındaki kuramsal gelişim birlikte değerlendirildiğinde çocuklara özgü muhakeme sisteminin amacı “yeniden eğitim”²⁸⁵ kavramında anlamını bulduğu üzere, suçla ilişki içerisine girmiş çocuğu topluma yeniden kazandırmaktır.

Bu bağlamda çocuklara özgü yapılacak muhakeme yetişkin ceza muhakemesinden ayrılmaktadır. Nitekim BMÇHS 40/3. “*Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek....*” şeklindeki düzenlemesiyle çocuk adalet sisteminin önemli bir parçası olan çocuklara özgü muhakeme ve infaz kurallarının oluşturulmasını kabul etmiştir. Türkiye’de ise çocuk adalet sisteminin bir gereği olarak çocuklara özgü ayrı muhakeme kuralları belirlemek amacıyla 5395 sayılı ÇKK kabul edilmiştir.

ÇKK ile birlikte çocukların suç işlediği iddiası üzerine maddi gerçeğe ulaşılması ve çocuğun yüksek yararına en uygun tedbirlerin uygulanmasına yönelik ayrı muhakeme usulleri, ayrı muhakeme işlemleri, ayrı muhakeme sūjeleri belirlenmiştir.

Ceza sorumluluğu olmayan çocukların suç işledikleri iddiası üzerine her ne kadar cezalandırılmayacak olsalar da görevli ve yetkili makamlarca muhakeme edilmesi gerekir. Bu nedenle çocuk ceza adalet sisteminin temel ilkeleri ceza sorumluluğu olmayan çocuklar için de geçerlidir. Bu ilkeler özellikle BMÇHS²⁸⁶ başta

²⁸⁵ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 243.

²⁸⁶ BMÇHS’nin 40/2. maddesine göre “*Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:*

Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana–babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana–babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

olmak üzere çocuk haklarına ilişkin diğer uluslararası belgelerde benimsenen anlayış ışığında ÇKK'nın temel ilkeler başlıklı 4. maddesinde belirlenmiştir.

ÇKK'nın 4. maddesine göre bu ilkeler; *Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması, çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi, çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması, çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması, çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları, İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi, soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi, kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi, çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması, tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması, çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları, çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınmasıdır.*

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri muhakemesine ilişkin usul ve esaslar özel olarak ÇKK'da düzenlenmekle birlikte ÇKK'nın 42. maddesine göre bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde CMK'da yer alan hükümlerin uygulanacağı kabul edilmiştir. Ancak ÇKK'nın "soruşturma ve kovuşturma" başlıklı ikinci kısmında yer alan hükümlerin içerik bakımından oldukça sınırlı ve suça sürüklenen çocuklara özgü muhakeme kurallarının oluşturulması bakımından yetersiz olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca çocuk muhakemesine ilişkin ÇKKUY ve Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde hükümler bulunmaktadır. Bu nedenle çocuk adalet sistemine ilişkin tüm hükümlerin bir bütün halinde yetişkin ceza muhakemesinden ayrılarak

Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak." çocuk adalet sisteminin ilkeleridir.

ÇKK’da daha ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi doktrinde ifade edilmektedir²⁸⁷.

Akyüz, Türk hukukunda çocuklara özgü bir çocuk adalet sisteminin kurulmadığını dile getirmektedir. Akyüz’e göre; çocukların ceza hukuku sorumluluğuna ilişkin temel kurallar ile muhakeme ve infaz hukukundaki durumları TCK, CMK, CGTİHK ve ÇKK gibi birden fazla kanunda yetişkinler hakkındaki kavramlar ve kurumlarla oluşturulmuştur²⁸⁸. Yine çocukların yetişkin adalet sisteminin içerisinde, çocuk oldukları unutulmuş suçlu sıfatıyla yıprandıkları ifade edilmektedir²⁸⁹. Nitekim Avrupa Komisyonu’nun 9 Kasım 2005 tarihli Türkiye’ye yönelik ilerleme raporunda ÇKK’nın yürürlüğe girmesi çocuk haklarının korunması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiş olmasına rağmen, suç işlemiş çocuklarla ilgili ceza hukuku düzenlemelerinin genel ceza muhakemesi kurallarıyla aynı olması eleştirilmiştir²⁹⁰.

Aşağıda, çocuklar hakkında yapılan soruşturma ve kovuşturma aşaması bakımından ÇKK’da belirlenen özel durumlar ile CMK’da yer alan genel hükümler ele alınarak ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında yapılan muhakeme incelenmiştir.

3.1.1 Soruşturma

Çalışmamızın yukarıdaki bölümlerinde ifade edildiği üzere güvenlik tedbirleri ancak bir suçun işlenmesiyle birlikte uygulanabilmektedir. Uygulanabilirlik şartı olarak bir suçun arandığı güvenlik tedbirinin muhakemesi ceza muhakemesinde olduğu gibi hiç şüphesiz soruşturmaya başlar. Genel olarak soruşturma ve soruşturma evresi ise suç haberinin alınmasıyla başlayan Cumhuriyet savcısı ve Cumhuriyet savcısının gözetimi ve idaresi altında kolluk tarafından gerçekleştirilen, kamu davasının açılmasına gerek olup olmadığının araştırıldığı, kural olarak yazılı ve gizli bir dizi adli nitelikteki faaliyet ve tüm bu faaliyetlerin yapıldığı muhakeme evresidir²⁹¹. Yine soruşturma CMK’nın 2/1. maddesine göre “*Kanuna göre yetkili mercilerce suç*

²⁸⁷İlbelge Selcen Peker, *Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 148; Kaya, “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri,” 113.

²⁸⁸ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 515.

²⁸⁹ Yağcı Çetin, “Suça Sürüklenen Çocuklar,” 300.

²⁹⁰ Avrupa Komisyonu Türkiye 2005 İlerleme Raporu, 38. <https://www.ab.gov.tr/> E.T. 02.03.2023.

²⁹¹ Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 602; Muhakeme sürecinin en büyük çaptaki bölümünün adının evre olduğu, her muhakeme evresinin unsurlarının adının da aşama olduğu yönündeki değerlendirme için bkz. Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 568.

şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre” olarak tanımlanmaktadır.

Soruşturma evresi suçun işlenmesiyle başlamaz suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlar²⁹². Suç şüphesi genel olarak ihbar, şikâyet ve suçun doğrudan doğruya öğrenilmesi vasıtalarıyla yetkili mercilerce öğrenilmektedir. Doktrindeki bir görüşe göre şüphenin öğrenilemeyeceği, bu nedenle kanuni tanımda geçen “*suç şüphesinin öğrenilmesinden*” ibaresinin yerinde olmadığı ifade edilmektedir²⁹³.

Soruşturmanın amacı maddi gerçeğe ulaşmak ve şüpheyi ortadan kaldırmak değildir. Soruşturma maddi gerçeği ortaya çıkarmaktan ziyade kamu davası açmayı gerektirir şüpheyi uluşmak için yapılır²⁹⁴. Soruşturmanın bu niteliği CMK’ nın 160. maddesinin “*Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.*” hükmüyle kanuni ifadesini bulmaktadır.

Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında bir suçun işlenip işlenmediği ve suç faillerinin tespitine yönelik emrindeki adli kolluk vasıtasıyla veya doğrudan CMK’nın 160 vd. maddelerine göre gerekli tüm araştırmayı yapacaktır. . Bu bağlamda CMK’nın 160/2. maddesinde ifade edildiği üzere Cumhuriyet savcısı şüphelinin lehine ve aleyhine olan tüm delilleri de toplamalıdır. Çocuklar hakkında bir suç işlediği iddiası üzerine ise soruşturmaya Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat başlanacaktır.

Ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında suç işlediği iddiası üzerine yapılan soruşturma öncelikle ÇKK kapsamında belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda yapılacaktır. Ancak ÇKK’nın 42. maddesine göre bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde CMK’nın uygulanacağı ifade edilmiştir.

Modern ceza hukuku ve gelişen çocuk hakları anlayışına göre çocuk ve suç ilişkisi yetişkinlerden farklı ele alınmalıdır. Farklı usul ve esaslar belirlenmelidir. Bu kapsamda Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde benimsenen evrensel ilkeler doğrultusunda ceza muhakemesi hukukunda, çocuklar hakkında yapılacak soruşturma farklı özellikler içermektedir. Bu bağlamda ceza sorumluluğu olmayan

²⁹² Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 33.

²⁹³ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 159.

²⁹⁴ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 159.

çocuklar hakkında yapılan soruşturmada çocuklara özgü durumlar aşağıda incelenecektir.

3.1.1.1 Soruşturma İşlemleri

Ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında yapılan soruşturmada özellikle fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklara ilişkin soruşturma işlemlerinin farklılık arz edeceği, kişiye özgü soruşturma işlemlerinin bu yaş grubu çocuklar hakkında uygulanmayacağı doktrinde ifade edilmektedir. Bu görüşe göre bu yaş grubundaki çocuklar yakalanmayacak, zorla getirilmeyecek, adli kontrol tedbiri uygulanmayacak ve tutuklanmayacaktır. Ancak arama, el koyma, mağdur ve tanık beyanı gibi kişiye özgü olmayan soruşturma işlemleri yapılabilecektir²⁹⁵. Yine bu yaş grubu çocukların ceza sorumluluğu mutlak anlamda olmadığından suç isnadında bulunularak ifadelerinin alınmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir²⁹⁶. Bu nedenle özellikle kişiye bağlı soruşturma işlemlerine dair aşağıda yapılan açıklamalar, on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından yapılmaktadır.

ÇKK'nın 15. maddesi çocuklara ilişkin soruşturma işlemlerinin bizzat çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağını düzenlemektedir. ÇKK'nın 29. maddesinde ise Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde çocuk bürosunun kurulacağı düzenlenmektedir. İki hüküm birlikte değerlendirildiğinde çocuklar hakkında yapılacak soruşturma ancak çocuk bürosunda görevli savcı tarafından yapılacaktır. ÇKK'nın 30/2. maddesine göre ise *gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, soruşturma çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet savcıları tarafından da yerine getirilebilir*.

Bu bağlamda her Cumhuriyet Başsavcılığının bünyesinde kurulması gereken çocuk büroları; suç mağduru, suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı içinde olan çocuklara ilişkin adli işlemlerin bir merkezden yürütülmesi, merkezler arasındaki işbirliğinin artırılması, suça sürüklenen çocuklarla ilgili uygulanan tedbirlerde uyumun sağlanması, bilgi ağı ve veri bankalarının oluşturulması maksadıyla oluşturulmuştur²⁹⁷.

²⁹⁵ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 119.

²⁹⁶ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 382; Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 114; Akbulut, *"Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması"*, 561.

²⁹⁷ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 77.

ÇKK'nın 29. maddesi gereği çocuk bürosunda görevlendirilecek Cumhuriyet savcısının çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış Cumhuriyet savcıları arasından tercih edilmesi kabul edilmiştir. Ancak bu tercihte bir zorunluluk yoktur. Çocuk suçluluğunun nedenleri ve çocukların ceza sorumluluğuna dair yapılan açıklamalarda da belirtildiği üzere çocuk ve suç ilişkisi yetişkinlere göre farklılıklar içermektedir. Muhakeme yeteneği gelişim sürecinde olan çocukların suçla temas etmeleri durumunda yapılacak tüm muhakeme işlemlerinde olduğu gibi soruşturma işlemlerinde de özen gösterilmezse çocuk suçluluğuyla mücadelede istenilen sonuca ulaşamaz. Nitekim Pekin Kurallarının 22. maddesinin açıklamasında, *“Çocukları yargılamakla görevli yetkili makamların sosyoloji, psikoloji, kriminoloji ve davranış bilimleri konusunda asgari derecede eğitilmiş olmalarının arzu edilmekte olduğu, bu hususun yargılama yapan makamın bağımsız olması ve özel bir şekilde örgütlenmesi kadar önem taşıdığı”* ifade edilmiştir.

Bu nedenle çocuk soruşturmalarında görev yapacak Cumhuriyet savcılarının görevlendirilmelerinde söz konusu uzmanlaşmanın tercih sebebi olması yerindedir ancak yeteri kadar Cumhuriyet savcısının çocuk hukukunda gerek meslek içi gerek meslek öncesi eğitimleri tamamlanarak görevlendirmelerinde zorunluluk aranmalıdır. ÇKK'nın 32. maddesine göre hâkim ve Cumhuriyet savcılarına yönelik gerek meslek öncesi gerekse meslek içi eğitimlerle çocuk hukuku alanında farkındalık ve uzmanlaşma sağlanmaktadır.

Çocuk bürosunun görevleri ise ÇKK'nın 30. maddesinde *“suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek, çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak, korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek”* şekilde sayılmıştır.

ÇKK, soruşturma işlemlerinin bizzat çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağını hüküm altına almaktadır. Ancak çocuklara ilişkin soruşturma kapsamında yapılan tüm işlemlerin Cumhuriyet savcısı tarafından yapıp yapılamayacağı konusuna açıklık getirmemiştir. Doktrinde, soruşturma süreci, yapılan işlemlerin niteliği ve hayatın olağan akışına uygun olarak Cumhuriyet savcısı

tarafından bizzat yapılacak işlemlerin çocuğun hazır bulunması ve sürece aktif olarak katılacağı bütün işlemler olduğu kabul edilmektedir. Örneğin; ifade alma, teşhis yaptırma, yüzleştirme gibi soruşturma işlemlerinde Cumhuriyet savcısının bizzat bulunması gerekir²⁹⁸.

Akyüz'e göre soruşturmanın bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması kuralının amacı, çocuğun soruşturmasını bu alanda yetkili kişilere bırakmak, polisin(kolluğun) çocuk üzerinde oluşturacağı olumsuz etkileri önlemek ve Cumhuriyet savcısına çocuğu tanıma fırsatı vermektir²⁹⁹. Çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısının bizzat soruşturma işlemlerini yapması özellikle suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanacak tedbirlerin gerekliliğinin tespiti bakımından da önem taşımaktadır³⁰⁰. Ancak doktrinde bu kural, savcılığın iş yükü nedeniyle bizzat yapılamayacağı ve çocuklar hakkında yapılacak araştırmanın bilgi işi olduğu, bu nedenle uzman, özel bir kolluk birimince soruşturma işlemlerinin yapılmasının daha yerinde olacağı düşüncesiyle eleştirilmektedir³⁰¹.

Cumhuriyet savcısı bu yetkilerini kolluğa devredemez. Kolluk görevlileri, müdafii ile dahi olsa suça sürüklenen çocuğun ifadesini alamazlar³⁰². Kolluk görevlileri suç şüphesiyle getirilen çocuk hakkında hiçbir soruşturma işlemi yapmaksızın evrakları doğrudan Cumhuriyet savcılığına gönderecektir. Kolluk görevlilerinin suça karışan çocukları Cumhuriyet savcılığına intikal ettirme ve küçük büyük her olayı kayda geçirme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durum doktrinde bazı yazarlarca küçük bir uyarıyla sonlanacak işlemlerin dahi adli mekanizma içine sokulmasına neden olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu görüşe göre küçük olaylarda gayriresmî yapılacak bir uyarı ile konunun kapatılması, adli mekanizmaya çocukların dâhil edilmemesi çocuk suçluluğunun önlenmesi anlamında önemlidir³⁰³.

²⁹⁸ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 120; Burcu Dönmez, *Çocuk Yargılaması-Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023), 150.

²⁹⁹ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 534.

³⁰⁰ Handan Yokuş Sevik, "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması," *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.8, S.1-2, (2004): 202.

³⁰¹ Feridun Yenisey, "Çocuk ve Küçük Sanıkların Muhakemesinde Yeni Eğilimler ve İnsan Hakları Sorunu", *Facultatis Decima Aniversaria: M. Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu*, İstanbul, 1992, 277-282. Akt. Fatimatüzzehra TULA KOTAN, "Çocuklara Özgü Ceza Muhakemesine Hâkim İlkeler Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Soruşturma Evresi" (yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2022), 155.

³⁰² Balo, *Çocuk Ceza Hukuku*, 116.

³⁰³ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 120.

Çocuk soruşturmalarında soruşturma işlemlerinin bizzat savcı tarafından yapılmaması durumunda yapılan işlem görev ve yetki sınırlarının aşılması nedeniyle geçerli olmayacak ve bu işleme dayanılarak hüküm kurulamayacaktır³⁰⁴. Ancak arama, el koyma sağlık kontrolü ve nakil gibi işlemler işin mahiyeti gereği bizzat savcı tarafından yapılmayacaktır.

Çocuklar hakkında yapılacak soruşturma gizlidir. ÇKK'da soruşturmanın gizliliği ile ilgili bir düzenleme yapılmamış olsa da ÇKK'nın 4. maddesinde kabul edilen temel ilkeler ve CMK'ya göre soruşturma evresinin gizliliği ilkesi gereği çocuk soruşturmaları hiç şüphesiz gizlilik ilkesine uymalıdır. Nitekim BMÇHS'nin 40. maddesi gereğince, çocuklar hakkında yürütülecek soruşturmanın tüm safhalarında özel hayatın gizliliğine tam saygı gösterilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca Pekin Kuralları'nın 8. maddesinde “*çocuğun kimliğinin ortaya çıkması veya damgalanması gibi zararlara yol açabilecek durumlardan kaçınmak için her aşamada gizliliğe azami önem verilmesi gerektiği*” açıkça tavsiye edilmektedir. Çocuklar hakkında yapılan güvenlik tedbiri soruşturmalarında çocuğun kişilik gelişimi dikkate alınır ve yüksek yararı gözetilir. Bu nedenle çocuk soruşturmalarında genel soruşturmanın gizliliğine nazaran daha fazla özen gösterilmelidir³⁰⁵.

Cumhuriyet savcısının bizzat yapmış olduğu soruşturma kapsamında kolluk faaliyetlerinin nasıl yapılacağı ise ÇKK'nın 31. maddesinin “*çocuklarla ilgili kolluk görevinin öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirileceği*” hükmü ile düzenlenmiştir.

Çocuklarla ilgili tüm kolluk faaliyetleri kolluğun çocuk birimi tarafından yapılacaktır. Kolluğun çocuk biriminin oluşturulmasına ilişkin getirilen hukuki düzenlemeler kapsamında 2001 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kurulu, Görev ve Çalışma Yönetmeliği ile kolluğun çocuk birimi kurulmuş, çalışma usul ve esasları belirlenmiştir.

Suçta sürüklenen çocuğun çocuk adalet sistemi kapsamında ilk teması kollukla olmaktadır. Suça sürüklenen çocuklarla ilk temasın kollukça yapıldığı, çocuğun devletin gücünü ilk olarak hissettiği, toplumun tepkisiyle yüzleştiği, mağdurla, suçtan zarar görenle veya kendi ailesi ya da diğer yakınlarıyla bir araya geldiği

³⁰⁴ Aslan, *Yaş Küçüklüğü*, 223; Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 120; Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 123.

³⁰⁵ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 118; Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 143.

düşünüldüğünde bu birimlerin oluşturulması çocuk suçluluğu ile mücadele açısından büyük bir öneme sahiptir³⁰⁶.

Bu nedenle çocuk suçluluğunun nedenlerinin belirlenmesi ve çocuk suçluluğunun önlenmesi için kolluğun çocuk biriminde görevlendirilen personelin yaklaşımı ve farkındalığı çok önemlidir. Bu düşünceden hareket eden kanun koyucu ÇKK'nın 31/4. maddesi ile *Kolluğun çocuk birimlerindeki personeline, kendi kurumları tarafından çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilmesini kanuni bir zorunluluk olarak düzenlemiştir.*

Çocuklar hakkında yapılan kolluk faaliyetlerinin bu konuda eğitilmiş özel bir kolluk birimi tarafından yerine getirilmesi Pekin Kuralları'nın 12. maddesinin *“Doğrudan doğruya çocukların suçtan korunması konusunda görevlendirilen yahut görevleri gereği çocuk suçlularla sık sık temas etmek durumunda olan polis görevlilerinin özel olarak eğitilmesi gereklidir. Bu amaçlarda büyük kentlerde özel polis birimleri oluşturulmalıdır.”* tavsiyesiyle evrensel bir kabul haline gelmiştir.

Çocuk suçluluğuyla mücadelede en önemli araçlardan olan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin, muhakemesi kapsamında yapılan soruşturma işlemlerinin en önemlisi suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınmasıdır. Öncelikle yukarıda açıklandığı üzere ceza sorumluluğunun olmadığı kanunen mutlak anlamda kabul edilen fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklarla fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz çocuklar hakkında güvenlik tedbiri soruşturması yapılırken ifade alma işlemi yapılmayacaktır³⁰⁷.

Çocuklar hakkında ifade alma işlemi yapılırken ÇKK'nın 15/2. maddesi gereği *“çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.”* Adli destek görevlisi³⁰⁸

³⁰⁶ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 78.

³⁰⁷ YİGY'nin 19/1. maddesine göre *“Fiili işlediği zaman on iki yaşını doldurmamış olanlar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler; Suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz. Kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkimi tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet savcılığına bildirilir.”*

³⁰⁸ Mahkemeler bünyesinde görevlendirilen sosyal çalışma görevlileri 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile artık adli destek görevlisi olarak tanımlanmaktadır. Adli destek görevlisi Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliğinin 4/1-c maddesine göre *“ Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ile adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı olarak çalışanlardır.”*

ÇKKUY'nin 19/1-b maddesine göre “Suça sürüklenen çocuğun adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla çocuğun yanında bulunmak ve çocuğun hakları ile kendisine yöneltilen suçlama dahil olmak üzere yargılama süreci hakkında anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmesini sağlamakla” yükümlüdür. Bu anlamda adli destek görevlisi soruşturma sürecinde çocuğun endişelerini gidererek çocuğu bilgilendirmeli ve en önemlisi ruhsal ve bedensel gelişimine uygun muamele görmesini sağlamalıdır³⁰⁹. Bu yükümlülüklerin sağlanması ve çocuğun adli süreçten olumsuz etkilenmesinin asgari düzeyde olması için adli destek görevlisinin çocukla ifade alma işlemi öncesi görüşmesi ayrıca önemlidir. Olaya dair soruların, çocuğun gelişim dönemi özellikleri dikkate alınarak yöneltilmesi ve alınan ifadenin yine çocuğun gelişim dönemi özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmesi amacıyla ifade alma işleminin adli destek görevlisi ile birlikte yapılması kanunu bir zorunluluk olmasa da çocuğun yüksek yararı ilkesinin bir gereğidir.

Doktrinde çocuğun yüksek yararı ilkesinin bir gereği olarak müdafii ile ilgili öngörülen hazır bulunma zorunluluğunun sosyal çalışma görevlisi bakımından kabul edilmemesi eleştirilmektedir. Suça sürüklenen çocukların muhakemesinde her suç özelinde sosyal çalışma görevlisinin görevlendirilmesinin zorunlu olması, ayrıca sosyal inceleme yapılıp yapılmamasını Cumhuriyet savcısı ya da hâkimin değil sosyal çalışma görevlisinin takdir etmesi gerektiği ifade edilmektedir³¹⁰.

Söz konusu bu hizmetler için 10.06.2020 tarihli 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile adliyelerde kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinden yararlanılacaktır. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde kurulan ceza yargılaması destek bürosu³¹¹ 30.04.2021 tarihli Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliğinin 35. maddesine

³⁰⁹ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 92.

³¹⁰ Çınar, *Çocuk Ceza Hukuku*, 100; Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimi El Kitabı, Ankara, 2010, 103. <https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr> E.T.06.01.2023.

³¹¹ Ceza Yargılaması Destek Bürosu ile daha önce çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görevli uzmanlar tarafından sağlanan uzman desteği artık Cumhuriyet başsavcılıklarını ve tüm ceza mahkemelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu halde Cumhuriyet başsavcılıklarının ve ceza mahkemelerinin sosyal inceleme raporu düzenlenmesine ve ifade esnasında uzman görevlendirilmesine ilişkin talepleri bu büroda görev yapan uzmanlar tarafından karşılanacaktır. Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı <https://magdur.adalet.gov.tr> E.T. 11.01.2023.

göre soruşturma ve kovuşturma sırasında adli destek faaliyetlerini yerine getirecektir³¹².

Yine suça sürüklenen çocuk hakkında yapılan soruşturma sırasında CMK'nın 150/2. maddesi gereği eğer müdafii yoksa istemi aranmaksızın baro tarafından müdafii görevlendirilir. Müdafii, çocukla soruşturma aşamasında CMK'nın 153 ve 154. maddelerine göre vekâletname aranmaksızın, başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir, dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir. Ayrıca Cumhuriyet savcısı huzurunda ifade alımına başlanmadan önce, müdafinin suça sürüklenen çocuğa haklarını bildirmesi ve isnat edilen suçun ne olduğu, muhtemel sonuçları ve aleyhinde olan deliller ile muhakeme usulünü açıklaması gerekmektedir. Müdafinin çocuğa bildirmesi gereken haklar ise susma hakkı, yakınlarına haber verme hakkı, yakalama ve gözaltı süresinin uzatılmasına itiraz hakkı, kendi aleyhine delil vermemek üzere bazı işlemlere katılmama hakkı, ifadesi alınırken anne-babasının ve sosyal çalışma görevlisinin hazır bulundurulmasını isteme hakkı, koruyucu ve destekleyici tedbirlerden yararlanma hakkı olarak ifade edilebilir³¹³.

Zorunlu müdafii, fiilden ziyade failin ön planda olduğu suça sürüklenen çocuk hakkında yapılan soruşturma sırasında, çocuğun yüksek yararı gereği işin mahiyetine uygun her aşamada bulunmalıdır.

Müdafii, çocuk hakkında yapılan soruşturmada öncelikle çocuğun içinde bulunduğu tehlikelilik halinin araştırılması ve uygun tedbirin alınması amacıyla sadece fiil ve onun sübutu ile değil, çocuk ve onun ihtiyaçları ile de ilgilenmelidir. Müdafinin yapacağı hukuki yardım bu anlamda çocuğun yüksek yararı amacıyla farklılaşmalıdır.

³¹² ADMHY'nin 35. Maddesine göre "5395 sayılı Kanun uyarınca Cumhuriyet başsavcılığı, mahkeme veya hâkimin istemi üzerine suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocukların kaygı düzeylerinin düşürülmesi, kendilerini rahat ifade edebilmeleri ve haklarında gereken tedbirlerin belirlenebilmesi için müdürlükçe adli destek görevlisi görevlendirilir. (2) Cumhuriyet savcısı çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca tedbir odaklı yaklaşımın bir neticesi olarak uygun koruyucu ve destekleyici tedbirlerin belirlenebilmesi, çocuğun ifadesinin alınması, sosyal inceleme raporu hazırlanması veya çocuk hakkındaki diğer işlemlerin yerine getirilebilmesi için müdürlükten adli destek görevlisi görevlendirilmesini isteyebilir. (3) Mahkeme veya hâkim, çocuğun ifadesinin alınması, sosyal inceleme raporu hazırlanması veya diğer işlemler sırasında kendisini rahat ifade edebilmesi ve uygun koruyucu ve destekleyici tedbirlerin belirlenebilmesi için müdürlükten adli destek görevlisi görevlendirilmesini isteyebilir. (4) Adli destek görevlisi tarafından yukarıdaki işlemlerin yapılması sırasında çocuğun kırılgan gruba dâhil olabileceğinin anlaşılması hâlinde bireysel değerlendirme yapılmak üzere çocuk kırılgan grup destek bürosuna yönlendirilir."

³¹³ Burcu Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 157; Zorunlu müdafilik kapsamında tanışma, dosya inceleme ve görüşme için bkz. Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, 12-15.

Bu nedenle müdafiden çocuğu bir bütün olarak ele alan bir yaklaşıma sahip olması beklenir³¹⁴.

Çocuk adalet sisteminin istenilen düzeyde işlemesi ve muhakeme sürecinde evrensel ilkelerin gözetilmesi amacıyla benimsenen zorunlu müdafilik kurumunda uzmanlaşmanın aranmaması doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir³¹⁵.

3.1.1.2 Koruma tedbirleri

3.1.1.2.1 Yakalama ve gözaltı

Yakalama kişinin, suç şüphesiyle hâkim kararı olmaksızın Cumhuriyet savcısı tarafından gözaltına alınmasına veya serbest bırakılmasına kadar geçici olarak özgürlüğünün kısıtlanmasıdır³¹⁶. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4.maddesinde ise “suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınması” olarak tanımlamaktadır.

Gözaltına alma ise yakalama işleminin doğal bir sonucu olarak hakkında suç işlediği şüphesini gösteren somut delil bulunan kişinin C. savcısının kararı ile hâkim önüne çıkarılınca veya serbest bırakılınca kadar kanunen belirli süre ile özgürlüğünün kısıtlanmasıdır³¹⁷. Nitekim YGİY’nin 4. maddesi gözaltına alma işlemini “Kanunun verdiği yetkiye göre, yakalanan kişinin hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest bırakılmasına kadar kanunî süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp alıkonulması” şeklinde tanımlamaktadır.

Çocuklar hakkında yakalama ve gözaltına ilişkin ÇKK’da ayrı düzenleme bulunmamaktadır. ÇKK’nın 42. maddesine göre CMK’nın yakalama ve gözaltına ilişkin hükümleri çocuklar hakkında da uygulanacaktır. Ancak ÇKKUY’nin 5/9. maddesinin “Çocuklar hakkında, yakalama, gözaltına alma ve ifade almaya ilişkin hususlarda 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanan Yakalama,

³¹⁴ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimi El Kitabı, 13.

³¹⁵ Burcu Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 145.

³¹⁶ Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 448; Yurtcan, *Ceza yargılaması Hukuku*, 395; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 337; Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 123.

³¹⁷ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 125.

Gözüaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin çocuklara ilişkin hükümleri uygulanır.” hükmü gereği çocuklar hakkında özel düzenleme olan YGİY’nin 19. maddesi çocuklar hakkında özel olarak uygulanacaktır.

Yakalama ve gözüaltına alma suça sürüklenen çocuğun kural olarak hâkim kararı olmaksızın özgürlüğünün kısıtlanmasını ifade etmektedir. Çocuklar hakkında yapılan soruşturma sırasında da yakalama ve gözüaltı tedbirlerine çocuklara özgü özel durumlar ve en önemlisi ÇKK’nın 4/1-i maddesinde belirtilen en son çare ilkesi göz önünde bulundurularak başvurulabilecektir. Bu nedenle özellikle çocuklar kanuna aykırı ya da keyfî olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmamalı, çocuğun gözüaltına alınmasına ancak kanuni gerekçelerle ve en son çare olarak başvurulmalıdır³¹⁸.

Doktrinde çocuklar hakkında yakalama işlemine ilişkin düzenlemenin ÇKK’da değil de YGİY’de düzenlenmesi, çocuğun özgürlüğünden “yasadışı” bir şekilde yoksun bırakılamayacağını öngören BMÇHS’nin 37’nci maddesine ve temel hak ve özgürlüklerin yalnızca kanun ile sınırlanabileceğini öngören AY’nın 13. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir³¹⁹.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olanlar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin ceza sorumluluğunun olmadığı mutlak olarak kanunen kabul edilmiştir. Bu nedenle bu yaş grubunda olan çocuklar hakkında yakalama, gözüaltı, tutuklama, adli kontrol veya diğer koruma tedbirlerinin uygulanması söz konusu olmayacaktır.³²⁰ Nitekim YGİY’nin 19. maddesine göre de bu yaş grubu çocuklar suç nedeniyle yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz. Ancak kimlik ve suç tespiti amacıyla yakalanabilirler. Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılırlar. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. Ayrıca fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olanlar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin ceza sorumluluğu mutlak anlamda olmadığından kimlik bilgilerini vermemeleri, yanlış

³¹⁸ Hüsnü Aldemir, *Yakalama, Gözüaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2014), 96.

³¹⁹ Peker, *Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 155.

³²⁰ Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 115; Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 231. Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 124.

bilgi vermeleri, başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerini kullanmaları halinde de gözaltına alınabilmeleri mümkün değildir³²¹.

Söz konusu bu düzenleme çocuğun suç tespitinde kullanılmayacağını ifade etmesiyle beraber, çocuğun suç tespiti amacıyla yakalanabileceğini düzenlediğinden doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir. Bu görüşe göre bu dönem çocuklar hakkında ceza verilemezken, hakkında kovuşturma dahi yapılamazken çocuğun korunması ilkesi bir tarafa bırakılarak, delil elde etme amacıyla kullanılması çelişkilidir. Bu nedenle ilgili düzenleme sadece çocukların kimlik tespiti amacıyla yakalanabilmesinin mümkün olduğu şeklinde değerlendirilmelidir³²².

Bir başka görüşe göre de bu yaş grubundaki çocukların menfaatleri adaletin tecelli etmesinden ve maddi gerçeğe ulaşılmasından daha önemlidir. Bu nedenle YGİY 19. maddesi bu yaş grubundaki çocukların yalnızca kimlik tespiti için yakalanabilecekleri, delil elde edilmesi amacı ile yakalanmalarının mümkün olmadığı şeklinde yorumlanmalıdır³²³. Buna karşılık bir başka görüşe göre bu yaş grubundaki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi mümkün kabul edildiğinden çocuğun fail olup olmadığının belirlenebilmesi için zorunluluk halinde son çare olarak delil elde etmek amacı ile haklarında yakalama yapılabilmesi mümkün olmalıdır³²⁴.

Yakalama bir ceza muhakemesi işlemi olduğu için bu tedbirin uygulanmasında işlemin yapıldığı anın esas alınması gerekmektedir. Ancak YİGY'nin 19. maddesinde on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun bulunmaması nedeniyle yakalama işlemi sırasında, işlemin yapıldığı tarihin değil de fiilin işlendiği tarih esas alınmıştır³²⁵.

YGİY'nin 19. maddesinde düzenlenen kısıtlama, fiili işlediği anda on iki yaşını doldurmamış veya on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz çocuklar için öngörülmektedir. Ancak her ne kadar ceza sorumluluğu yapılacak muhakemeyele tespit edilecek olsa da fiili işlediği anda on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmayan çocukların suç sebebiyle yakalanmaları bakımından herhangi bir

³²¹ Akbulut, "Ceza Mevzuatında Çocuk," 578.

³²² Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 119. Burcu Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 169.

³²³ Akbulut, "Ceza Mevzuatında Çocuk," 574.

³²⁴ Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 123.

³²⁵ Akbulut, "Ceza Mevzuatında Çocuk," 574; Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 115.

farklılık bulunmamaktadır. Ancak ÇKK'nın 4. maddesi göz önünde bulundurularak yakalama tedbirine en son çare olarak başvurulmalıdır.

Yakalama sonrası ise bu yaş grubu çocuklar hakkında gözaltı kararı verilebilecektir. Doktrinde bu yaş grubu çocuklar hakkında gözaltı kararı verilmesinde herhangi bir özel düzenleme olmaması eleştirilmekte ve belirli suç tipleri bakımından veya suçun kanuni tanımında öngörülen ceza miktarı dikkate alınarak çocuklara özgü bir belirleme yapılması ifade edilmektedir³²⁶. Ancak bir diğer görüş ÇKK'nın 21. maddesi ve ÇKKUY'nin 11. maddesi ile çocuklara özgü olarak getirilen tutuklama yasağının kıyasen yakalama ve gözaltına alma bakımından da uygulanabileceğini ileri sürmektedir³²⁷. Bu görüşe göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında yapılan soruşturmada, üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı gözaltına alınamayacak hatta kimlik tespiti için yapılan yakalama hariç yakalanamayacaktır.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında yapılan soruşturmada gözaltı kararı ÇKK'da özel bir düzenleme olmadığı için CMK hükümlerine göre verilebilir. Buna göre CMK'nın 91/2. maddesine göre çocuğun gözaltına alınması ancak tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve çocuğun bir suçu işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığına bağlıdır. Ancak kanunun aradığı bu şartlar gerçekleşmiş olsa da ÇKK'nın 4/1-i maddesi gereğince gözaltı tedbirine en son çare olarak başvurulmalıdır. ÇKK'nın 16. maddesine göre hakkında gözaltı kararı verilen çocuk kolluğun çocuk biriminde, kolluğun çocuk birimi bulunmayan yerlerde ise yetişkinlerden ayrı yerde tutulur. Çocuğun müdafii ile ana-baba ve vasisine durum bildirilir. Çocuklarla ilgili soruşturma işlemleri mümkün olduğunca sivil kıyafetli görevlilerce yerine getirilmelidir³²⁸.

ÇKK ve CMK'da çocuklar hakkında uygulanacak gözaltı süresine ilişkin özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle CMK'nın belirlediği gözaltı süreleri çocuklar hakkında da uygulanacaktır. Ancak ÇKK'nın belirlediği temel ilkeler göz önünde bulundurularak gözaltı süreleri mümkün olduğunca asgari olarak uygulanmalıdır.

³²⁶ Akbulut, "Ceza Mevzuatında Çocuk," 575.

³²⁷ Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 117; Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 175.

³²⁸ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 232.

Yakalama ve gözaltı ile bağlantılı bir konu da çocuğun naklidir. Çocukların nakli ÇKK'nın 18. maddesinde “Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir.” şeklinde düzenlenmektedir. Buna göre adli işlemler nedeniyle nakledilen çocuğa zincir, kelepçe ve benzeri aletler hiçbir suretle takılmayacaktır. Ancak kanunda belirtilen durumlarda gerekli önlemler alınabilecektir. Doktrinde çocuğun kaçması ve kendisine veya başkasına vereceği zararları önlemek amacıyla ne gibi tedbirlerin alınacağını hak ihlallerini önlemek amacıyla açıkça düzenlenmesinin gerektiği ifade edilmektedir³²⁹. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli husus, çocuğun nakli sırasında özellikle kendisine veya başkasına vereceği zararları önlemek için kolluğun alacağı önlemlerde kelepçe, zincir veya benzeri aletler takılamaz ise de alınacak önlemin bedensel ve ruhsal işkence düzeyine de ulaşmaması gerektiğidir.

3.1.1.2.2 Tutuklama

Tutuklama tedbiri kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin varlığı ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde şüpheli veya sanığın hâkim kararı ile tutukevine konmasıdır³³⁰. Tutuklama tedbiri en temel insan hakkı olan kişi hürriyeti ve güvenliğine doğrudan müdahale niteliği taşır. Kişi hürriyeti Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesi ve AY'nın 19. maddesi tarafından koruma altına alınarak ancak belirli şartlar altında müdahale edilmesine müsaade edilmiştir. AİHS'nin 5. maddesi kapsamda kabul edilen kişi hürriyeti çocuklar bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Kişi hürriyetine müdahale hususunda mercii çocuğun subjektif durumunu dikkate almalıdır. AİHM, AİHS'nin 5. maddesi kapsamında yapılan başvurularda, kişinin çocuk olmaktan kaynaklı savunmasız, hassas ve kırılgan durumuna önem vermektedir³³¹. AİHM, çocuğun özgürlüğünün kısıtlanmasına, en son çare ve mümkün olan en kısa süre için başvurulması gerektiğini ihlal iddialarında

³²⁹ Peker, *Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 158.

³³⁰ Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 465; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 380; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 251; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 311.

³³¹ Müberra Algan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Çocuğun Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına Müdahale Nedenleri,” *Çocuk Yazıları* içinde, haz. Türkân Yalçın (Ankara: Savaş Yayınevi, 2022), 107.

istikrarlı bir şekilde göz önünde bulundurmaktadır³³². Nitekim *Nart/Türkiye* davasında çocukların korunması hakkında uluslararası belgeleri dikkate alarak, çocukların tutuklanmalarının en son çare olarak düşünülmesi ve tutukluluk sürelerinin mümkün olduğunca kısa tutulması gerektiğini bildirmektedir³³³. Bu nedenlerle özellikle çocuklar hakkında tutuklama tedbiri ancak en son çare olarak uygulanmalıdır. Ayrıca daha önce ifade edildiği üzere fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar tutuklanamaz.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında yapılan soruşturma sırasında tutuklama koruma tedbiri uygulanabilir. Ancak ceza sorumluluğunun olmadığı mutlak olarak kanunen kabul edilen on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında tutuklama tedbiri uygulanmaz. Doktrinde ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında suç işlediği iddiası üzerine yapılan soruşturma sırasında çocuğun ifadesinin alınması ve yaş tespitinin yapılması sonrası gözaltına alma, tutuklama ve benzeri koruma tedbirlerinin uygulanmaması gerektiği ileri sürülmektedir³³⁴. Ancak soruşturma aşamasında henüz ceza sorumluluğunun belirlenemediği on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olan suçta sürüklenen çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanabilmesi mümkündür. Nitekim bu husus YGİY'nin 19. maddesinde de belirtilmektedir. Bu durumun hak kaybına yol açacağı ve çocuk adalet sisteminin temel ilkeleri ile çelişeceği açıktır. Bu nedenle ÇKK kapsamında yapılacak kanuni düzenleme ile tutuklama koruma tedbirinin ancak on beş yaşını doldurmuş çocuklar hakkında özel şartların oluşması durumunda uygulanabileceğine ilişkin bir kısıtlama getirilmelidir.

Çocuk muhakemesinde tutuklama tedbiri ÇKK ve CMK hükümlerine göre yapılacaktır. Tutuklamanın şartları CMK'nın 100. maddesinde düzenlenmiştir. ÇKK ise suçta sürüklenen çocuklar hakkında tutuklama tedbiri uygulanabilmesi için CMK hükümlerine ek olarak çocuklara özel iki tutuklama şartını öngörmektedir. İlk olarak ÇKK'nın 21. maddesine göre çocuğun yaşı ve iddia edilen suçta ilişkin bir kısıtlama öngörülmüştür. Buna göre *on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez.*

³³² Algan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Çocuğun Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına Müdahale Nedenleri,” 130.

³³³ AİHM, *Nart/Türkiye*, 06.05.2008, 20817/04. Serkan Cengiz ve Semih Kuru “*Nart/Türkiye Davası*,” *TBB Dergisi*, S.81, (2009): 473.

³³⁴ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 231; Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 115; Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 124; Özkan, *Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılanması*, 152.

On beş yaşının doldurulmasının ne zaman aranacağına dair kanunda bir düzenleme yoktur. Bu noktada ceza muhakemesinde işlemin yapıldığı tarihin önemli olduğu, bu nedenle tutuklama tedbirine ilişkin getirilen bu kısıtlamanın işlemin yapıldığı andaki yaş durumuna göre uygulanabileceği ifade edilebilirse de doktrinde çocuk adalet sisteminin temel ilkeleri ve özellikle çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği fiilin işlendiği andaki yaşı dikkate alınması gerektiği, hatta bu yaklaşımın kanunen düzenlenmesinin daha uygun olacağı ifade edilmektedir³³⁵.

ÇKK'nın 20/2. maddesi adli kontrol tedbirlerinden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağına anlaşılmaması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebileceğini hüküm altına almıştır. Doktrinde bu düzenlemeyle adli kontrol tedbirinin çocukların tutuklanabilmesi için tüketilmesi gereken bir ön şart olduğu ifade edilmektedir. Kanaatimizce de ÇKK'nın temel ilkeleri ve çocuk adalet sisteminin amacına uygun olan yaklaşım adli kontrol tedbirinin çocuklar açısından tutuklama tedbirinin uygulanabilmesinin bir ön şartı olduğunun kabulüdür³³⁶. Bu nedenle çocuklar hakkında uygulanacak tutuklama tedbiri açısından öngörülen bir diğer kısıtlama ÇKK'nın 20/2. maddesi gereği ancak adli kontrol tedbirinden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağına anlaşılmaması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama tedbirine karar verilebileceğidir.

Tutuklama süresi ise çocuklar bakımından farklıdır. CMK'nın 102/5. maddesine göre yetişkinler için öngörülen tutukluluk süreleri, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından yarı oranında, on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise dörtte üç oranında uygulanır.

ÇKK'da suça sürüklenen çocuklar hakkındaki tutuklama kararlarının hangi merci tarafından verileceğine ilişkin özel bir hükme yer verilmemiştir. ÇKK m. 42 hükmü gereğince soruşturma aşamasında tutuklama kararı verme yetkisinin sulh ceza hâkiminde, kovuşturma aşamasında ise görevli ve yetkili çocuk mahkemesinde olduğu kabul edilmektedir. Ancak doktrinde soruşturma aşamasında suça sürüklenen çocuklar hakkındaki tutuklama kararlarının çocuk hâkimleri tarafından verilmesine olanak sağlayacak kanuni düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmektedir³³⁷.

³³⁵ Balo, *Çocuk Ceza Hukuku*, 402; Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 196; Peker, *Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 162.

³³⁶ Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 195; Yenisey, *Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu*, 31.

³³⁷ Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 144.

Kanaatimizce de özellikle adli süreçte çocuğun yüksek yararının korunması için kurumsallaşan çocuk adalet sisteminin en önemli parçası olan çocuk hâkimleri soruşturma aşamasında görevli ve yetkili olmalıdır.

3.1.1.2.3 Adli kontrol

Kişi özgürlüğüne ağır müdahale olan tutuklama tedbirinin bir alternatifi olarak tutuklamadan beklenen amacı sağlamak amacıyla kabul edilen ve CMK 109 vd. maddelerinde düzenlenen adli kontrol, tutuklama nedenlerinin varlığı halinde şüpheli veya sanığın kanunda öngörülen bir veya birden fazla yükümlülüklerle tabi tutulmasıdır³³⁸. Aslında tutuklama ile ulaşılmak istenen amaca daha uygun bir tedbirle ulaşma olanağı varsa tutuklama kararı verilmemesi ölçülülük ilkesinin de bir gereğidir. Yine ceza sorumluluğun yokluğu mutlak olarak kabul edilen fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında adli kontrol tedbiri uygulanamaz.

Adli kontrol için tutuklama nedenlerinin varlığı gerekir ancak tutuklamadan farklı olarak adli kontrol tutuklama yasağının söz konusu olduğu hallerde de uygulanabilir.

Çocuklar hakkında adli kontrol tedbirinin uygulanmasında ÇKK'nın 42.maddesi gereği CMK 109 vd. hükümleri uygulanacaktır. Ancak bununla beraber ÇKK'nın 20. maddesine göre çocuklar açısından CMK'da düzenlenen yükümlülüklerle ek olarak *“belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak, belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek ve belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak”* yükümlülükleri öngörülmüştür.

Soruşturma ve kovuşturma sırasında suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanan koruyucu ve destekleyici tedbirler adli kontrol yükümlülükleri ile bir arada uygulanabilir. Ancak infaz kabiliyeti olmayan ve kanunda düzenlenmeyen yükümlülük karar verilemez³³⁹.

Çocuklar hakkında adli kontrol kararı verecek merci soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimi, kovuşturma aşamasında çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesidir. Görevli merci konusunda tutuklama tedbirine ilişkin yapılan

³³⁸ Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 493; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 370.

³³⁹ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 372.

açıklamalar adli kontrol tedbiri bakımından da geçerlidir. Bu halde soruşturma aşamasında adli kontrol tedbirinde görevli merci çocuk mahkemesi olmalıdır.

3.1.1.3 Soruşturmanın sona ermesi

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuk hakkında yapılan soruşturma sonunda, çocuğun soruşturma konusu fiili gerçekleştirdiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi durumunda TCK'nın 31/1 ve CMK'nın 172/1. maddesi gereği kovuşturma olanağı bulunmadığından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir. Böyle bir durumda Cumhuriyet savcısı yine TCK'nın 31/1 gereği çocuk hâkiminden çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasını talep edecektir. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında yapılan soruşturmada, soruşturma konusu fiilin çocuk tarafından gerçekleştirildiğine dair yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi durumunda ise TCK'nın 31/2 ve CMK'nın 170. maddesi gereği iddianame düzenlenerek kamu davası açılacaktır. ÇKKUY'nin 20/3. maddesi gereği bu yaş grubu çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamadığını veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğini ancak mahkeme takdir eder. Cumhuriyet savcısının böyle bir yetkisi bulunmamaktadır. Cumhuriyet savcısı fiilin çocuk tarafından gerçekleştirildiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi durumunda kamu davası açmalıdır. Ancak doktrinde soruşturma aşamasında çocuğun işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılamadığına veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediğine ilişkin alınan rapor nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi ve çocuk mahkemesinden güvenlik tedbiri uygulanmasının istenilmesi gerektiği ifade edilmiştir³⁴⁰. Kanaatimizce bu yaş grubunda olan çocukların ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığını takdir yetkisi münhasıran mahkemeye ait olduğundan soruşturma aşamasında alınan rapor dayanak gösterilerek sadece güvenlik tedbiri uygulanması talep edilemez.

Soruşturma konusu eylemin gerçekleştiği veya çocuk tarafından gerçekleştirildiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi durumunda ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında CMK'nın 172/1. maddesi gereği kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir. Bu durumda çocuklara özgü

³⁴⁰ Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 101.

güvenlik tedbiri uygulanması için çocuk hâkimine talepte bulunulamayacaktır. Ancak Cumhuriyet savcısı böyle bir durumda bir suç iddiasıyla adli sürece dâhil olan çocuğun korunmaya muhtaç olduğu kanaatine varırsa ÇKK gereği hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanması için çocuk hâkiminden talepte bulunabilecektir.

3.1.2 Kovuşturma

3.1.2.1 Genel olarak

Kovuşturma CMK'nın 2/1-f maddesine göre iddianamenin kabulüyle başlayan, hükmün kesinleşmesiyle sona eren ceza muhakemesi evresidir. Kovuşturma iddia ve savunma ışığında yargılama neticesinde verilen bir hükümle sona eren, duruşma hazırlığı, duruşma ve son karar devrelerinden ibaret ceza muhakemesi evresidir³⁴¹. Bu halde CMK'nın 170. maddesindeki hususlara uygun olarak düzenlenmiş bulunan iddianamenin kabul edilmesiyle suça sürüklenen çocuk için kovuşturma evresi başlamış olur.

Kovuşturma evresindeki işlemler kural olarak sözlüdür, açıktır ve bu işlemlerin taraflar hazır oldukları halde yüze karşı yapılması esastır. CMK kovuşturma evresinin hükmün kesinleşmesine kadar devam edeceğini kabul ettiği için, kesin olmayan hükümlere karşı başvurulana olağan kanun yolları ve hükmün bozulmasından sonra yapılan yeniden yargılama da kovuşturma evresine dâhildir³⁴².

Suçta sürüklenen çocukların muhakemesinde soruşturma evresinin olduğu gibi kovuşturma evresinin de çocuklara özgü farklılıkları bulunmaktadır. Çocuk yargılamalarında bulunan bu farklılıklar çalışmanın konusu özelinde incelenmeye çalışılacaktır.

3.1.2.2 Çocuk mahkemeleri

Çocuk haklarının gelişim gösterdiği 19. yüzyıl öncesi çocuklar ve yetişkinler aynı usullerle genel mahkemelerde yargılanmaktaydılar. Ancak genel mahkemeler ve genel muhakeme usullerinin çocuk suçluluğunun önlenmesinde etkili olmaması üzerine çocuklar için ayrı hüküm mercileri, özel usul kuralları ve özel infaz kurumları ihdas edilmiştir.

³⁴¹ Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 632.

³⁴² Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 478; Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 678.

Pozitivist ve neo-klasik ekolün etkisiyle suça yönelmiş kişiye gerçekleştirmiş olduğu fiilinin bedelini ödetmenin yanı sıra toplumu savunmak amacıyla cezadan farklı yaptırımlar belirlenmiştir. Bu bağlamda özellikle çocuk suçluluğunun nedenleri üzerine yapılan çalışmalar da dikkate alınarak çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik çocuğun kişiliğine uygun tedbir uygulanması benimsenmiştir. Bu nedenle çocuğa uygulanacak yaptırımın çocuğun kişiliğine göre belirlenmesi gerektiğinden, uzmanlaşmış hâkimler ve diğer yardımcı birimlerden oluşan çocuklara özel bir mahkeme kurulması fikri öne çıkmıştır. Bu bağlamda yargılama sonunda işlenen fiil karşılığı olarak cezalandırma yoluna giden genel mahkemeler yerine, çocuğu suça sürükleyen nedenleri tespit ederek ortadan kaldırmak ve çocuğun içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak en uygun tedbirleri belirlemek amacıyla kurulmuştur³⁴³.

Ceza adalet sistemi suç ve ceza ilişkisi içinde çalışırken yani fiili yargılarken, çocuk adalet sistemi suç ve ceza ilişkisinde fiil yargılaması yapan ceza adalet sisteminden ayrı olarak fail yargılaması yapar. Nihai hedefi çocuğun korunması ve bu surette toplumun korunmasıdır. Çocuk mahkemesi, sadece çocuğun eyleminin suç olup olmadığıyla ilgilenmez, çocuğu tanımaya ve söz konusu eylemin hangi koşullar içinde gerçekleştiğini de anlamaya çalışır. İncelemesi sonucunda çocuğun bir risk altında olduğunu düşünürse uygun gördüğü tedbire hükmedebilir. Bu nedenle çocuk mahkemesi hem ceza hem de hukuk yargılaması alanlarında faaliyet gösterir³⁴⁴.

Çocuk haklarının gelişmesiyle benimsenen çocuk adalet sisteminin öngörmüş olduğu çocukları koruyucu ilkelerin hayata geçirilmesi ancak çocuk mahkemeleriyle sağlanabilir. Bu bağlamda çocuk adalet sisteminin önemli parçalarından birini oluşturan çocuk mahkemeleri, çocuğun cezalandırılmasından çok toplumla bütünleşmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle mahkemelerde görev yapan hâkimlerin çocuğun durumuna özel bir şekilde yargılamayı yürütmesi, basit ve sade usuller benimsemesi gerekir³⁴⁵.

Çocuk mahkemeleri genel ceza mahkemeleri gibi suçluluğu tespit ettikten sonra çocuğu cezaevine gönderen yargısal kurumlar değildir. Suç işlemek suretiyle

³⁴³ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 522; Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 93; Naci Şensoy, “Çocuk Mahkemeleri,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.5, S.1, (1950): 139.

³⁴⁴ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, 13.

³⁴⁵ Uluğtekin, *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, 157.

sosyal sapma gösteren çocuklar hakkında tıp, psikiyatri, psikoloji ve sosyoloji ilimlerinin verilerini göz önüne alarak davranış bozukluğuna neden olan unsur ve çocuğun tedavisi hususunda gereken tedbirleri belirlemeye çalışan ve tedbirlerle onu ıslah etmeyi hedef alan kuruluşlardır³⁴⁶.

Çocuk adalet sisteminin gelişimiyle birlikte ilk çocuk mahkemesinin 1878 yılında ABD’de (*Massachusetts*) kurulmasını müteakip, İngiltere’de 1905’te, Portekiz’de 1911’de, Belçika ve Fransa’da 1912’de, Macaristan’da 1913’te, İsviçre’de 1917 ve 1919 yıllarında, İspanya’da 1918’de, Polonya ve Avusturya’da 1919’da, Kolombiya’da 1920’de, Japonya ve Almanya’da 1923’te, Şili’de 1928’de, Meksika’da 1930’da, Uruguay’da 1934’te, Yunanistan’da 1939’da ve Finlandiya’da 1940’da çocuk mahkemeleri kurulmuştur³⁴⁷. Türkiye’de çocuk mahkemeleri kuruluş çalışmaları 1945’te başlamış ve mülga 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 1979 yılında kanunlaşmıştır. Ancak Türkiye’de ilk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara’da kurulmuştur³⁴⁸.

Bugün için çocuk mahkemeleri ÇKK’nın 25. maddesi vd. göre kurulmaktadır. ÇKK’nın 25. maddesine göre çocuk mahkemeleri tek hakimli çocuk mahkemesi veya heyet halinde çocuk ağır ceza mahkemesi olarak kurulabilir. Çocuk mahkemesi asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, çocuk ağır ceza mahkemesi ise ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalarda görevlidir. Ayrıca çocuk mahkemeleri ve çocuk hâkimi³⁴⁹ ÇKK ve diğer kanunlarda çocukları korumaya yönelik düzenlenen tedbirleri almakla görevlidirler. ÇKK’nın 25/1. maddesi gereğince çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Ancak çocuk ağır ceza mahkemelerine dair Kanunda böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının bu mahkemelerde yapılan yargılamaya katılması

³⁴⁶ Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 101.

³⁴⁷ Artuk, Mehmet Emin, “Küçüklerin Cezai Sorumluluğu ve Suçlu Çocukların Yargılanmasında Hakim Olan İlkeler,” Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, 2000, 221. Akt. Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 93. Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 3: 193.

³⁴⁸ Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 71; Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 522; Ayrıntı için bkz. Aybike Dinç, “Türkiye’de Çocuk Mahkemelerinin Çocuk Adalet Sistemindeki Yeri,” *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, S.5, (2020): 68-74.

³⁴⁹ ÇKK’nın 3.maddesine göre “çocuk hâkimi, hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimidir.”

gerekir³⁵⁰. Doktrinde ise çocuk mahkemelerinde Cumhuriyet savcısının bulunmaması adil yargılanma hakkının ihlali olacağı düşüncesiyle eleştirilmiştir³⁵¹.

Çocuk mahkemeleri suça sürüklenen çocuklar hakkında yargılama yapmakla birlikte özellikle velayet başta olmak üzere ailesiyle ilişkilerine dair çocuğun korunması amacıyla alacağı tedbir kararlarıyla hem ceza hem hukuk mahkemesi sıfatını haiz kendine özgü bir mahkemedir.

ÇKK'nın 27. maddesine göre çocuk mahkemesinin yargı çevresi kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırları, çocuk ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi ise bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır.

ÇKK'nın geçici 1. maddesine göre çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmalar Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemelerce ÇKK hükümlerine göre yapılır. Yani çocuğun işlediği iddia edilen suça göre asliye ceza veya ağır ceza mahkemeleri çocuk mahkemesi sıfatıyla çocuklar için öngörülen özel hükümlere göre kovuşturma yapacaklardır. Çocuk mahkemesinin bulunmadığı yerlerde çocuklarla ilgili yapılan yargılamalarda görevli olan mahkemeler bu kanun hükümlerine göre yargılama yapacağından genel mahkeme duruşmalarında da Cumhuriyet savcısı bulunmayacaktır³⁵².

ÇKK'nın 17/1 ve 26/4. maddelerine göre çocukların yetişkinlerle beraber suç işlediği iddiası üzerine yapılan kovuşturma ayrı yürütülür. Ancak ÇKK'nın 17/3. maddesine göre davaların birlikte görülmesinin zorunlu olması halinde genel mahkemenin talebi, çocuk mahkemesinin uygun bulması üzerine çocuk hakkındaki dava yargılamanın her aşamasında genel mahkemelerde birleştirilebilir. Davaların birleştirilmesine dair söz konusu düzenleme BMÇHS 40. maddesinin çocuklar için ayrı yargılama merci ayrı usuller oluşturulması kuralı ile çelişmektedir.

Bugün için çocuk mahkemeleri ve çocuk savcılığı genel mahkemelerle birlikte adliye binalarında bulunmaktadır. Çocuklar bu nedenle adli sürece dâhil olduklarında kişisel özelliklerine uymayan ortam ve durumlara şahit olabilmektedirler. Çocukları olumsuz etkileyecek bu durumu ortadan kaldırmak için Adalet Bakanlığı Adli Destek

³⁵⁰ Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 288.

³⁵¹ Dönmez, *Çocuk Yargılaması*, 96.

³⁵² Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*, 287; Erdoğan, *Çocuk Ceza Hukuku*, 73.

ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından Çocuk Adalet Merkezleri oluşturulmaya başlanmıştır. Çocuk Adalet Merkezleri insan hakları eylem planı, yargı reformu stratejisi gibi kalkınma plan ve strateji belgelerinin hedefleri doğrultusunda çocuk adalet sisteminin etkinliğini artırmaya yönelik olarak çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuk mahkemesi, Cumhuriyet başsavcılığı çocuk bürosu ve adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin diğer adli birimlerden ayrı bir yerde müstakil bir şekilde oluşturulmasıdır. Çocuk Adalet Merkezleri ile çocuklara yönelik adli işlemlerin yetişkinlerden ayrı olarak çocuk dostu ortam ve usullerle yürütülmesi, çocuklara adli süreçte adli destek görevlisinden etkin şekilde yararlanabilme imkânı sağlanması, diğer paydaş kurum ve kuruluşlarının da temsilcilerinin bulunması sağlanarak etkin ve bütüncül çocuk koruma sisteminin sağlanması ve tüm amaçlarla çocukları adli sürecin olumsuz etkilerinden korumak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Erzurum ve Gaziantep illerinde Çocuk Adalet Merkezi oluşturulmuştur³⁵³.

ÇKK'nın 28. maddesine göre çocuk mahkemelerine, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış hâkimler atanır. Atamalarda istekli olanlarla daha önce bu görevlerde bulunmuş olanlara öncelik tanınır. Daha önce üzerinde durulduğu üzere çocuk mahkemeleri çocuğu merkezine alan özel mahkemelerdir. Bu nedenle çocuk mahkemelerinde görev alan hâkimler, ceza hâkimlerinden farklı özelliklere sahip olmalıdırlar. Bu kapsamda çocuk mahkemesi hâkimleri yasal usuller ile sınırlı kalmayarak davaları çocuk, toplum ve mağdur açısından en yararlı biçimde ele alan toplumsal düşünceli bireyler olma özelliğini taşımalıdırlar³⁵⁴. Bu düşünceden hareketle çocuk mahkemelerinde görev yapacak hâkimlerin atanmalarında tercihan aranan çocuk hukuku alanında uzmanlaşma ile çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim alma kıstası kanuni bir zorunluluk haline getirilmelidir.

Çocuk mahkemelerinde görev yapan hâkimlere ÇKK'nın 32.maddesine göre çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda meslek öncesi ve meslek içi eğitim verilir.

³⁵³ <https://magdur.adalet.gov.tr/> E.T. 26.01.2023

³⁵⁴ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 522.

3.1.2.3 Çocuk yargılamalarına hakim olan ilkeler

Gizlilik ilkesi

Yetişkinler hakkında yapılan kovuşturmalarda kural olarak aleniyet ilkesi kabul edilmiştir. Aleniyet ilkesi, yargılamanın tüm aşamalarının topluma açık ve izlenebilir olmasını ifade etmektedir. Duruşmanın açıklığı ilkesi ceza yargılaması faaliyetinin toplumu ilgilendiren bir konu olmasının bir sonucudur. Kapalı kapılar ardında yapılacak bir yargılamanın kötü etkilerini silmeyi amaçlar ve bireylerin ceza adaletine olan güvenlerini sağlar³⁵⁵. Bu nedenle alenilik ilkesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile adil yargılanma hakkının unsuru olarak kabul edilmiştir.

CMK'nın 182. maddesi *“duruşmaların herkese açık olduğunu, ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına karar verilebileceğini”* hüküm altına almıştır. Böylece gizlilik ilkesi yetişkinler hakkında yapılan kovuşturmada istisnai olarak kabul edilmiştir. Ancak çocuklar hakkında yapılan kovuşturmalarda CMK'nın 185. maddesinin *“Sanık, onsekiz yaşını doldurmamış ise duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.”* hükmü gereği gizlilik ilkesi kuraldır.

Bu ilke çocuklar hakkında yapılan duruşmalara kanunen katılabilecekler dışında kimsenin katılmamasını ifade ettiği gibi, çocuklar hakkında yargılamanın ve alınan kararların duyurulmamasını ve çocukların kişisel bilgilerinin açıklanmamasını da kapsamaktadır. Bu ilkenin kabul edilmesindeki amaç çocuğun yüksek yararıdır. Çocuklar duruşma salonunda bulunan diğer kişilerden korkabilirler, doğruyu söylemekten çekinebilirler, ilgi topladıklarını düşünerek kendilerini bir kahraman olarak görebilirler³⁵⁶. Bu nedenle yargılanmakta olan çocuğun üzerindeki çekingenlik duygusunun kaldırılması, duruşma salonunda bulunanların çocuk üzerinde olumsuz etkide bulunmasının önlenmesi, çocuğun hâkim ile daha rahat konuşabilmesi ve kendini ifade edebilmesini sağlamak amacıyla gizlilik ilkesi kabul edilmiştir³⁵⁷.

Özellikle ergenlik döneminde bir suç iddiası ile yargılanmak çocuk gelişiminde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Başlı başına çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen yargılamanın gizli olmaması durumunda ise istenilmeyen birçok sonuç ortaya

³⁵⁵ Yurtcan, *Ceza yargılaması Hukuku*, 524.

³⁵⁶ Kaya, “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri,” 151.

³⁵⁷ Özkan, *Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılanması*, 135.

çıkabilecektir. Bu nedenle çocuk yargılamalarında görev alan hâkim, Cumhuriyet savcısı, avukat ve adli destek görevlilerinin bu ilkeye azami özeni göstermeleri gerekmektedir.

Çocuklar hakkında yapılan yargılamanın gizliliği ilkesi Yargıtay’a göre fiilin gerçekleştiği andaki yaşa göre değil, duruşmanın yapıldığı andaki yaşa göre uygulanmalıdır. Fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış çocuğun duruşma sırasında on sekiz yaşını doldurmuş olması halinde duruşma açık yapılacak, hüküm de açık duruşmada tefhim edilecektir³⁵⁸. Ancak Yargıtay’ın bu görüşüne katılmak mümkün değildir. Çünkü çocuk yargılamalarında çocuğu korumak amacıyla kabul edilen gizlilik ilkesi aslında BMÇHS’nın 40. maddesi ve ÇKK’nın 4. maddesinde benimsenmiş özel hayata tam saygı ilkesinin kovuşturma aşamasına yansımadır. Yine Pekin Kuralları’nın 21. maddesine göre de, “Çocuklara ilişkin kayıtlar kesinlikle gizli tutulmalı ve üçüncü kişilerin bilgisine kapalı olmalıdır. Kayıtların ayrıntıları sadece davaya bakmış veya konuyla görevi gereği ilgilenmiş yetkili kişilerle sınırlı tutulmalıdır.” Çocukluk döneminde yapılan hatalı davranışlar kişinin geleceğini etkilememelidir. Duruşma sırasında on sekiz yaşın doldurulmuş olması durumunda kişinin çocukluk dönemi davranışları nedeniyle toplum karşısında afişe olmaması gerekir. Suçlu olarak damgalanmak tüm kişiliğini etkilemekte, bu damgayı benimsemesi ya da silme umudunu kaybetmesi yeniden suça yönelmesine neden olabilmektedir³⁵⁹. Bu nedenle yargılama sırasında on sekiz yaş doldurulmuş olsa da yargılama açık olmamalı, gizlilik ilkesine göre yargılamaya devam edilmelidir.

Çabukluk, sadelik ve basitlik ilkesi

Yargılamaların sade ve basit usullerle hızlı bir şekilde bitirilmesi anayasal bir hak olan hak arama hürriyetinin gereğidir. Yargılamaların hızlı ve etkili bir şekilde

³⁵⁸ “Suça sürüklenen çocuğun kararın verildiği 18/10/2016 tarihli celsede 18 yaşını doldurduğu ve 5271 sayılı CMK’nın 182, 184 ve 186. maddeleri uyarınca verilmiş ayrı bir “kapalılık kararı” da bulunmadığı, buna göre duruşmanın anılan Kanun’un 182. maddesi uyarınca “herkese açık” bir şekilde yapılması ve hükmün de “açık yapılan duruşma sırasında” tefhim edilmesi gerektiği gözetilmeden, 18/10/2016 tarihli duruşmanın kapalı yapılması, hükmün de kapalı duruşmada gizlice tefhim edilmesi suretiyle “açıklık kuralının” ihlâl edilmesi, Bozmayı gerektirmiştir..” Yargıtay 2. CD, 2017/5159 E., 2018/921 K. “21.04.1993 doğumlu olan suça sürüklenen çocuk, yargılama sırasında 18 yaşını doldurduğu halde, son oturumun açık yerine kapalı yapılması ve hükmün gizli tefhim edilmesi suretiyle CMK’nın 182.maddesine aykırı davranılması..” Yargıtay 15. CD, 2013/23109 E., 2014/10571 K. UYAP, E.T. 21.03.2023

³⁵⁹ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 102.

sona ermesi amacıyla 23.06.2017 tarihli 3015 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak 01.09.2017 tarihinde yürürlüğe giren "Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik kabul edilmiştir. Böylece uzun süren yargılamaların son bulması hedeflenmektedir.

Konu çocuk olduğunda ise söz konusu bu ilkeler gerek çocuk suçluluğu ile mücadele gerekse çocuğun korunması bakımından oldukça önemlidir. Çocuk yargılamalarında dikkat edilmesi gerekli bir diğer ilke de çabukluk, sadelik ve basitlik ilkesidir. Bu ilke gereği çocuk yargılamaları süratli bir şekilde, şekilcilikten uzak ve basit usuller benimsenerek sona erdirilmelidir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi bir suç isnadıyla yargılanmak çocuk için olumsuz etkileri olan bir süreçtir. Çocuk adalet sistemi her ne kadar benimsemiş olduğu özel usullerle çocukların bu süreçten mümkün olduğunca az etkilenmesini sağlamaya çalışsa da yargılama sürecinin basit usullerle ve hızlı bir şekilde bitirilmesi çok önemlidir.

Nitekim ÇKK’nın 4/1-f maddesi de çocuk yargılamalarında “*İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi*” gerektiğini temel bir ilke olarak düzenlemektedir.

Çocuk yargılamalarının basit ve sade usullerle hızlı bir şekilde bitirilmesi, çocukların yargılamanın olumsuz etkilerinden en az düzeyde etkilenmesini sağlayacaktır. Ancak bu ilke çocuk suçluluğuyla mücadelede de çok önemlidir. Çocuk suçluluğunun nedenlerinde belirtildiği üzere çocuklar çevresel ve bireysel birçok nedene dayalı olarak suç işlemektedirler. Bu nedenle tedbirlerin bir an önce uygulanması hiç şüphesiz çocuk suçluluğu ile mücadelede olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Çabukluk ilkesi yargılamanın her aşamasında geçerli bir ilkedir. Ancak Yargıtay veya Bölge Adliye Mahkemelerinde çocuklarla ilgili dosyalara bakan özel bir dairenin bulunmaması sebebiyle hükmün verilmesi ile kesinleşmesi arasında oldukça uzun süreler geçmektedir. Doktrinde Yargıtay ve BAM’larda çocuklara özel bir dairenin bulunması ile hem çocuk hukuku alanında uzmanlaşma sağlanacağı hem de çocuklar ile ilgili davaların daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılacağı ifade edilmektedir³⁶⁰.

³⁶⁰ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 520; Kaya, “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri,” 155.

Zorunlu müdafii

Hiç şüphesiz ceza yargılamalarında savunma hakkı kutsaldır. Bu anlayışa hizmet etmek için ceza yargılamalarında müdafilik kurumu kabul edilmiştir. CMK'nın 149/1. maddesine göre “*Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafiiin yardımından yararlanabilir; kanunî temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafii seçebilir.*” Yine CMK'nın 150/1. maddesine göre “*Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafii seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafii görevlendirilir.*” Ancak ceza muhakemesi hukukunda, kanuni düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere isteğe bağlı müdafiiilik söz konusudur.

Zorunlu müdafiiilik kanunda belirli durumlarda kabul edilmiştir. CMK'nın 150/2. maddesine göre “*Müdafii bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede mahul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirilir.*” Yani çocuk yargılamalarında istemi aranmaksızın müdafii görevlendirilecektir. Böylece çocukların kendilerini savunmada ve ifade etmede yetersiz kalmalarını önlemek için kanunen, zorunlu müdafiiin hukuki yardımından yararlanmaları sağlanmıştır. CMK'nın 156. maddesine göre müdafii soruşturma evresinde, ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hâkimin, kovuşturma evresinde ise mahkemenin istemi üzerine, soruşturmanın veya kovuşturmanın yapıldığı yer barosunca görevlendirilir.

Çocuğun suça sürüklenmiş olması sebebiyle yürütülen soruşturma ve kovuşturmada, çocuğun içinde bulunduğu tehlikelilik halinin de araştırılması ve uygun tedbirin alınması gerektiğine göre, suç işlediği iddia edilen bir çocuğun müdafii, çocuk adalet sisteminin kendine özgü bu özelliğinden dolayı bir yetişkinin müdafiiinden farklı yetkilere sahiptir. Bu nedenle müdafiiinin sadece muhakeme konusu fiil ve onun sübutu ile değil çocuk ve onun ihtiyaçları ile de ilgilenmesi gerekir³⁶¹.

Disiplin hapsi yasağı

Ceza yargılamalarında hak arama hürriyeti kapsamında adil bir yargılamanın olması için duruşmanın düzenli ve disiplinli bir şekilde gerçekleşmesi gerekir. Aksi halde sağlıklı bir yargılamadan söz edilemeyeceği için adil yargılanma hakkı ihlal

³⁶¹ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimi El Kitabı, 13.

edilmiş olur. Yargılamanın salâhiyeti için hâkim veya mahkeme başkanının CMK'nın 203. maddesine göre gerekli disiplin önlemlerini alır. Ancak duruşmanın düzenini bozan davranışlara devam edilmesi halinde hâkim veya mahkeme başkanı emri üzerine bu kişi duruşma salonundan dışarı çıkarılır. Dışarı çıkarılması emredilen kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa CMK'nın 203/3. maddesi gereği dört güne kadar disiplin hapsi uygulanabilir. Duruşmanın düzenini sağlamak için kanunen kabul edilmiş bu disiplin hapsi avukatlar ve çocuklar için kabul edilmemiştir. Bu nedenle çocuk yargılamalarında çocuğun yüksek yararı gereği çocuk hakkında disiplin hapsi uygulanmayacaktır.

3.1.2.4 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında kovuşturma

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuğun TCK'nın 31/1. maddesine göre ceza sorumluluğu yoktur. Bu yaş grubu çocuklar için ceza sorumluluğunun olmadığı mutlak olarak kabul edilmiştir.

Bu yaş grubu çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz³⁶². Ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Bu yaş grubu çocuklar hakkında her ne kadar kovuşturma yapılamayacak olsa da soruşturma yapılması mümkündür³⁶³. Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılacak soruşturma iddia olunan suçlara dair delillerin toplanması veya başka fail ya da failerin bulunup bulunmadığının belirlenmesine ilişkin olarak yapılacaktır.

Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılan soruşturma sonucunda soruşturma konusu suç teşkil eden fiilin on iki yaşını doldurmamış çocuk tarafından gerçekleştirildiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmişse TCK'nın 31/1 maddesi ve CMK'nın 172/1 maddesi gereği kovuşturma olanağı

³⁶² "5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31/1. maddesinde "Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir." şeklindeki düzenleme karşısında, olay tarihi itibarıyla 12 yaşını doldurmamış suça sürüklenen çocuk hakkında düzenlenen 14/11/2015 tarihli iddianamede, yargılanması talebinde bulunulmadığı, sadece çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasının talep edildiği gözetilmeden, suça sürüklenen çocuğun savunması alınmasa da, açılan davanın genel mahkemede birleştirilmesi, zorunlu müdafii atanması ve kararın gerekçesinde yüklenen suçun işlendiği yönünde değerlendirme yapılması suretiyle atılı suçtan yargılama yapıldığı anlaşılmakla, suça sürüklenen çocuk hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair verilen karar hukuki değerden yoksun olup, hukuken geçersiz nitelikte bulunan kararın da temyiz kanun yoluna tabi olmadığı," Yargıtay 4.CD, 2021/22287 E., 2021/28931 K. UYAP, E.T. 13.03.2023

³⁶³ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 468; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 321; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 371.

bulunmadığından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir. Böyle bir durumda Cumhuriyet savcısı yine TCK'nın 31/1. maddesi gereği çocuk hâkiminden çocuk hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasını talep edecektir.

Cumhuriyet savcısı her ne kadar kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermiş olsa da bu durum suça sürüklenen çocuk hakkında güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını talep etmesine engel teşkil etmemektedir³⁶⁴. Cumhuriyet savcısının böyle bir durumda çocuk hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasını talep etme konusunda takdir yetkisi olduğu yönünde görüşler ifade edilmiştir. Bu görüşe göre soruşturma konusu fiilin gerçekleştiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmiş olsa dahi çocuğun durumuna göre Cumhuriyet savcısının güvenlik tedbiri talep etme konusunda takdir yetkisi vardır³⁶⁵. Aksini ifade eden görüşe göre ise Cumhuriyet savcısı yeterli şüpheyeye ulaşmışsa kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermek ve çocuk hâkiminden çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını talep etmek zorundadır³⁶⁶.

Kanaatimizce soruşturma konusu fiilin çocuk tarafından gerçekleştirildiğine dair yeterli şüphe oluşturacak deliller elde edilmişse çocuk hakkında güvenlik tedbiri uygulanıp uygulanmayacağı konusunda takdir yetkisi çocuk hâkimine aittir. Cumhuriyet savcısı çocuklara özgü güvenlik tedbirinin uygulanmasını talep etmek zorundadır. Bu konuda takdir yetkisi yoktur.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuk hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasında görevli merci çocuk hâkimidir³⁶⁷. ÇKK'nın 3.maddesine göre çocuk hâkimi, hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimidir. Bu nedenle hakkında kovuşturma yasağı olan on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında soruşturma aşamasında fiili işlediği yönünde yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmişse çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinde görevli mahkeme çocuk mahkemesi hâkimidir³⁶⁸. Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde ise

³⁶⁴ Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 321; Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*, 270.

³⁶⁵ Aslan, *Yaş Küçüklüğü*, 62.

³⁶⁶ Balo, *Çocuk Ceza Hukuku*, 16; Çınar, *Çocuk Ceza Hukuku*, 54-55.

³⁶⁷ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 469; Aslan, *Yaş Küçüklüğü*, 153.

³⁶⁸ "Somut olayda; 5395 Sayılı Çocuk Koruma Yasası uyarınca suç tarihinde 12 yaşını doldurmamış çocuk hakkında tedbir kararı talep edilmekle, söz konusu tedbir TCK 31. madde hükmüne göre güvenlik tedbiri niteliğindedir. Kamu davasının açılmasının zorunluluğu ilkesinin istisnalarından birisini oluşturan ve TCK'nun 31/1. maddesinde 12 yaşını doldurmamış çocuklarla ilgili düzenlenen hükümde "Ceza sorumluluklarının olmadığı ve ceza kovuşturması yapılamayacağı ancak, "çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin" uygulanabileceğinin belirtildiği anlaşılmaktadır. Malatya Cumhuriyet

çocuk mahkemesi kurulup göreve başlayıncaya kadar hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, çocuklar hakkında tedbir kararları, aile mahkemeleri kurulan yerler bakımından bu mahkemeler, kurulu bulunmayan yerler bakımından asliye hukuk mahkemelerince alınır³⁶⁹.

Ancak çocuk mahkemesi olmayan yerlerde görevli merciin belirlenmesi konusunda farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre ÇKK'nın 3/1-c. maddesi ve 26/3. maddesindeki tedbir kavramıyla koruyucu destekleyici tedbirlerin kastedildiği, CMK'nın 223.maddesine göre hüküm niteliğinde olan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesi, bu mahkemelerin bulunmadığı yerlerde ise ÇKK'nın geçici 1. maddesine göre suça temas eden mahkemeler tarafından hükmedilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁷⁰. Bir diğer görüşe göre ise bu yaş grubundaki çocuklar hakkında güvenlik tedbiri kararı verme yetkisi hem çocuk hâkiminde hem de çocuk mahkemesindedir³⁷¹.

ÇKK'nın 13/1. maddesine göre suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı verilir. Ancak zaruret halinde çocuk hâkimi duruşma yapabilir.

Hâkim güvenlik tedbiri uygularken kural olarak dosya üzerinden yapacağı inceleme sonucunda kararını verecektir. Ancak dosya üzerinde yapılan inceleme hâkimde tam bir kanaat oluşturmazsa duruşma yapılmasına karar verebilir. Bu durumda yapılacak duruşma bu yaş grubu çocukların hakkında kovuşturma yasağı

Başsavcılığının 2020/16089 soruşturma sayılı, 24.07.2020 tarihli kararıyla suça sürüklenen çocuk hakkından ek kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiği anlaşılmış olup buna göre çocuk hakkındaki güvenlik tedbirlerine kararı verilmesine ilişkin davanın Malatya Çocuk Mahkemesince görülmesi gerekir..." Yargıtay 5. HD, 2020/12176 E., 2021/1930 K. UYAP, E.T. 13.03.2023

³⁶⁹ "Kamu davasının açılmasının zorunluluğu ilkesinin istisnalardan birisini oluşturan ve TCK'nın 31/1. maddesinde 12 yaşını doldurmayan çocuklarla ilgili düzenlenen hükümde "Ceza sorumluluklarının olmadığını ve ceza kovuşturması yapılamayacağı ancak "çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin" uygulanabileceğinin belirtildiği anlaşılmaktadır. Bu düzenlemenin niteliği dikkate alındığında, açıkça 12 yaşından küçük çocukların suç kovuşturması dışında tutulduğu anlaşılmaktadır. Suç tarihinde 12 yaşından küçük çocuk bir ceza ilişkisinin tarafı olmayacağı gibi usuli ilişkinin tarafı da olamayacaktır. Yani, yanlışlıkla kamu davası açılmış bile olsa ceza davasına bakılamayacaktır. Suç kovuşturması yapılamayınca tedbirler açısından .. Kanununun getirdiği ilkelere bakılması zorunluluğu ortaya çıkmakta, 5395 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin dördüncü fıkrasındaki düzenleme ve ... Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin 8. maddesi hükmü de gözetildiğinde, ..Kanunun 5. maddesi uyarınca hükmolunacak tedbir kararlarının çocuk mahkemesi veya hâkimince çocuk mahkemesi olmayan yerlerde ise, aile mahkemesi veya yoksa asliye hukuk mahkemesince karar verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır." Yargıtay 20. HD. 2015/1221 E. 2015/2897 K. UYAP, E.T. 13.03.2023

³⁷⁰ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 91; Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 97.

³⁷¹ Kayıhan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2018), 751.

bulunmasından dolayı, CMK anlamında bir duruşma olmayacaktır. Bu duruşma kendini ifade edebilen, idrak gücüne sahip çocuğun suça sürüklenme nedenlerini tam ve doğru bir şekilde tespit etmek ve en uygun tedbiri uygulayabilmek için çocuğun veya ilgililerin görüşünün alınmasından ibaret olacaktır. Nitekim ÇKK'nın 13/2. maddesi tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun görüşü alınır ve ilgililer dinlenebilir şeklinde düzenlenmiştir.

İdrak gücüne sahip çocuğun görüşünün alınması ÇKK'nın 4. maddesine göre kabul edilen *“çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması ve çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması”* temel ilkelerinin gereğidir. Bu nedenle mümkün olduğu sürece idrak gücüne sahip çocuğun görüşünün alınması gerekmektedir.

Yine çocuğu suça sürükleyen nedenleri tam ve doğru bir şekilde tespit edebilmek ve çocuk hakkında en doğru tedbire karar verebilmek için ÇKK'nın 13/2. maddesine göre çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilir. Burada istenecek sosyal inceleme raporu konusunda herhangi bir zorunluluk öngörülmemiştir. Ceza sorumluluğu olmayan bu yaş grubu çocuklar hakkında tedbir kararı vermeden önce sosyal inceleme yapılması hâkimin takdirindedir.

Çocuk suçluluğunun nedenleri konusunda belirtildiği üzere çocuğun suça sürüklenmesinin çevresel ve bireysel birçok nedeni bulunmaktadır. Bunları tespit edebilmek ve bu nedenleri ortadan kaldıran tedbirleri uygulayabilmek ancak çocuk hakkında yapılacak bir sosyal incelemeyle mümkündür. Bu nedenle bu yaş grubu çocuklar hakkında tedbir kararı verilmeden önce yapılacak sosyal incelemenin takdiri olarak kanunda düzenlenmesi yerinde olmamıştır.

Ceza sorumluluğunun bulunmadığı kanunen mutlak olarak kabul edilen bu yaş grubu çocuklar hakkında tedbir kararı uygulanması öncesi istenecek sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yani kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığını tespit edebilmek için öngörülen sosyal inceleme raporu değildir. Bu sosyal inceleme, çocuğu suça sürükleyen nedenleri tam ve doğru tespit edebilmek ve en doğru tedbiri uygulayabilmek için yapılacak sosyal incelemedir. Bu nedenle bu yaş grubu çocuklar hakkında çocuğun yaşadığı çevre, aldığı terbiye, öğrenim durumu, yaşlılarına göre zekâ seviyesi ve olayları muhakeme derecesi, işlenen fiilin türü,

işlenen fiil hakkında yerel halkın genel bakışı ve çocuğun karakter yapısı hakkında bilgi edinmeye yönelik sosyal inceleme yapılması zorunlu olmalıdır. Çünkü suça neden olan durumların tespiti ile çocuğun kişiliğine en uygun güvenlik tedbirinin uygulanmasına karar verilmelidir³⁷².

Ceza sorumluluğu olmayan bu yaş grubu çocuklar hakkında çocuk hâkimince verilen çocuklara özgü güvenlik tedbiri kararlarına karşı kanun yolunun nasıl olacağı ÇKK'da ayrıntılı ve açıkça düzenlenmemiştir. Doktrinde bir görüşe göre ÇKK'nın 14. maddesinin *“Bu Kanun hükümlerine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. İtiraz, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılır.”* hükmü gereği çocuklar hakkında verilen güvenlik tedbirleri kararlarına karşı CMK'nın 267 vd. maddelerine göre itiraz kanun yoluna gidileceği ifade edilmektedir³⁷³. Konu hakkında bir diğer görüşe göre ise çocuklara özgü güvenlik tedbirleri kararının CMK'nın 223. maddesi kapsamında bir hüküm olması nedeniyle istinaf yoluna başvurulabileceği ifade edilmektedir³⁷⁴.

Kanaatimizce ceza sorumluluğunun olmadığı kanunen mutlak olarak kabul edilen bu yaş grubu çocuklar hakkında çocuk hâkimi tarafından verilen güvenlik tedbiri kararlarına karşı ÇKK'nın 3. 11. ve 14. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde itiraz kanun yoluna başvurulması gerekmektedir³⁷⁵.

İtiraz ÇKK'nın 14. maddesine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılır. CMK'nın 268 vd. maddelerine göre verilen güvenlik tedbiri kararına karşı itiraz, tebliğ veya tefhim tarihinden itibaren yedi gün içerisinde bu kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşuluyla zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Çocuk hâkimi itirazı yerinde görürse kararı düzeltebilecek, buna karşılık itirazı yerinde görmezse dosyayı en çok üç gün içerisinde itirazı incelemekle

³⁷² Aslan, *Yaş Küçüklüğü*, 155.

³⁷³ Aslan, *Yaş Küçüklüğü*, 156-157; Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 866.

³⁷⁴ Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 133.

³⁷⁵ “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 14. maddesi gereğince, bu Kanun hükümlerine göre çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolunun açık olduğunun belirtilmesi karşısında, suça sürüklenen çocuk hakkında, anılan Kanun'un 5/1-b maddesi uyarınca eğitim tedbiri uygulanmasına dair karara karşı itiraz yolunun açık ve dolayısıyla yapılan başvurunun bu doğrultuda değerlendirilmesinin gerekli bulunduğu...” “Yargıtay 4. CD, 2021/22287 E, 2021/28931 K. UYAP, E.T. 14.03.2023

yetkili en yakın çocuk mahkemesine gönderecektir. CMK'nın 271/4. maddesine göre itiraz üzerine verilen karar ise kesindir. CMK'nın 269. maddesine göre tedbir kararlarına itiraz tedbir kararının infazına engel olmaz. Kararına itiraz edilen veya itirazı inceleyen merci itiraz sonuçlandırılıncaya kadar infazın geri bırakılmasına karar verebilir.

3.1.2.5 Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında kovuşturma

TCK'nın 31/2. maddesine göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılamamaları veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumlulukları yoktur. Bu yaş grubu çocuklar hakkında kusur yeteneğinin gelişmemesi nedeniyle ceza sorumluluğu olmadığı durumlarda çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Bu dönem çocuklar bakımından kusur yeteneğinin olup olmasına göre ceza veya tedbir sorumluluğu kabul edilmiştir. Mahkeme yapacağı incelemeyle çocuğun kusur yeteneğine sahip olup olmadığını araştıracaktır. Bu yaş grubu çocukların kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığını takdir yetkisi mahkemeye aittir³⁷⁶. Cumhuriyet savcısının bu yaş grubundaki çocuklar hakkında kusur yeteneğine sahip olmadıklarını ileri sürerek kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verebilmesi mümkün değildir. Ancak daha önce ifade edildiği üzere doktrinde suça sürüklenen çocuğu yargılamanın dışında tutmak amacıyla kusur yeteneği araştırmasının soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması ifade edilmiştir³⁷⁷.

Mahkemece yapılacak kusur yeteneği araştırmasında kusur yeteneği yoksa bu grup çocuklar hakkında güvenlik tedbirleri uygulanacaktır. Burada tedbirlerin uygulanması hususunda mahkemeye takdir yetkisi tanınmamıştır. Kusur yeteneği bulunmayan bu dönem çocuk hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar

³⁷⁶ÇKKUY'nin 20/3. maddesine göre “Fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığını takdir yetkisi münhasıran mahkemeye aittir.”

³⁷⁷ Kaya, “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri,” 101.

verilerek çocuk hakkında koruyucu, eğitici ve topluma kazandırıcı güvenlik tedbirlerine hükmedilir³⁷⁸.

Görevli ve yetkili mahkemenin bu yaş grubu çocuklar hakkında kovuşturma yaparken öncelikle suçun sübutuna dair delilleri değerlendirmesi gerekir. Yapılan kovuşturmada suça sürüklenen çocuk hakkında CMK'nın 223/2. maddesine göre beraat kararı vermeyi gerektirir durumlarda beraat kararı verilecek, çocuk hakkında ayrıca kusur yeteneği araştırmasına gidilmeyecektir. Böyle bir durumda çocuk hakkında güvenlik tedbirine de hükmedilmeyecektir³⁷⁹. Yani yapılan kovuşturmada çocuğun yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde çocuk hakkında CMK'nın 223/5. maddesine göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği durumlarda bu yaş grubu çocuklar hakkında kusur yeteneği araştırması yapılmalıdır³⁸⁰. Yapılan kusur yeteneği araştırması sonucuna göre ceza veya güvenlik tedbirine hükmedilmelidir.

Bu yaş dönemi çocukların hakkında güvenlik tedbirine karar verecek merci çocuğun işlediği iddia edilen suçun niteliğine göre davaya bakmakla görevli olan çocuk mahkemesi ya da çocuk ağır ceza mahkemesidir. Bu mahkemelerin bulunmadığı yerlerde ise ÇKK'nın geçici 1/3. maddesine göre belirlenen mahkeme tarafından çocuklara özgü güvenlik tedbiri kararı verilecektir.

Mahkemelerin bu yaş grubu çocuklar hakkında vermiş olduğu güvenlik tedbiri kararları CMK'nın 223. maddesi gereğince hüküm niteliğinde olduğundan istinaf kanun yoluna tabidir.

3.1.2.6 Sosyal İnceleme

Çalışmanın ilgili bölümlerinde daha önce ifade edildiği üzere çocuk ceza hukukunun merkezinde modern ceza hukukunun aksine fail yani çocuk yer alır. Bu

³⁷⁸ Aslan, *Yaş Küçüklüğü*, 150.

³⁷⁹ “Suça sürüklenen çocuk hakkında belirtilen sevk maddeleri uyarınca cezalandırılması amacıyla dava açılması nedeniyle mahkemece yargılama yapıp, suçun işlendiği sabitse ceza verilmesine yer olmadığına karar verip, 5395 sayılı Kanun uyarınca tedbirlere hükmetmesi gerektiği...” Yargıtay 2. CD, 2021/11798 E., 2021/14824 K. UYAP, E.T. 09.03.2023

³⁸⁰ “5237 sayılı TCK'nın 31/2. maddesinde yer alan “Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.” şeklindeki yasal düzenlemeden, suçun sabit görülmesi durumunda ceza verilmeyeceği, ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı anlaşılmalıdır.” Yargıtay 17. CD, 2019/12013 E., 2019/15713 K. UYAP, E.T. 09.03.2023

nedenle çocuklar hakkında bir suç işlediği iddiasıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada çocuğun kişiliği ön plandadır. Bu nedenle çocuk suçluluğu ile mücadelenin etkili bir şekilde yapılabilmesi ve adli sürece dâhil olan çocuğun yüksek yararının sağlanması amacına ulaşabilmek ancak nitelikli sosyal inceleme ile mümkündür. Sosyal inceleme ve sonucunda düzenlenecek raporların öneminden dolayı çalışmanın bu kısmında ayrı bir başlık altında genel hatlarıyla ele alınmıştır.

Sosyal inceleme, ÇKK'nın 35. maddesine göre çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren incelemedir. Çocuk adalet sisteminde sosyal incelemenin temel amacı, çocukların ileride sağlıklı ve üretken bir yaşam sürmelerine yönelik olarak biyopsikososyal gelişmelerini sağlamak için en uygun kararların alınmasında adalet sistemine yardımcı olmaktır. Çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini tüm yönleriyle değerlendiren sosyal inceleme sonucunda bir sosyal inceleme raporu düzenlenir. Bu bağlamda çocuk adalet sisteminde hazırlanan sosyal inceleme raporları “çocukların kanunla ihtilafa düşme nedenlerini ortaya koyarak gereksinim duydukları müdahaleyi öneren sosyo legal belgeler” olarak tanımlanmaktadır³⁸¹. Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev Ve Çalışma Yönetmeliği'nin 4.maddesine göre sosyal inceleme raporları “*Çocuğun kimlik bilgileri, bireysel özellikleri ve kişilik yapısı, ailevi özellikleri, ailesi ile olan ilişkileri, arkadaş çevresi, okul durumu, içinde yetiştiği ve bulunduğu koşullar, sorunları, polise intikal eden eyleminin nitelikleri ile değerlendirme, sonuç ve öneriler gibi bölümleri içeren ve sosyal çalışmacı tarafından mülakat, gözlem ve ziyaretler yoluyla gerçekleştirilen inceleme sonucu hazırlanan rapor*” olarak tanımlanmıştır.

ÇKK'nın 35. maddesi gereğince yapılacak sosyal inceleme ve sosyal inceleme raporlarının merkezinde çocuğun bireysel özellikleri ve sosyal çevresi bulunmaktadır. Bu haliyle sosyal inceleme raporları sadece çocuğu merkezine almamalı, çocuğu sosyal çevresi ve bireysel özellikleri ile birlikte her yönüyle ele almalıdır. Bu anlamda sosyal inceleme; dosya inceleme, bilgi toplama, görüşme, belge isteme, ev ve sosyal çevre ziyareti, değerlendirme ve raporlama aşamalarından oluşur. Sosyal inceleme raporları ise çocuğun yüksek yararının sağlanması amacıyla suça sürüklenen çocuğun

³⁸¹ Sevda Uluğtekin, Yüksel Baykara Acar, ve Özlem Cankurtaran Öntaş, “Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (Sir) Ve Gözetim Raporlarının Yeri,” *TBB Dergisi*, S.53, (2004): 39.

geçmişini, geleceğini, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik, ailesel ve çevresel koşullarını tüm yönleriyle değerlendiren önemli bir araçtır³⁸².

Sosyal inceleme raporları fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocukların kusur yeteneği araştırmasında mahkemece göz önünde bulundurulur. Ayrıca çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediği hususunda yapılacak uzman incelemesinde de dikkate alınır. Ancak ÇKKUY'nin 21/2. maddesine göre, sosyal inceleme raporunda çocuğun kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığına ilişkin bir değerlendirme yapılamaz. Sosyal inceleme yapılırken çocuğun, fiilinin hukuki anlam ve sonuçlarını değerlendirmesini ve davranışlarını yönlendirmesini etkileyecek kişisel, ailevi ve içinde bulunduğu sosyal çevre ile ilgili bilgiler toplanmalıdır. Bu nedenle ÇKKUY'nin 20/3. maddesine göre bu yaş grubu çocuklar hakkında sosyal inceleme yapılması zorunludur³⁸³.

Sosyal inceleme raporları kusur yeteneği araştırmasının yanı sıra suça sürüklenen çocuğu bireysel ve çevresel olarak değerlendirdiğinden ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirinin takdirinde de önemlidir. Çünkü ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanırken çocuğun üstün yararı ilkesine göre çocuğun durumuna en uygun tedbirin belirlenmesi asıl hedeftir. Bu nedenle suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuğa çocuklara özgü güvenlik tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağı veya hangi tedbirin uygulanacağı konusunda karar verilirken yapılan sosyal inceleme ile çocuğun içinde bulunduğu koşullar, çocuğun kişilik yapısı ve özellikleri gözetilmek suretiyle çocuğun yüksek yararına olan tedbirin tespit edilmesi gerekir.

³⁸² Semra Saruç ve Derya Kayma Güneş, "Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi," *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C.25, S.1, (2014): 114-117.

³⁸³ ÇKKUY 20/3. maddesi "Fiili işlediği sırada oniki yaşını bitirmiş onbeş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile onbeş yaşını doldurmuş ancak onsekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından sosyal inceleme yaptırılması zorunludur."

"Suç tarihinde 12-15 yaş grubunda bulunan sanığın işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdir yetkisinin hâkime ait olması ve hâkimin bu taktir yetkisini kullanırken sanık hakkında sosyal inceleme raporu düzenlettirmesinde zorunluluk bulunması karşısında; Yerel Mahkemece, 12-15 yaş grubunda bulunan sanık hakkında sosyal inceleme raporu düzenlettirilmeksizin mahkûmiyet hükümleri kurulmasının hukuka kesin aykırılık niteliğinde ve başlı başına bozma sebebi olduğunun, bu bağlamda başka bir bozma nedeni bulunmаса dahi bu sebebin tek başına bozma nedeni yapılacağının kabulü gerekmektedir." CGK, 2017/6-652 E, 2019/265 K. UYAP, E.T. 01.11.2022

Çocuk suçluluğunun nedenlerinde ifade edildiği üzere çocuk-suç ilişkisinde bireysel ve çevresel birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenlerin doğru tespiti ve bu nedenleri ortadan kaldırııcı tedbirlerin doğru belirlenmesi için çocuk hakkında amacına uygun sosyal inceleme yapılmalıdır.

Suçluluğun nedenlerinin tespiti ile gerekli tedbirlerin uygulanması ve kusur yeteneğinin belirlenmesi bakımından sosyal incelemenin soruşturma ve kovuşturma konusu olayın özelliğine göre yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal inceleme sırasında hangi hususlara dikkat edileceği ve sosyal inceleme raporlarının içeriği ÇKKUY 21. maddesi ile düzenlenmiştir. Buna göre sosyal inceleme raporlarında;

- *çocuğun doğumundan başlayarak geçirdiği gelişim aşamaları,*
- *çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve moral gelişim özellikleri,*
- *çocuğun ailesinin toplumsal, ekonomik ve kültürel durumu,*
- *çocuğun aile bireyleri arasındaki ilişki,*
- *çocuğun okul ve iş ortamı ile boş zamanlarını değerlendirdiği çevre,*
- *çocuğun içinde bulunduğu hukukî durum ve adlî mercilerin müdahalelerini gerektiren olaylar,*
- *çocuğun inceleme sırasında uzmanlar tarafından tespit edilen davranışları,*
- *çocuğun suçluluklarına ve topluma uyumsuzluklarına veya korunmaya muhtaç olmalarına neden olan etkenler hakkında bilgiler,*
- *çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden incelenmesi sırasında elde edilen ve olayın açıklanması bakımından önemli görülen bilgiler,*
- *çocuk hakkında Kanunun 5 inci maddesinde gösterilen tedbirlerden hangisinin yararlı olacağına, tedbirin yanında denetim altına alınmasına gerek olup olmadığına dair öneriler,*
- *çocuk hakkındaki tedbir veya denetim kararlarının ne kadar süre ile uygulanması gerektiğine ilişkin öneriler,*
- *çocuklar ve ailelerine uygulanabilecek özel tretman veya psikiyatrik tedavi hususunda öneriler, soruşturma ve kovuşturma konusu fiilin ve çocuğun durumuna göre bulunmalıdır.*

Sosyal inceleme sadece kusur yeteneği araştırması veya tedbir uygulamasına yönelik olarak düşünülmemelidir. Hükümden önce yapılacak sosyal inceleme suça sürüklenen çocukların bireysel ve çevresel özelliklerini gösteren ve yapılması gerekenler hakkında mahkemeyi aydınlatan bir bireyselleştirme aracı olarak önemlidir³⁸⁴. Bu nedenle ceza sorumluluğu olan çocuklar açısından cezanın bireyselleştirmesinde³⁸⁵ veya bu çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanabilmesi için de sosyal inceleme çocuğun yüksek yararı gereği zorunlu olmalıdır.

Sosyal inceleme 0-12 ve 15-18 yaş grubu çocuklar açısından zorunlu değildir. ÇKK'nın 35. maddesi “gerektiğinde” ifadesiyle kusur yeteneği araştırması dışında sosyal incelemeyi takdire bırakmıştır. Yargıtay da 0-12 ve 15-18 yaş grubundaki çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılmasını zorunlu görmemekle birlikte yaptırılmama nedeninin kararda gösterilmemesini hukuka kesin aykırılık niteliğinde kabul etmektedir³⁸⁶. Ancak doktrinde suça sürüklenen çocuklara ceza hukuku yaklaşımı ile değil koruma ve yardım hukuku yaklaşımıyla bakılarak sosyal inceleme raporlarının ve sosyal incelemenin zorunlu hale getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü sosyal incelemenin temel amacı çocuk ceza adalet sisteminin temel hedefi olan suça sürüklenen çocuğu yeniden toplumsallaştırmada hâkime yol göstermektir.³⁸⁷ Çocuk hakkında karar verilmeden önce sosyal inceleme yaptırılması çocuğun toplum ile bütünleşmesini öngören adalet sisteminin temelini oluşturur³⁸⁸. Nitekim Pekin kuralları 16. maddesinin “*Yargılayan makam tarafından önemsiz ve tali derecedeki suçlar dışındaki bütün vakalarda çocuğun suçu işlemeden önceki yaşam koşulları ve suçun hangi ortam içinde işlendiği konusunda hükümden önce yeterli araştırma yapılmalıdır.*” hükmü çocuk adalet sistemine temas eden tüm çocuklar hakkında sosyal incelemenin yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Kanaatimizce de çocuk ceza adalet sistemiyle hangi suretle olursa olsun (*suça sürüklenen veya mağdur*) temas eden bütün çocuklar hakkında çocuğun yüksek yararının sağlanması için sosyal

³⁸⁴ Uluğtekin, *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, 9.

³⁸⁵ Gülay Uçar Kılınç, *Çocuk Yargılamasında Yapılan Tüm Hatalar ve Bozma Nedenleri* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 231.

³⁸⁶ “*Mahkûmiyet hükmünün 15-18 yaş grubu içerisinde bulunan sanık hakkında sosyal inceleme raporu alınması zorunlu olmamakla birlikte sosyal inceleme yaptırılmama gerekçesinin kararda gösterilmemesi isabetsizliğinden bozulmasına.*” Yargıtay CGK, 2017/6-97 E, 2019/626 K. UYAP, E.T. 01.11.2022

³⁸⁷ Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 538. Benzer görüş için bkz. Sevük, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması,” 213.

³⁸⁸ Uluğtekin, *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, 1.

inceleme yapılması zorunlu olmalıdır. Özellikle 0-12 yaş grubunda olan çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanıp uygulanmayacağı hususunun takdirinde ve uygulanacak tedbirin belirlenmesi açısından sosyal incelemenin bu yaş grubu çocuklar açısından zorunlu olması gerekmektedir.

ÇKK'nın 35. maddesine göre sosyal inceleme hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında yaptırılabilir. Doktrinde ise sosyal inceleme raporunun soruşturma sırasında olayın meydana geldiği hal ve koşullarda sıcağı sıcağına alınmasının gerek acil koruma kararın alınmasında gerekse koruma tedbirlerinin uygulanması bakımından daha doğru ve yerinde olacağı ifade edilmektedir³⁸⁹. Sosyal inceleme ise Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin 25. maddesine göre adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü ceza yargılaması destek bürosunda görevli adli destek görevlileri tarafından yapılır.

3.2 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı

3.2.1 Genel olarak

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri TCK'nın 56. maddesinin “*Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları ilgili kanunda gösterilir.*” şeklindeki hükmü gereği ÇKK'nın belirlediği usul ve esaslara göre infaz edilecektir. Nitekim Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik 49/1. maddesi ile çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ÇKK'da belirlenen esas ve usullere göre infaz edileceğini düzenlemektedir.

Ancak ÇKK koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında ise ayrı ve özel bir düzenleme getirmemiştir. Doktrinde ise koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına ilişkin düzenlenen usul ve esasların çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin infazında da uygulanacağı kabul edilmiştir³⁹⁰. Nitekim ÇKKTY'nin kapsam başlıklı 2. maddesine göre de hukukumuz bakımından koruyucu destekleyici tedbirlerin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, suça sürüklenen ancak

³⁸⁹ Kılınç, *Çocuk Yargılamasında Yapılan Tüm Hatalar ve Bozma Nedenleri*, 235.

³⁹⁰ İzzet Özgenç ve Cumhur Şahin, *İnfaz Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 231; Veli Özer Özbek, *İnfaz Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023), 465.

ceza sorumluluğu olmayan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine de uygulanmaktadır³⁹¹.

Bu halde çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulamasına ilişkin usul ve esaslara göre yerine getirilecektir. Ancak doktrinde çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin bir ceza hukuku yaptırımı olan güvenlik tedbiri olduğu, bu nedenle infazının koruyucu ve destekleyici tedbirler için kabul edilen usul ve esaslara göre yapılmaması gerektiği ifade edilmektedir.

Bu görüşe göre çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin koruyucu ve destekleyici tedbir olarak ÇKK'nın 5. maddesinde belirlenen tedbirler olduğu, yani bu tedbirlerin güvenlik tedbiri mahiyeti ile uygulanması gerektiği ileri sürüldüğünden CMK'nın 36/2 ve CGİHK'nın 5. maddesine göre kesinleşmesi sonrası Cumhuriyet Başsavcılığınca infazı için ilgili kurumlara gönderilmeli ve takip edilmelidir³⁹².

3.2.2 Tedbir kararlarının uygulanması

Daha önce de ifade edildiği üzere çocuklar hakkında verilen güvenlik tedbirlerinin uygulanması hususunda koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar uygulanacaktır. Bu nedenle güvenlik tedbirlerinin infazından farklı olarak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri Cumhuriyet savcılığı tarafından değil, hâkim veya mahkeme tarafından ilgili kurumlar aracılığıyla yerine getirilir. Buna göre mahkeme veya hâkim tedbirin türüne göre sorumlu olan ilgili kurum veya kuruluşa tedbir kararlarını göndererek tedbirlerin infazını sağlayacaktır.

Ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında hâkim veya mahkeme tarafından verilen güvenlik tedbirleri ÇKKTY'nin 22/1. maddesine göre hâkim veya mahkemelerce tutulacak koruyucu ve destekleyici tedbir kararları defterine kaydedilir. ÇKKTY'nin 9/1. maddesi gereği tedbirin türüne göre ilgili kuruma gönderilir. Yine ÇKKTY'nin 9/2. maddesine göre kesinleştirilmesi beklenmeksizin derhâl uygulanır. Tedbir kararlarını ilgisine göre yerine getirmekle görevli kurum ÇKKTY'nin 22/2. maddesine göre derhal işlemlere başlar.

³⁹¹ ÇKKTY'nin 2.maddesine göre “Bu Yönetmelik, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, bu kararların yerine getirilmesinde kurumların görev ve sorumluluklarına ilişkin hükümleri kapsar.”

³⁹² Topaloğlu, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 136.

Tedbir kararları kural olarak kararı veren mahkemenin veya hâkimin bulunduğu yerde uygulanırlar. Ancak ÇKKTY 9/3. maddesine göre kararın gönderildiği ildeki kurum veya kuruluşlar tarafından yerine getirilmesi mümkün olmadığı takdirde çocuğun yararı gözetilerek tedbir kararını yerine getirmekle sorumlu kurum tarafından tedbirin nerede yerine getirileceğine karar verilir.

Çocuğun, ailesi yanında korunmasını sağlamak veya çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu desteklemek ya da uygulanması muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmek amacıyla uygulanan danışmanlık tedbiri çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda, çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik olarak uygulanan tedbirlerdir.

Danışmanlık tedbirinin yerine getirilmesi ÇKKTY'nin 12. maddesinde düzenlenmiştir. ÇKKTY'nin 12/7. maddesine göre danışmanlık tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilir. ÇKKTY'nin 12/5. maddesine göre danışmanlık hizmeti ilgili kurumlarda görevli sosyal çalışma görevlileri ile alanında mesleki eğitim almış görevlilerce yerine getirilir. Ayrıca danışmanlık hizmeti verecek uzman kişilerin uygulayacakları mesleki çalışmalar ve programlara ilişkin standartlar ile uygulama esasları ve değerlendirme ölçütleri tedbiri yerine getirecek kurumlar tarafından belirlenir. Danışmanlık tedbiri ailenin kararlara katılımını sağlamaya elverişli olacak şekilde, diğer tedbir kararlarını ya da denetim altına alma kararını izleyen görevlilerle işbirliği içerisinde yerine getirilir.

Eğitim tedbiri daha önce de ifade edildiği üzere zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitimlerinin tamamlanması veya zorunlu eğitim çağında olmayan çocukların ise bir iş ve meslek edinmelerinin sağlanması amacıyla uygulanan tedbirdir. Eğitim tedbirinin yerine getirilmesi ÇKKTY'nin 13. maddesinde düzenlenmiştir.

ÇKKTY 13/8. maddesine göre eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yerine getirilir. Eğitim tedbirinin uygulanmasından beklenen amacın gerçekleşebilmesi için ÇKKTY'nin 13/3. maddesine göre halk eğitimi ve mesleki eğitim merkezleri ile Türkiye İş Kurumu il müdürlükleri, iş ve meslek edinme adına açtıkları veya açacakları kurs ve programlar hakkında süre, konu, hedef kitle gibi hususları içeren

listeleri periyodik olarak mahkeme veya çocuk hâkimi ile il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına bildirir.

Çocuğun bakımından sorumlu olan kimselerin bu sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda, çocuğun resmî veya özel bakım yurduna yerleştirilmesi ya da koruyucu aile hizmetlerinden veya kurumun bu kapsamda yürüttüğü hizmet modellerinden yararlandırılmasına yönelik uygulanan bakım tedbiri ÇKKTY'nin 14/7. maddesine göre Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri tarafından yerine getirilir. Hakkında bakım tedbir kararı verilen çocuğun kolluk kuvvetlerince Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlüklerine teslim edileceği durumlarda çocuğun ilk sağlık kontrolü yapıldıktan sonra teslimi sağlanır. Bu kapsamda bulaşıcı hastalığı olan çocukların tedavisi Sağlık Bakanlığınca gerçekleştirilir. Bu durumda çocuklar hakkında derhal sağlık tedbiri alınması için mahkeme veya çocuk hâkimine başvurulur.

Mahkeme veya hâkim tarafından bakım tedbiri ile sağlık tedbirine birlikte karar verildiği hallerde ÇKKTY'nin 14/3. maddesine göre öncelikle tedavisi gereken ağır bir ruhsal hastalığa veya madde bağımlılığı sebebiyle fiziksel rahatsızlığa sahip olan çocukların özel veya resmî sağlık kuruluşlarında rehabilitasyonu sağlanır. Sonrasında, hakkında bakım tedbirinin uygulanması gereken çocuk aile yanına veya bu amaçla kurulmuş resmi veya özel kuruluşa yerleştirilir. ÇKKTY'nin 14/6. maddesine göre sağlık kontrolü ve tedaviye ilişkin hizmetlerden doğan tüm giderler Sağlık Bakanlığınca karşılanır.

Yaşamını devam ettirmek için yeterli ve sağlıklı bir barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlar ile bunların çocuklarına uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbir olan barınma tedbiri ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında uygulanmaz. Bu nedenle barınma tedbirinin yerine getirilmesi hususu çalışma kapsamında incelenmeyecektir.

Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonu ile madde bağımlısı olanların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbir olan sağlık tedbirleri ÇKKTY'nin 16/15. maddesine göre Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilir.

ÇKKTY'nin 16/14. maddesine göre Sağlık Bakanlığı, il sağlık müdürlükleri marifetiyle sağlık tedbirinin yerine getirileceği uygun sağlık kurum veya kuruluşu

belirlemeli ve çocuğun bu kuruma ilk müracaatını sağlamalıdır. Sağlık tedbiri kapsamında ayakta tedavisi uygun görülen çocukların tedavisi; ana, baba, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da haklarında bakım ve barınma tedbiri verilmiş ise bu tedbiri yerine getirmekle yükümlü kurum ya da kuruluşlarca belirlenen sağlık kurumlarına gönderilmeleriyle sağlanır. Sağlık tedbirinin uygulanması sırasında güvenliğin sağlanması için ÇKKTY'nin 16/14. maddesine göre kolluk birimlerinden yardım istenebilir. ÇKKTY'nin 16/11. maddesine göre yatarak tedavisi tamamlanan çocuklardan haklarında bakım veya barınma tedbir kararı bulunanlar, kararı uygulamakla görevli kurum tarafından aile yanına, kuruma veya bu amaçla kurulmuş resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilirler.

ÇKKTY'nin 16/5 vd. maddelerine göre sağlık kurulunca düzenlenen rapora göre toplum açısından tehlikeli olan suça sürüklenen ve akıl hastası çocuklar hakkında sağlık tedbiri, yüksek güvenliqli sağlık kurumlarında korunma ve tedavi altına alınmak suretiyle yerine getirilir. Akıl hastası çocuğun toplum açısından tehlikeliliğinin devam edip etmediğı veya önemli ölçüde azalıp azalmadığı hususunda en geç üçer aylık dönemler hâlinde mahkeme veya çocuk hâkimine bilgi verilir. Çocuğun yerleştirildiğı kurumun sağlık kurulunca düzenlenen rapora göre toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığına veya önemli ölçüde azaldığına belirtilmesi üzerine mahkeme veya çocuk hâkimi kararıyla yüksek güvenliqli sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınmasına ilişkin karar kaldırılarak çocuk serbest bırakılabilir. Ancak ÇKKTY'nin 16/8. maddesine göre sağlık kurulu raporunda akıl hastalığının ve işlenen fiilin niteliğine göre güvenlik bakımından çocuğun tıbbî kontrol ve takibinin gerekip gerekmediğı, gerekiyor ise kontrol ve tedavinin süre ve aralıkları belirtilir. Tıbbî kontrol ve takip, raporda gösterilen süre ve aralıklarla, çocuğun ana, baba, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da hakkında bakım veya barınma tedbiri verilmiş ise bu tedbiri yerine getirmekle yükümlü kurum ya da kuruluşlarca bu çocukların teknik donanımı ve yetkili uzmanı olan sağlık kuruluşuna gönderilmeleri ile sağlanır. Yapılan tıbbî kontrol ve takipte, çocuğun akıl hastalığı itibarıyla toplum açısından tehlikeliliğinin arttığı anlaşılırsa, hazırlanan rapora dayanılarak, yeniden koruma ve tedavi amaçlı olarak sağlık tedbirine hükmedilir. Yine madde bağımlısı çocuklar hakkında uygulanan sağlık tedbirlerinin uygulama süresince uygulanan sağlık tedbirinin amacına ulaşması için ayrıca ilgili kurum uzmanı tarafından, çocuğa uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgi

verilir, sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunulur ve yol gösterilir.

3.2.3 Tedbirlerin takibi ve denetimi

Suçta sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında verilen güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına yönelik takip ÇKKTY'nin 18. maddesine göre yapılacaktır.

Buna göre tedbir kararlarını yerine getirmekle görevli kişi, kurum veya kuruluşlarca çocuk hakkında düzenlenmiş sosyal inceleme raporundan da yararlanmak suretiyle verilen tedbir kararlarının nasıl yerine getirileceği konusunda bir plan hazırlanarak uygulamaya konulur. Hazırlanan uygulama planı, çocuğun teslim edildiği ya da teslim alındığı tarihten itibaren en geç on gün içerisinde mahkeme veya çocuk hâkimin onayına sunulur. Mahkeme veya çocuk hâkimi onay sırasında veya gerektiğinde uygulama planının değiştirilmesini isteyebilir.

ÇKKTY'nin 18/3. maddesine göre uygulama planında tedbir kararının uygulanmasından sorumlu kişi, tedbirin türü, tedbirin süresi, tedbirin uygulanmasında hangi kurumlarla işbirliği yapılacağı, hangi hizmetlerin sağlanacağı, uygulanacak tedbirle nelerin amaçlandığı, uygulanan tedbir ile çocukta sağlanan ilerlemenin nasıl ölçüleceğine ilişkin bilgilere yer verilir.

Uygulama planına göre tedbir kararının yerine getirilmesine başladıktan sonra tedbir kararını veren mahkeme veya çocuk hâkimi tedbir kararının uygulanmasını, verilen tedbirden beklenen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğini ve uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini nasıl etkilediğini adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinde görevli adli destek görevlileri aracılığıyla en geç üçer aylık dönemlerde incelettirir. Ancak ÇKKTY'nin 18/6. maddesine göre hakkında bakım ve barınma tedbiri kararı verilen çocukla ilgili inceleme görevi öncelikle tedbirin uygulandığı kurumda çalışan sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır. Üçer aylık dönemlerde yapılan incelemede, adli destek görevlisi inceleme sonucunda bir rapor düzenleyerek on gün içinde mahkemeye veya hâkime verir. Yapılan bu incelemede tespit edilen hususlara göre mahkeme ve hâkim tarafından tedbirin değiştirilmesi veya kaldırılmasına yönelik gerekli tedbir alınır³⁹³.

³⁹³ Aslan, *Yaş Küçüklüğü*, 156.

Çocuğun denetim altına alınması

ÇKK'nın 36. maddesine göre hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir. Bu düzenleme kapsamında hakkında denetim altına alma kararı verilebilecek üç grup çocuk vardır. Hakkında güvenlik tedbiri kararı verilen suça sürüklenen çocukların denetim altına alınma hususu ise açıkça düzenlenmemiştir.

Ancak gerek ÇKK'nın 36. maddesi gerekse ÇKK'nın 7/4. maddesinde hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebileceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda ceza sorumluluğu olmayan çocuklara uygulanacak güvenlik tedbirlerinin ÇKK'nın 11. maddesine göre koruyucu ve destekleyici tedbirler olması ve koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin usul ve esasların güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin olarak da uygulanması ayrıca ÇKK'nın 37. maddesinde suç tarihinde on iki yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuklar kavramının kullanılması birlikte değerlendirildiğinde, hakkında güvenlik tedbiri uygulanan çocuğun ÇKK'nın 36. maddesine göre denetim altına alınmasına karar verilebilir.³⁹⁴

Denetim altına alınan çocuğa ÇKK'nın 37. maddesine göre; çocuğun kişisel özellik ve ihtiyaçları dikkate alınarak denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünce öncelikle çocuğa kolay ulaşabilecek olanlar tercih edilmek suretiyle bir denetim görevlisi görevlendirilir. Ancak on iki yaşını doldurmamış suça sürüklenen çocuk hakkında denetim görevi, gözetim esaslarına göre Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilir.

Denetim görevlisinin görevi ise ÇKK'nın 38. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre denetim görevlisi denetimden ziyade gözetim esastan hareketle kanunda belirlenen görevleri yerine getirir³⁹⁵.

³⁹⁴ Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 170; Peker, *Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, 195.

³⁹⁵ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimi El Kitabı, 231.

Bu görevler:

- *Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.*
- *Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.*
- *İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.*
- *Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.*
- *Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve ocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tâbi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.*
- *Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermektir.*

KK'nın 39. maddesine göre görevlendirilen denetim görevlisi sosyal incelemeyi yapan uzman veya sosyal çalışma görevlisi ile birlikte, çocuğa uygulanacak denetimin yöntemini görevlendirmeyi takip eden on gün içinde, hazırlanacak bir plânla belirler. Hazırlanan bu denetim planı mahkeme veya hâkimin onayı sonrası derhal uygulanır. Tedbirlerin uygulanması sırasında denetim görevlisi, kararın uygulama biçimini, kararın ocuk üzerindeki etkilerini, sorumluların sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini, kararın değiştirilmesini gerektirir bir durum olup olmadığını ve istenen diğer hususlarda her ay, ayrıca talep hâlinde her zaman mahkeme veya ocuk hâkimine rapor sunar.

KK'nın 40. maddesine göre suça sürüklenen ocuk hakkında uygulanan denetim, kararda belirlenen süresinin dolmasıyla sona erer. Ancak ocuk hakkında uygulanan tedbirden beklenen yararın gerçekleşmesi halinde denetim süresi henüz dolmamış olsa da denetim sona erer. Yine fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olan çocuğun başka bir suçtan tutuklanması ile de denetim sona erer.

3.2.4 Tedbir kararlarının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması

Hâkim veya mahkeme, ÇKKTY'nin 10. maddesinde sayılanların talebi üzerine veya re'sen çocuk hakkında uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek süresini uzatabilir veya değiştirebilir.

Doktrinde suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanan güvenlik tedbirinin değiştirilmesi veya süresinin uzatılmasının ancak Cumhuriyet savcısının talep edebileceği ifade edilmektedir³⁹⁶.

Suçta sürüklenen ancak ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında uygulanan güvenlik tedbirlerinin çocuk suçluluğunu önlemede daha etkili olabilmesi adına, tedbir kararlarının yani uygulanan tedbirin değiştirilmesi veya süresinin uzatılması oldukça önemlidir. Çünkü uygulanan tedbir türünün veya tedbir süresinin suçluluğu önlemede yetersiz kalması ihtimaline karşı tedbirin değiştirilmesi veya süresinin uzatılması gerekebilir.

Bu kapsamda hâkim veya mahkeme tedbir kararının değiştirilmesi ve süresinin uzatılması yönünde bir karar vermeden önce tedbir kararını uygulayan kişi, kurum veya kuruluştan tedbirin uygulanması hakkında gerekçeli bir rapor isteyebilecektir. Her ne kadar ÇKKTY'nin 10/2. maddesine göre gerekçeli rapor istenmesi takdire bırakılmışsa da, suçlulukla etkin mücadele için en doğru tedbirin uygulanması adına kanaatimizce zorunlu olmalıdır.

3.2.5 Tedbir kararlarının kaldırılması ve sona ermesi

Tedbirlerin uygulanması kural olarak kararda belirlenen sürenin dolmasıyla veya her halde çocuğun on sekiz yaşını doldurmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak ÇKK'nın 7/6. ve ÇKKTY'nin 10/3. maddelerine göre hâkim veya mahkeme, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve çocuğun rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir. Doktrinde soruşturma ve kovuşturmanın uzun sürmesi nedeniyle, verilen tedbir kararlarının uygulanmasına başlanamaması veya yeni başlanmış olması ihtimaline karşı tedbirlerin amacına ulaşip ulaşmadığına bakılmaksızın on sekiz yaşın doldurulmasıyla sona ermesi haklı olarak eleştirilmektedir.³⁹⁷

³⁹⁶ Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 173.

³⁹⁷ Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*, 151. Kaya, "Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri," 176.

Denetim görevlileri, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcileri ile Cumhuriyet savcısının talebi veya re'sen çocuğun gelişimi göz önünde bulundurularak hâkim veya mahkeme tarafından çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırmasına her zaman karar verilebilir.

SONUÇ

Çocukları suç ve suçluluğa karşı korumak suçlulukla mücadelenin yanı sıra, yaşanılabilir gelecek inşa etmektir. Aksi durumda toplumsal düzenin devamı söz konusu dahi olamaz. Çocuk suçluluğuyla mücadele etmek amacıyla kabul edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ele alındığı çalışmamızda tespit edilen hususlar ve öneriler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

Öncelikle Türk hukukunda çocuklara ilişkin çocuk adalet sistemi oluşturmak amacıyla kabul edilen düzenlemeler birden fazla kanunda düzenlenmektedir. Bu bağlamda çocukların ceza sorumlulukları TCK'da, muhakeme usulleri ÇKK, CMK ve YİGY'de, hükmedilen ceza ve tedbirlerin infazına ilişkin hükümler ise CvGTİHK, ÇKKUY ve ÇKKTY'de düzenlenmiştir. Çocuklar hakkındaki ceza sorumluluğuna, ceza muhakemesine ve infaz hukukuna ilişkin düzenlemelerin birçok kanun ve yönetmelikte dağınık şekilde düzenlenmiş olması, Türk hukukunda çocuk adalet sisteminin BMÇHS'nin istediği düzeyde oluşturulamadığını göstermektedir. Ayrıca çocuklara ilişkin düzenlemelerin birden fazla kanunda yapılmasının yanı sıra, çoğunlukla yetişkinlere ilişkin hükümlerin uygulanıyor olması da çocuklara özgü ayrı bir adalet sistemi oluşturmaktan çok uzaktır. Oysa BMÇHS'de çocuklara ilişkin hükümlerin yer aldığı, onlara özgü kabul edilen yasal düzenlemelerle yetişkinlerden ayrı bir çocuk adalet sisteminin oluşturulması kabul edilmektedir. Bu nedenle ÇKK'nın kapsam ve içeriğinin çocuk adalet sistemini tam anlamıyla oluşturacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

İkinci olarak tespit edilen bir başka husus ise çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin kabul edilen düzenlemelerin yarattığı olumsuz sonuçlardır. Çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin yaptığımız açıklamalar kapsamında ifade edildiği üzere TCK yaş küçüklüğünü ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan bir neden olarak kabul etmektedir. Ancak yaş küçüklüğünü üç döneme ayırarak ele almakta ve işlenen fiil karşısında indirimli ceza ve yahut tedbir öngörmektedir. Bu anlamda fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamayan çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı, ancak haklarında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanabileceği kabul edilmiştir. Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş çocukların ise ceza sorumluluğunun olduğu, ancak yetişkinlere nazaran daha az cezayla cezalandırılmaları kabul edilmektedir. Bu konuda dikkat çekmek istediğimiz husus, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş

olup da on beş yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğudur. TCK'nın 31. maddesine göre bu yaş grubu çocukların ceza sorumluluğunun varlığı veya yokluğu yapılacak kusur yeteneği araştırmasına göre tespit edilecektir. Çocuk mahkemesi işlenen fiilin özellikleri ile çocuğun bireysel özelliklerini birlikte değerlendirerek her somut olayda ceza sorumluluğunun varlığı veya yokluğu konusunda araştırma yapacaktır. Bu yaş dönemi çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin söz konusu kabulün henüz ceza sorumluluğunun olduğu belirlenmemiş çocuğun soruşturma aşamasında tutuklanabilmesinde olduğu gibi olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Ayrıca kusur yeteneği araştırması objektif kıstaslara göre titizlikle yapılmalıdır. Bu kapsamda sosyal incelemenin ve bu konuda alınan bilirkişi raporunun bilimsel verilere uygun bir şekilde çocuğu ve işlenen fiili her yönüyle değerlendirmesi gerekir. Amaca uygun yapılan sosyal inceleme ve alınan raporun objektif değerlendirmesi ise çocuk hukukunda uzman, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış hâkimlerin görevli olduğu çocuk mahkemelerinde yapılmalıdır. Ancak kabul etmek gerekir ki halen Türkiye'nin her bölgesinde uzman çocuk mahkemesi kurulmamıştır. Çocuk yargılamaları ve bu kapsamda kusur yeteneği araştırması çocuk mahkemesi sıfatıyla genel mahkemelerde yapılmaktadır. Ayrıca yeteri kadar adli destek görevlisinin henüz istihdam edilmemesi nedeniyle kusur yeteneği araştırmasının en önemli aşaması olan sosyal incelemenin Türkiye'nin her bölgesinde istenilen içerik ve kalitede olmadığı kabul edilen bir gerçektir. Bu bağlamda kusur yeteneği araştırmasının Türkiye'nin her bölgesinde bilimsel verilere ve amaca uygun şekilde her zaman yapılamadığını kabul etmemiz gerekir. Bu nedenle çocuğun yüksek yararı ve çocuk suçluluğuyla etkin mücadele amacıyla bu yaş dönemi çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı ancak güvenlik tedbiri sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmeli ve ilgili yasal düzenlemeler buna göre yapılmalıdır. Ayrıca çocuklar tarafından işlenen her suçta aslında *korunma ihtiyacı olan çocuk* vardır anlayışından hareketle çocuk ceza hukukunun cezalandırmadan ziyade tedbir hukuku olması gerekir. Bu nedenle fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış çocuklara yönelik cezalandırmadan ziyade koruma ve iyileştirme amacını gerçekleştirecek tedbirler tercih edilmeli, bu şekilde suçlulukla ortaya çıkan tehlike karşısında hem toplum, hem de çocuk korunmalıdır. Aksi durum çocuk yargılamalarında uygulamadan kaynaklı sebeplerle çocuk haklarının ihlali sonucunu doğuracaktır.

Üçüncü olarak tespit edilen bir diğer husus, Türk hukukunda göre kabul edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirleridir. Bu bağlamda TCK'ya göre yaptırım mahiyetinde bir güvenlik tedbiri olan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları TCK'nın 56. maddesine göre ilgili kanunda gösterilir. Bu anlamda TCK, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerini düzenlememiş ilgili kanuna yani çocuk koruma kanununa atıf yapmakla yetinmiştir. Çocuklara özgü güvenlik tedbiri başlıklı ÇKK'nın 11. maddesi ise yine atıf yoluyla ÇKK kapsamında düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak uygulanmasını kabul etmiştir. Bu düzenleme şekli ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerine ilişkin bir kargaşa yaratmakta ve birçok hukuki sorunu beraberinde getirmektedir. Örneğin koruyucu ve destekleyici tedbirlerin çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak kabul edilmesi, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin mahiyeti konusunu tartışmaya açmaktadır. Çünkü koruyucu ve destekleyici tedbirlerin ihtiyaç duyulduğu alan ile çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin amacı ve karşıladığı ihtiyaç alanı birbirinden çok farklıdır. Yine söz konusu düzenleme şekli çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin muhakemesi sırasında tartışmalara neden olmaktadır. Bu husustaki sorun, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin koruyucu ve destekleyici tedbirler için kabul edilen usul ve esaslara göre mi yoksa güvenlik tedbirleri için kabul edilen usul ve esaslara göre mi muhakeme edileceğidir. Bu hususta daha önce ifade edildiği üzere çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, yasal düzenlemelerde göz önünde bulundurulduğunda koruyucu ve destekleyici tedbirler için kabul edilen usul ve esaslara göre muhakeme edilmektedir. Ancak amacı çocuk suçluluğunu önlemek ve suçla ortaya çıkan tehlikeli hali ortadan kaldırmak olan yaptırım mahiyetindeki güvenlik tedbirleri muhakemesinin, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında çocukları korumak amacıyla uygulanan koruyucu ve destekleyici tedbir muhakemesinden ayrılması gerekir.

Yine söz konusu düzenlemenin bir sonucu olarak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin infazı hususunda da bir karışıklık bulunmaktadır. Genel kabule ve yasal düzenlemelere göre çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin infazı, koruyucu ve destekleyici tedbirler için kabul edilen usul ve esaslara göre yapılmaktadır. Ancak yine tekrar etmek gerekirse amacı çocuk suçluluğunu önlemek ve suçla ortaya çıkan tehlikeli hali ortadan kaldırmak olan yaptırım mahiyetindeki çocuklara özgü güvenlik

tedbirlerinin infazının TCK’da düzenlenen diğerk güvenlik tedbirlerinin infazı gibi güvenlik tedbiri mahiyetinde infaz edilmesi amaca çok daha uygun olacaktır. Bu anlamda çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin infazının zorla ve Cumhuriyet savcılığı tarafından yerine getirilmesi çocuk suçluluğunda etkili bir önleme sağlayacaktır.

Çalışmamız kapsamında ve yukarıda da ifade edilen birçok tartışmalı husus, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ifade edilen tartışmalara son verebilmek, çocuk suçluluğunu önlemede etkili olabilmek ve çocuğun yüksek yararını koruyabilmek amacıyla ÇKK kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbirlerden ayrı bir çocuklara özgü güvenlik tedbirleri düzenlemesi yapılmalıdır. Bu düzenlemeyle belirlenen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin muhakeme ve infazına ilişkin ayrı usul ve esaslar kabul edilmelidir.

Son olarak çalışmamız kapsamında ifade edildiği üzere çocukları suça sürükleyen çevresel ve bireysel nedenler vardır. Çocuklar çoğu zaman kendi tercihleri dışındaki nedenlerle suça ilişki içerisinde olabilmektedirler. Gelişen ve değişen yaşam koşullarında söz konusu bu nedenler hiç şüphesiz değişip farklılaşacaktır. Özellikle internetin yaygın kullanımıyla mesafelerin ortadan kalkması, dünyamızı adeta küçük bir alana sıkıştırmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde var olan olumsuz durumun veya anlayışın çok kısa bir zamanda çocukları etkilediği ortadadır. Bu durum göstermektedir ki çocuk suçluluğunun nedenlerinin ana başlıkları değişmese de içerikleri farklılaşacaktır. Bu nedenle ÇKK’nın 5. ve 11. maddelerine göre çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olan danışmanlık, eğitim, bakım ve sağlık tedbirlerinin uygulanması çok yönlü bir bakış açısıyla yeniden ele alınmalı ve toplumsal sorumluluğa göre yerine getirilmelidir. Ayrıca çocuk suçluluğu çok yönlü ve birden fazla bilimsel disiplini ilgilendiren toplumsal bir sorundur. Bu nedenle çocuk suçluluğuyla mücadele edebilmek tek başına çocuk adalet sistemiyle mümkün değildir. Bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve en önemlisi her bir fert çocuk suçluluğuna karşı duyarlı olmalı ve toplumsal sorumluluğuna göre üzerine düşeni yapmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin. "Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.19, S.2, (2013): 541-586.
- Akbulut, Berrin. *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Akın, Abdulkadir. *İnfaz Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Akyüz, Emine. *Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pagem Akademi, 2010.
- Akyüz, Emine. "Medeni Kanuna Göre Çocuğun Ana-Babasına Karşı Korunması." *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C.2, S.2, (1991):
- Algan, Müberra "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Çocuğun Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına Müdahale Nedenleri." *Çocuk Yazıları* içinde, yayına hazırlayan Türkân Yalçın, 89-130. Ankara: Savaş Yayınevi, 2022.
- Altınsoy, Ercan, ve Ali Kara. "Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Suçlarının Kriminal Açısından İncelenmesi." *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C.11, S.1, (2022): 75-108.
- Aldemir, Hüsnü. *Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol/ Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El kitabı(DSM-5)*. Çeviren Ertuğrul Köroğlu. Ankara: HYB Yayıncılık, 2014.
- Antolisei, Francesco. "Ceza ve Emniyet Tedbirleri." Çeviren Yılmaz Günel. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.20, S.2, (1965): 715-733.
- Apaydın, Cengiz. *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*. İstanbul: Acar Matbaacılık, 2016.
- Arabacı, Leyla Baysan, Gülsenay Taş ve Gül Dikeç. "Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı." *Bağımlılık Dergisi*, C.18 S.4, (2017): 135-144.
- Artuk, M.Emin, ve Erkam Yılmaz. "Teorik Açından Güvenlik Tedbirleri." *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7, S.2, (2021): 7-44.
- Artuk, M.Emin, Ahmet Gökçen, ve Ahmet Caner Yenidünya. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- Artuk, M.Emin. "Güvenlik Tedbirleri." *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, S.1, (2008): 461-492.

- Aslan, Beşir. *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Avrupa Komisyonu Türkiye 2005 İlerleme Raporu. <https://www.ab.gov.tr/> ET. 02.03.2023
- Aydın, Murat. “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Kurulmalıdır!” 3. *Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali Çocuk(ça) Adalet? Tebliğler* içinde, ed. Adem Sözüer, İstanbul: Adalet Yayınevi, 2015.
- Aydoğdu, Halil İlhan, Mehmet Askay, Güven Seçkin Kırçıl, ve Erdal Özer. “Çocuklarda Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi.” *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, C.9, S.4, (2017): 15-18.
- Bağrıaçık, Turgut ed. *Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları El Kitabı*. MEB Yayınları, 2016. <http://orgm.meb.gov.tr/> E.T. 07.10.2022
- Bağış, Radiye Canan. “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme.” *Humanitas*, C.7, S.14, (2019): 203-221.
- Balo, Yusuf Solmaz. *Çocuk Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Bozbayındır, Ali Emrah. *Kriminoloji*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2017.
- Canter, David. *Suç Psikolojisi*. Çeviren Defne Yazıcıoğlu. İstanbul: Sola Unitas, 2021.
- Centel, Nur, ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2019.
- Cengiz, Semih ve Semih Kuru. “Nart/Türkiye Davası.” *TBB Dergisi*, S.81, (2004): 465-478. tbbdergisi.barobirlik.org.tr
- Çetintürk, Ekrem, ve Ali Rıza Töngür. *Ceza Hukuku Genel Hükümle*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Çınar, Ali Rıza. *Çocuk Ceza Hukuku Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu ve Yargılanmaları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Çolak, Mücahit. “İslam Hukukunda Ceza Ehliyeti Açısından Yaş Küçüklüğü.” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.35, (2011): 103-124.
- Çoşar, Yakup. “Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. C.18, S.56, (2005): 281-327.
- Demirbaş, Hatice. *Psikopatoloji ve Suç*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019.
- Demirbaş, Timur. *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

- Demirkıran, D. Sümeyra, Adnan Çelikel, Cem Zeren, ve M. Mustafa Arslan, “ Yaş Tespitinde Kullanılan Yöntemler,” *Dicle Tıp Dergisi*, C.41, S.1, (2014): 238-243.
- Dilber, Fadime. “Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu.” *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.16, S.1, (2014): 60-66.
- Dinç, Aybike. “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü.” Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2013.
- Dinç, Aybike. “Türkiye’de Çocuk Mahkemelerinin Çocuk Adalet Sistemindeki Yeri.” *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, S.5, (2020): 62-79.
- Dolu, Osman. *Suç Teorileri; Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Dönmez, Burcu. *Çocuk Yargılaması-Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Dönmezer, Sulhi, ve Sahir Erman. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. 4 Cilt. İstanbul: Der Yayınları, 2021.
- Dönmezer, Sulhi. ”Tehlikeli Hal Meselesi.” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.10, S.1-2, (2011): 179-187.
- Erdoğan, İhsan, ve Dilşad Keskin. *Türk Medeni Hukuku: Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Erdoğan, Oktay. *Çocuk Ceza Hukuku*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2012.
- Erkan, Rüstem, ve M.Yüksel Erdoğan. “ Göç ve Çocuk Suçluluğu.” *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, C.8, S.9, (2006): 79-90.
- Erkut, Zeynep, Serap Balcı, ve Suzan Yıldız. “ Tarihsel Süreç İçinde Çocuk.” *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C.2, S.3, (2017): 17-28.
- Erükçü Akbaş, Gamze, Kasım Karataş, ve Mehtap Gülhan Orhan, “Ankara’da Çocuk Suçluluğu: Emniyet Çocuk Şubeye Gelen Olgular Üzerinden Bir Değerlendirme.” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.24, S.1, (2020): 137-156.
- Gödekli, Mehmet. “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü.” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2020.
- Gökpinar, Mahmut. "Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.72, (2007): 206-233.
- Günşen İçli, Tülin. *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

- Hafızoğulları, Zeki, ve Muharrem Özen. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: U-S-A Yayıncılık, 2015.
- Hafızoğulları, Zeki, *Ceza Normu. Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*. Ankara, Seçkin Kitabevi, 1987.
- Hakeri, Hakan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*. Ankara: Astana Yayınları, 2020.
- İçel, Kayıhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2018.
- İslamoğlu, Gülsüm. “Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Olarak İncelemesi: İstanbul/Gaziosmanpaşa Örneği.” Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2017.
- Kaya, Burçak “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- Karakartal, Demet. “Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Suç İlişkisi.” *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C.6, S.14, (2020): 614-623.
- Koca, Mahmut, ve İlhan Üzülmöz. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Koç, Murat. “Suriyeli Sığınmacılar Bağlamında Suç-Göç İlişkisi.” <https://21yyte.org/tr E.T>. 09.04.2023
- Kunt, Veysel. “Suç ve Çocuk.” Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2003.
- Kunter, Nurullah, Feridun Yenisey, ve Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul, Beta Yayınevi, 2010.
- Morris, Charles G. *Psikolojiyi Anlamak(Psikolojiye Giriş)*. Çeviren H.Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2002.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, ve Pınar Bacaksız. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, ve Pınar Bacaksız. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Özbek, Veli Özer. *İnfaz Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Özgenç, İzzet, ve Cumhur Şahin, *İnfaz Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Özkan, Özge. *Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılanması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

- Öter, Adem. "Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği)." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.7, S.21, (2018): 739-769.
- Öztürk, Bahri, ve Mustafa Ruhan Erdem. *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Öztürk, Bahri, ed. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Peker, İlbilge Selcen. *Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Santrock, John W.. *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi*. Çeviri Editörü Galip Yüksel. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.
- Sağlam, Mehmet, ve Neriman Aral. " Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları." *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C.1, S.2, (2016): 43-56.
- Saruç, Semra, ve Derya Kayma Güneş. "Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi." *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C.25, S.1, (2014): 109-132.
- Solso, Robert L., M.Kimberly Maclin, ve Otto H. Maclin. *Bilişsel Psikoloji*. Çeviren Ayşe Ayçiçeği-Dinn. İstanbul: Kitabevi, 2010.
- Soyaslan, Doğan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Suçta Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı. Ankara, 2010, <https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr> E.T. 06.01.2023
- Şahin, Cumhur, ve Neslihan Göktürk. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Şensoy, Naci. "Eski Devirlerde ve İslamda Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.13, S.2(1947): 512-528.
- Şensoy, Naci. "Çocuk Mahkemeleri." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.5, S.1, (1950): 138-163.
- Şenol Durak, Emre, ve Mithat Durak, ed. *Adli Psikoloji*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Şirin, Memduh Cemil. "Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış." *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C.4, S.8, (2019): 219-240.

- Tan, Mine. “Çağlar Boyunca Çocukluk.” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.22, S.1, (1989): 71-88.
- Taner, Tahir. *Ceza Hukuku Umumi Kısım*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1953.
- Tanrıbilir, Feriha Bilge. *Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2011.
- Topaloğlu, Mahir. *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2010.
- Toroslu, Nevzat ve Haluk Toroslu. *Ceza Hukuku Genel Kısım*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2019.
- Tula Kotan, Fatimatüzzehra. “Çocuklara Özgü Ceza Muhakemesine Hâkim İlkeler Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Soruşturma Evresi.” Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2022.
- Uçar Kılınç, Gülay. *Çocuk Yargılamasında Yapılan Tüm Hatalar ve Bozma Nedenleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Uluğtekin, S. Sevdâ. *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004.
- Uluğtekin, S.Sevdâ, Yüksel Baykara Acar, ve Özlem Cankurtaran Öntaş. “Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (Sir) ve Gözetim Raporlarının Yeri.” *TBB Dergisi*, S.53, (2004): 35 44.
- Ümit, Eylem. “Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam ve Ceza Ehliyeti Araştırmaları.” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.
- Ünver, Yener. “YTCK’da Kusurluluk.” *Ceza Hukuku Dergisi*, C.1, S.1(2006): 37-73.
- Ünlü, Ali ve Uğur Evcin. “Madde Bağımlılığının Şiddet ve Şiddet İçerikli Suç Davranışlarıyla İlişkisi.” 3-34. <https://www.academia.edu/>
- Yalçın, Türkân ve Timuçin Köprülü. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2020.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitebevi, 2013.
- Yağcı Çetin, Fatmanur. “Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Onarıcı Adalet.” *Çocuk Yazıları* içinde, yayına hazırlayan Türkân Yalçın, 299-333. Ankara: Savaş Yayınevi, 2022.
- Yenisey, Feridun. *Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar*, 2007. <https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/> E.T. 08.01.2022

Yenisey, Feridun ve Ayşe Aykut Nuhoğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.

Yılmaz, Candan. "Suça Sürüklenen Akıl Hastası Çocuğa Uygulanabilecek Güvenlik Tedbirleri Üzerine Bir İnceleme." *Çocuk Yazıları* içinde, yayına hazırlayan Türkân Yalçın, 971-1010. Ankara: Savaş Yayınevi, 2022.

Yokuş Sevük, Handan. "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması." *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.8, S.1-2, (2004): 199 232.

Yurtcan, Erdener. *Ceza yargılaması Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.

TURNİTİN RAPORU

Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri Muhakeme ve İnfaz Ekrem
UZUN 20317011016

ORJİNALLİK RAPORU

% 15	% 14	% 7	% 8
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 6
2	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	% 1
4	www.bursabarosu.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	Submitted to Ataturk Universitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
7	acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
8	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	<% 1

www.cocuklaricinadalet.org

9	İnternet Kaynağı	<% 1
10	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1
11	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1
12	acikerisim.akdeniz.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
13	openaccess.cag.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
14	dspace.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
15	www.istanbulbarosu.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
16	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<% 1
17	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
18	auzefkitap.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
19	POLAT, Halil. "Türk Hukukunda çocukların cazai sorumluluğu ve yargılanmalarındaki özellikler üzerine bir inceleme", Türkiye Barolar Birliği, 2010. Yayın	<% 1

20	acikerisim.iku.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
21	www.hukukmedeniyeti.org İnternet Kaynağı	<%1
22	Submitted to Özyegin Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
23	okhamzaok.wordpress.com İnternet Kaynağı	<%1
24	Submitted to Istanbul Aydin University Öğrenci Ödevi	<%1
25	cdn.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
26	www.icapff.com İnternet Kaynağı	<%1
27	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<%1
28	Submitted to Atatürk University Öğrenci Ödevi	<%1
29	www.doczz.it İnternet Kaynağı	<%1
30	Submitted to Galatasaray University Öğrenci Ödevi	<%1
31	tbbyayinlari.barobirlik.org.tr İnternet Kaynağı	<%1

32 www.sck.gov.tr <% 1
İnternet Kaynağı

33 Submitted to Altinbas University <% 1
Öğrenci Ödevi

34 DEMİRKIRAN, D. Sümeyra, ÇELİKEL, Adnan, ZEREN, Cem and ARSLAN, M. Mustafa. "Yaş tespitinde kullanılan yöntemler", Dicle Üniversitesi, 2014.
Yayın

35 academicrepository.khas.edu.tr <% 1
İnternet Kaynağı

36 db6a8b79-9f5c-44a3-8c6d-6d08db490c92.filesusr.com <% 1
İnternet Kaynağı

37 Submitted to Kirikkale University <% 1
Öğrenci Ödevi

38 Submitted to Yakın Doğu Üniversitesi <% 1
Öğrenci Ödevi

39 Submitted to Istanbul University <% 1
Öğrenci Ödevi

40 www.cocukhaklariizleme.org <% 1
İnternet Kaynağı

41 Submitted to Ankara University <% 1
Öğrenci Ödevi

Submitted to Trakya University

42	Öğrenci Ödevi	<% 1
43	avukatlarasor.net İnternet Kaynağı	<% 1
44	Submitted to Gaziantep Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
45	www.lexpera.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
46	www.suchukuku.com İnternet Kaynağı	<% 1
47	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
48	egitimsen.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
49	ets.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
50	tesamgenc.com İnternet Kaynağı	<% 1
51	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
52	tez.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
53	Submitted to Uludag University Öğrenci Ödevi	<% 1

54	dergiler.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
55	tez.sdu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
56	Submitted to Police Academy Öğrenci Ödevi	<% 1
57	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
58	Submitted to Fort Worth Academy of Fine Arts Öğrenci Ödevi	<% 1
59	koutab.kocaeli.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
60	depo.pegem.net İnternet Kaynağı	<% 1
61	www.bilgibu.com İnternet Kaynağı	<% 1
62	Submitted to Yildirim Beyazıt Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
63	www.baskent.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
64	www.kazanci.com İnternet Kaynağı	<% 1
65	ŞEN, Cemalettin. "FİKİH PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA MÜCTEHİD PSİKOLOJİSİNİN	<% 1

NASLARIN FIKHİ YORUMUNA ETKİSİ", AİBÜ
İlahiyat Fakültesi, 2017.

Yayın

66	Submitted to Dicle University Öğrenci Ödevi	<%1
67	documents.mx İnternet Kaynağı	<%1
68	www.huseyinbaran.av.tr İnternet Kaynağı	<%1
69	Submitted to Istanbul Medipol Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
70	Submitted to Konya Necmettin Erbakan University Öğrenci Ödevi	<%1
71	www.turkhukusitesi.com İnternet Kaynağı	<%1
72	ÇAPAK, İbrahim and FERAH, Nimet. "Şiddets uçlarına sürüklenen ergenlerde dini potansiyeller", İslami İlimler Dergisi, 2013. Yayın	<%1
73	Submitted to Üsküdar Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
74	B. V. A. Röling. "The Laws Concerning the So- Called Professional and Habitual Criminals", Springer Nature, 1933 Yayın	<%1

75	KAFES, Veli. "Ceza hukukunda mağdurun zararının giderilmesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2011. Yayın	<%1
76	AK, Ahmet. "Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür Hükümlerinin Vergi Cezaları Açısından Değerlendirilmesi", Osmangazi Üniversitesi, 2015. Yayın	<%1
77	ARTUK, Mehmet Emin. "Güvenlik tedbirleri", Gazi Üniversitesi, 2008. Yayın	<%1
78	Submitted to Erciyes Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
79	diabgm.adalet.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
80	politam.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
81	www.mevzuat.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
82	ÇAKIR, Murat. "TÜRK CEZA HUKUKUNDA DAVA ZAMANAŞIMI", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, 2013. Yayın	<%1
83	www.tbmm.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1

84	www.unicef.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
85	Submitted to Eastern Mediterranean University Öğrenci Ödevi	<%1
86	www.ceza-bb.adalet.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
87	Submitted to The Catholic University of America Öğrenci Ödevi	<%1
88	www.ankaratahkim.com İnternet Kaynağı	<%1
89	Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University Öğrenci Ödevi	<%1
90	SARUÇ, Semra and GÜNEŞ KAYMA, Derya. "Suça sürüklenen çocuklar hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporlarının mahkeme kararlarına etkisi", Hacettepe Üniv. İkt. İd. Bil. Fak., 2014. Yayın	<%1
91	SENCER, Rasih Feridun. "Adil Yargılanma Hakkı", İzmir Barosu, 2013. Yayın	<%1
92	USLU, Ferhat and KUTKAN, Oğuzcan. "KABAHAHLER HUKUKUNDA TÜZEL KİŞİLERİN	<%1

SORUMLULUĞU", Dokuz Eylül Üniversitesi,
2017.

Yayın

93

USLU, ÜSTTEN Aliye. "Türk edebiyatı derslerinin ruhsal (bütüncül) zekâyı geliştirmeye yönelik işlenmesine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, 2012.

Yayın

<% 1

94

kadimhukuk.com.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

95

BALO , Yusuf Solmaz. "Terör suçları bağlamında 13-15 yaş grubu çocukların kusur yeteneğinin belirlenmesi", Türkiye Barolar Birliği, 2013.

Yayın

<% 1

96

ŞENSÖZ, Ebru. "Çocukların korunması ve ülkelerarası evlat edinme konusunda işbirliğine dair 1993 tarihli la haye sözleşmesi uyarınca yabancı adli ve idari evlat edinme kararlarının doğrudan tanınması ve kontrol usulü", TUBİTAK, 2012.

Yayın

<% 1

97

ALTINKÖK, Serhat. "BİREYSEL BAŞVURU AÇISINDAN SUÇ ŞÜPHELİSİ OLAN KİŞİNİN YAKALANMASI VE TUTULMASI/GÖZALTINA

<% 1

ALINMASI", Ankara Üniversitesi Hukuk
Fakültesi, 2015.

Yayın

- 98 GÖDEKLİ, Mehmet. "TÜRK CEZA ÖĞRETİSİ VE UYGULAMASINDA ETKİN PİŞMANLIK", Türkiye Adalet Akademisi, 2017. <%1

Yayın

- 99 UĞUR, Hüsamettin. "Ceza yargılaması ve özel ceza yasalarına göre mahkemelerin görevleri", Türkiye Barolar Birliği, 2010. <%1

Yayın

- 100 mimhukuk.com.tr <%1
İnternet Kaynağı

- 101 www.hukukihaber.net <%1
İnternet Kaynağı

- 102 ŞENGÜL, Hasan Atakan, CANTÜRK, Nergis, CANTÜRK, Gürol and DAĞALP, Rukiye. "Ankara 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde akran istismarı nedeniyle yargılanan çocukların değerlendirilmesi", TUBITAK, 2012. <%1

Yayın

- 103 Cem Gökçen, Onur Burak Dursun. "Bir eğitim hastanesi çocuk psikiyatri birimine gönderilen adli olguların incelenmesi / Evaluation of forensic cases referred to the child psychiatry clinic of a research hospital", Dusunen Adam: <%1

The Journal of Psychiatry and Neurological
Sciences, 2012

Yayın

104

KAYA, Pelin. "Ceza Hukuku Bakımından Akıl Hastalığı Durumunda Kusur Yeteneği", İzmir Barosu, 2013.

Yayın

<% 1

105

YILMAZ, Sacit. "Türk ceza kanununda tekerrür ve Yargıtay uygulaması", Türkiye Adalet Akademisi, 2014.

Yayın

<% 1

106

caferbaba.com
İnternet Kaynağı

<% 1

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Ekrem Uzun

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Hukuk	Selçuk Üniversitesi	2009-2013
Yüksek Lisans	Kamu Hukuk	Atılım Üniversitesi	2020-2023

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Edirne/Keşan 1. Asliye Ceza Mahkemesi	Hâkim	2016-2017
Adalet Bakanlığı	Tetkik Hâkimi	2017-

Yabancı Diller:

Yayınlar:

Tarih: 01.06.2023

